

diyanet

Aylık Dergi | Mart 2022 | Sayı: 375

ŞEHİTLİK VE GAZİLİK

- Ölümsüzlük Makamı: Şehitlik
- Hakikat ve Samimiyet ile Yanılgı ve İstismar Arasında Şehitlik ve Gazilik
- Prof. Dr. Fahrettin Atar ile Şehitlik ve Gazilik Üzerine Söyleşi
- Ferdiyetin İşgali ya da Zihnin Kontrolü
- Kursülerde Bir Ömür Timurtaş Uçar Hoca

YAYINLARIMIZ

Doğal afet ve salgın gibi durumlarda insanların ilk başvurdukları kaynakların başında din ve dinî şahsiyetler gelmektedir. Zira din ve dinî şahsiyetler, olup biteni anlamlandırmakta, bireyde oluşabilecek anlam krizleri ve umutsuzluk duygularının oluşmasını engelleyerek manevi yönden destek sağlamaktadır.

Eser, Koronavirüs salgınıyla mücadele bağlamında sokağa çıkma kısıtlamasının getirildiği, cami ve mescitlerin ibadete kapalı olduğu dönemde Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Vefa Sosyal Destek Gruplarında görev alan 60 bin küsur din görevlisinin bizzat sahada görev alarak göstermiş olduğu vefa örneğini ve bu vefanın maddi manevi yaraları nasıl sardığını gözler önüne sermektedir.

www.yayinsatis.diyanet.gov.tr

Allah Teâlâ (c.c.) tarafından insanlığa kıyamete kadar rehberlik etmesi için gönderilen İslam dini, Allah Resulü'nün (s.a.s.) yirmi üç yıl süren nübüvvetiyle tamamlandı. Bu süre zarfında Müslümanlar çeşitli sıkıntılarla sınandılar. Mekke döneminde müşrikler Müslümanlara yönelik saldırılarını sözlü tacizden fillî saldırılara varırmış, Müslümanlar Mekke'den Medine'ye göç etmek zorunda kalmışlardı.

Daha sonra Bedir, Uhud ve Hendek başta olmak üzere savaşlar verilmek suretiyle Müslümanlar kendi güvenliklerini sağlayabilmiş, hürriyetlerini ilan edebilmişlerdi. İslam dini, Allah yolunda savaşıp ölmeye eşi benzeri görülmemiş bir paye vermiştir. Cenab-ı Allah (c.c.), Kur'an-ı Kerim'de, "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma! Bilakis onlar diridirler. Onlar Rableri katında rızıklandırılırlar. Allah'ın lütfundan kendilerine verdiği nimetler ile sevinirler, arkalarından kendilerine ulaşamayan (henüz şehit olmayan) kimselere, 'kendileri için hiçbir korku olmayacağını ve üzülmeceklerini' müjdelemek isterler." (Âl-i İmran, 3/169-170.) buyurmaktadır.

İslamiyet, ölüme yepyeni bir anlam kazandırmıştır. Allah yolunda ölümü ise peygamberlik makamından sonraki en yüce makam olarak ilan etmiştir. Bu sayede müminler asırlar boyu dinlerini, onurlarını, istikballerini savunmuşlar, bu uğurda canlarını ortaya koymuşlar, ölürsen şehit, kalırsam gazi olurum anlayışıyla hareket etmişlerdir. Şehit olmak kadar savaşa katılıp şehit düşmemiş kişiler de Allah Resulü nazarında daima değerli olmuş, bu kimseler "ashab-ı Uhud", "ashab-ı Bedir" olarak anılmışlardır.

Nitekim tarihimizin şanlı sayfalarındaki fetihler, gazalar hep bu anlayışın sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Öte yandan şehitlik, modern dönemde radikal dinî grupların ve istismarcı yapıların sıklıkla başvurduğu, araçsallaştırdığı, manipüle ettiği bir değer olmuştur. Diyanet Dergisi olarak bu sayımızda hem bu değerimizi dosya konusu yaparak sayfalarımıza taşıdık hem şehit ve gazilerimizi yâd ettik. Dosyamıza Prof. Dr. Eyüp Baş, "Ölümsüzlük Makamı: Şehitlik"; Abdurrahman Akbaş, "Ölümsüzlüğe Şahit Olmak"; Mustafa Irmaklı, "Hakikat ve Samimiyet ile Yanılgı ve İstismar Arasında Şehitlik ve Gazilik"; Esra Bertan, "Şehit Olmak Şahit Olmaktır" başlıklı yazılarıyla katkıda bulundular. Söyleşi konuğumuz ise Prof. Dr. Fahrettin Atar Hocamız.

Bu vesileyle Malazgirt zaferinden İstanbul'un fethine, Çanakkale Savaşı'ndan İstiklal Harbi'ne, Kıbrıs Harekâtı'ndan 15 Temmuz millî direnişine varıncaya kadar Allah, vatan, namus ve istiklal uğruna canlarını vererek bu vatani bizlere emanet eden bütün şehitlerimizi rahmet ve minnetle anıyoruz. Gazilerimize sağlık, afiyet diliyoruz.

Doç. Dr. Fatih KURT

İÇİNDEKİLER

10 GÜNDEM

ÖLÜMSÜZLÜĞE ŞAHİT OLMAK
Abdurrahman AKBAŞ

6 GÜNDEM

ÖLÜMSÜZLÜK MAKAMI:
ŞEHİTLİK
Prof. Dr. Eyüp BAŞ

14 GÜNDEM

HAKİKAT VE SAMİMİYET İLE YANILGI VE
İSTİSMAR ARASINDA ŞEHİTLİK VE GAZİLİK
Mustafa IRMAKLI

18 SÖYLEŞİ

PROF. DR. FAHRETTİN ATAR: "ŞEHİT VE GAZİLERİMİZ
MUKADDESATIMIZIN KORUYUCULARIDIR."
Mahir KILINÇ

24 DİN DÜŞÜNCE YORUM

ŞEHİT OLMAK ŞAHİT OLMAKTIR
Esra BERTAN

28 VAHYİN AYDINLIĞINDA

DÜRÜST TİCARET, HELAL KAZANÇ
Dr. Bayram KÖSEÖĞLU

30 HADİSLERİN İŞİĞİNDA

İNFAK: DÜNYEVİLEŞME HASTALIĞINA KARŞI EN ETKİLİ İLAÇ
Halil KILIÇ

32 DİYANET ARŞİVİ

MÜFTÜLER VE MÜFTÜLÜK HİZMETLERİ
Dr. Mehmet BULUT

diyanet

SAYI
375

MART
2022

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Fatih KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Yayın Kurulu
Doç. Dr. Fatih KURT
Abdülkâki İŞCAN
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Abdülkâdir ERKUT
Hüseyin ARI
Mahmut KAYIŞ

Editör
Emin GÜRDAMUR

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BERK
Meryem BALTACI
Mahir KILINÇ
Mustafa Mirza DEMİR

Görsel Koordinatör
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım

Aren Tanıtım
www.arentanitim.com.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

36 YARININ DÜNYASI

FERDİYETİN İŞGALİ YA DA
ZİHNİN KONTROLÜ
Prof. Dr. Osman DEMİR

40 ADANMIŞ ÖMÜRLER

KÜRSÜLERDE BİR ÖMÜR
TİMURTAŞ UÇAR HOCA
Bünyamin ALBAYRAK – Ahmet ÜNAL

42 LİSAN-I KALP

HİLİM: YUMUŞAK HUYLULUK
Dr. Lamia LEVENT ABUL

44 BUNU KONUŞALIM

SÜLEYMAN GEÇGEL:
“GAZİ OLMAK, ŞÜKRÜ GEREKTİREN
BİR MAKAMDIR.”
Mahir KILINÇ

46 DİN TARİH TOPLUM

BAHARIN MUŞTUSU NEVRUZ
Mustafa Mirza DEMİR

50 DİN TARİH TOPLUM

ÇANAKKALE DENİZ SAVAŞI
Eyüp DEMİR

52 DİN TARİH TOPLUM

İSLAM DÜŞÜNCESİNDE AYDINLIK BİR ADA:
MEŞŞÂİLER
Ali AYGÜN

56 ALLAH'IN ELÇİLERİ

YÜCE BİR MAKAMA YÜKSELTİLEN
PEYGAMBER: HZ. İDRİS
Meryem DALĞIÇ

60 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

MODERN ÇAĞIN KELİMELERİ
Sümeyye AKPINAR

62 | *Gezici
Mikrofon*

64 KAFAMA TAKILANLAR

KÖTÜLÜK NEDEN VAR?
Prof. Dr. Çağfer KARADAŞ

66 ÖNCÜ ŞAHİİYETLER

BİTMEYEN MÜCADELE AZMİ
MEVDUDİ
Koray ŞERBETÇİ

70 İNSAN HÂLİ

ENGELLİ AİLESİ OLMAK
Sevgi SEL

72 HATIRA DEFTERİ

PROF. DR. HAFİZ NİHAT TEMEL'İ AHİRETE
UĞURLARKEN
Prof. Dr. Mustafa AĞIRMAN

76 YERYÜZÜ MESCİDLERİ

PEYGAMBER EMANETİ
MESCİD-İ NEBEVİ
Büşra Nur GÜLER

80 KİTAPLIK

VAKTİ GELMEDİ Mİ?
Güllü AKSA

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Online Abonelik:

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt İçi yıllık: 120.00 TL
Yurt Dışı yıllık: ABD: 72 ABD Doları
AB Ülkeleri: 47 Euro
Avustralya: 119 Avustralya Doları
İsviçre: 49 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN: TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğüne gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri - Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

Çağlayan Basım Yayın Dağıtım Ambalaj
Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Sarıç Yolu No: 7 Gaziemir/İzmir
Tel: 0 232 274 23 18

Basım Tarihi: 28.02.2022

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

ŞEHİTLİK VE GAZİLİK

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyanet İşleri Başkanı

Dünya, ebedi hayatı kazanmanın sınav mekânıdır. Kur'an-ı Kerim'de Rabbimizin "her nerede olursak olalım ölümün insanı gelip bulacağını" (Nisa,4/78.) belirtmesi, ölümden kaçışın imkânsızlığını beyan etmekle beraber insanı ölüm ve ebedi hayat konusunda dikkatli olmaya çağırmaktadır. Hayatı ve ölümü, doğumu ve eceli takdir eden şüphesiz Allah'tır. Ancak O, kullarını mümin olarak yaşamaya ve can emanetini teslim etmeye davet etmektedir. Müslüman olmak tüm tavır, tutum ve davranışlarda ahiretteki sonucu merkeze almayı ve ebedi hayat için çalışmayı gerektirmektedir. Bu sebeple ölüm, Müslümanın anlam dünyasında bir bitiş ve yok oluş değil sonsuz hayata varış için ilahi bir yazgıdır.

Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de, Allah yolunda mücadele ederken öldürülmüş olanları, ölümün kendilerini ebedileştirdiği kişiler olarak zikreder ve onlara kazandıkları paye sebebi ile ölü denilmesini bile istemez. Bu üstün mertebeye erişmiş kişileri Sevgili Peygamberimiz, "benzeri olmayan bir ölüme"

(Muvatta, Cihad, 14.) talip olmuş yiğitler olarak tarif eder. Onlar, Allah'ın canlarını cennet karşılığı satın aldığı kimselerdir. Allah'ın insanlık tarihi boyunca vahye iman edenlere yaptığı ve değeri hiçbir şeyle ölçülemeyen bu ahit, "Allah, kendi yolunda çarpışırken öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını, karşılığında cennet vermek üzere satın almıştır. Bu, Allah'ın Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da yer almış gerçek bir vaadidir..." (Tevbe, 9/111.) ayetiyle ilan edilmiştir. Bu sebeple şehadet, peygamberlikten sonra en yüce makamlardan biri görülmüştür. Hz. Zekeriya ve oğlu Yahya, şehit iki peygamberdir. Peygamberimiz de bu makamın değerini ve şehadet özlemini şu cümleleriyle dile getirmiştir: "Bu canı bu tende tutan Allah'a yemin ederim ki Allah yolunda savaşıp öldürüleyim sonra diriltileyim, sonra öldürülüp tekrar diriltileyim, sonra öldürülüp tekrar diriltileyim, daha sonra tekrar öldürüleyim ve diriltileyim! (Bunu ne kadar da çok isterdim)." (Buhari, Temenni, 1.)

Şehit, feda ettiği canıyla mazluma ve zalime hayat verendir. Verdiği mücadele ile mazluma umut olan, zalime ise hakkı, adaleti, ahlakı ve merhameti öğretendir. Şehadet yeryüzünde iyiliği emretme, kötülüğe engel olma görevini canı pahasına yerine getirme azmidir. Bu yönüyle İslam'ın şehadet anlayışının özünde ölmek ve öldürmek değil yaşamak ve yaşatmak vardır. Canını imanına şahit kılması ile insanlığın nazarında ebedileşen şehit, Allah'ın indinde de büyük mükâfat ve nimetlere mazhar olmasıyla ölümsüzleşir. Şehitlerin bedenleri bu dünyayı terk etmiş olsa da Allah onları peygamberler, sıddıklar ve salihlerle beraber anarak yüceltmış ve en güzel dost olarak tanıtmıştır. Yüce Allah "Size ne oldu da Allah yolunda ve 'Rabbimiz, bizi halkı zalim olan bu şehirden çıkar, bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla!' diyen çaresiz erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşıyorsunuz?" (Nisa, 4/75) davetine müminlerin kayıtsız kalmamasını ister. Bu çağrıyı hayatının vazgeçilmezi kılan Peygamberimiz zulme ve haksızlığa engel olmuş, Allah'ın adının yüceltilmesi için gayret etmiş, ashabını ve ümmetini de bu uğurda mücadeleye teşvik etmiştir. Allah Resulü'nün dilinde şehit, "Dünya kendisine içindekileriyle ikram edilse bile yeniden dünyaya gelmek istemeyen gelse de tekrar tekrar şehadeti arzulayan"dır." (Buhari, Cihad, 6.) cümlesiyle tanımlanır.

Rabbimiz, Ahzab suresinin 23. ayetinde, "Müminlerden bazı kimseler Allah'a verdikleri sözü yerine getirdiler, kimileri onun yolunda can verdiler, kimileri de ecellerini bekliyorlar; (vaatlerini) asla değiştirmediler." buyurarak kendi rızasını kazanmak uğruna verilen mücadelenin şehitlik gibi gazilik sonucunun da olduğunu bildirmiştir. Gazi, Allah yolunda savaşıp şehit olmayı arzulayan ancak yaralanıp sağ kalan kimsedir. Sevgili Peygamberimiz, şehit olmak gibi yüce bir mertebeye ulaşmak için yola çıkmış bu kimselere şu müjdeyi verir: "Bir kimse Allah yolunda şehit olmayı canı gönülden isterse yatağında ölse bile, Allah onu şehitler derecesine ulaştırır." (Müslim, İmare, 157.) Allah'ın ve Resulünün şehitlik ve gaziliği teşvik eden ifadeleri ışığında İslam medeniyetinde ve ümmet bilincinde "ölürsem şehit, kalırsam gazi" düsturu en büyük ideal olmuştur. Bu sebeple medeniyetimizde hak ve hakikat yolunda mücadele edenler şehit ya da gazi unvanına sahip olmayı en büyük şeref saymışlardır. Hatta gazilik şehirlere unvan olacak kadar destanlaşmış, edebiyatımızda nice kahramanlık hikâyeleri kayda geçmiştir.

Bugün bizlere düşen en büyük sorumluluk İslam'ın yolunda, onun evrensel ilke ve değerlerini insanlıkla buluşturmak için mücadele ederken canını feda etmiş şehitlerin emanetlerine ve gazilerimize vefa göstermektir. Sevgili Peygamberimizin

hayatına baktığımızda bu vefanın en güzel örneklerini görürüz. O, şehitleri hiç unutmamış, onları hep hayır ve rahmetle anmıştır. Şehitlerin yakınlarına ve gazilere gösterdiği hürmet ise İslam tarihinde eşi görülmemiş bir inceliğe sahiptir. Nitekim Peygamber Efendimiz onların keder ve hüznüne ortak olmuş, maddi ve manevi sorunlarına çareler aramıştır. Şehit yakınları ve gazilerin aile kurmalarından eğitime, ekonomik ihtiyaçlarından toplumdaki itibarlarına kadar her şeyleri ile bizzat ilgilenmiştir. Hz. Peygamber'in bu uygulamalarını gören sahabe de aynı hassasiyeti göstermiştir.

Bizler de her zaman Allah Resulü'nün izinde din, vatan ve mukaddesat uğruna mücadele eden şehitlerimize, yakınlarına ve gazilerimize aynı hürmet ve hassasiyeti göstermeliyiz. İstiklal Marşı Şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un,

"Bastığın yerleri 'toprak' diyerek geçme, tanı!

Düşün altındaki binlerce kefansiz yatanı.

Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı;

Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı"

dizelerinde ifade ettiği hakikati sahiplenmek ve özellikle nesillerimize aktarmak için bütün imkânlarımızla çalışmaya devam etmeliyiz. ■

ÖLÜMSÜZLÜK MAKAMI: ŞEHİTLİK

Prof. Dr. Eyüp BAŞ

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.s.) ve Müslümanların Medine'ye hicret edişlerinin ikinci yılı idi. Müslümanlar, İslamiyet'i yok etmek isteyen Mekkeli müşriklerle Bedir kuyuları mevkiinde 624 yılının ramazan ayında harp yapmak mecburiyetinde kalmışlardı. Müşriklere karşı galibiyet elde edilen bu gazvede on dört Müslüman da şehit olmuştu. Bunlarla ilgili ashab-ı kiramdan bazıları "Filanca öldü..." diyerek anlatır olmuş; kâfirler, müşrikler ve münafıklar da kendi aralarında "Bu insanlar din ve Muhammed uğruna boş yere kendilerini öldürüyorlar!" şeklinde konuşmuşlardı.

625 yılı şevval ayında ise Mekkeli müşrikler Bedir Harbi'nde kaybettikleri yetmiş kişinin intikamını almak için Müslümanlara tekrar saldırmışlardı. Sahabe, Mekkeli müşriklere karşı şehirden çıkılmadan savunma savaşı yapılması ya da şehirden çıkılarak onlara karşı cesurca bir meydan savaşı yapılması konusunda görüş ayrılığına

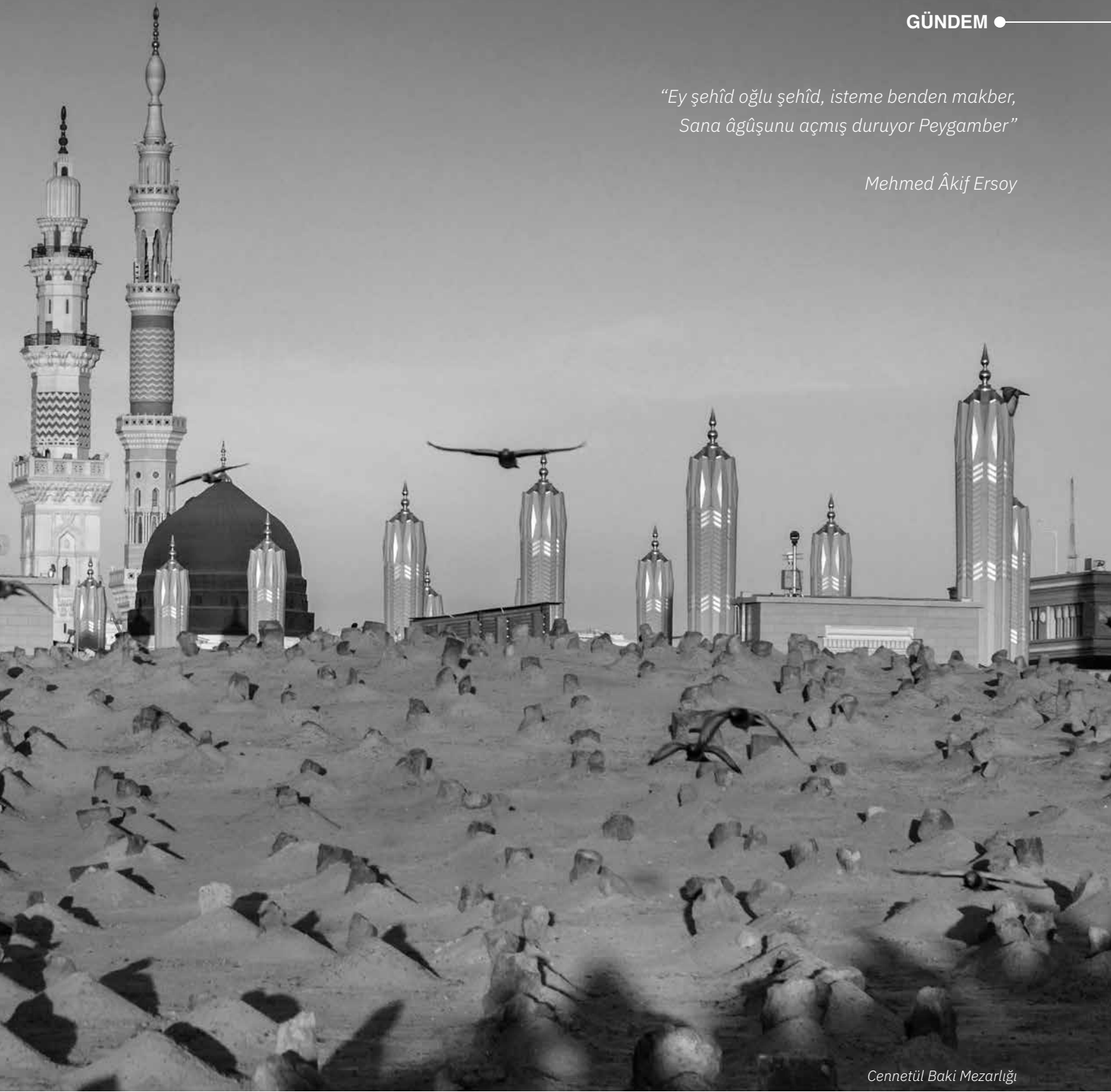
düşmüşlerdi. Hz. Peygamber (s.a.s.) meydan savaşını savunan çoğunluğun görüşünü uygulamış ve Medine'nin 5 kilometre kuzeyindeki Uhud Dağı eteklerinde bir savaş gerçekleşmişti. Bu defa so-

nuç âdeti tersine dönmüş, Müslümanlar yetmiş kadar şehit vermişlerdi. Şehrin savunmasında ortak hareket etmeleri gereken Medineliler müşrik ve münafıklar, savaş sonrasında "Eğer bizim de-

“Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber”

Mehmed Âkif Ersoy

Cennetül Baki Mezarlığı

diğimize uysalardı öldürülmezlerdi.” (Âl-i İmran, 3/168.) diyerek sonuca üzölmek yerine sanki sevinmişlerdi. İşte bu gelişmeler üzerine Yüce Allah (c.c.) kendisine, Sevgili Peygamberi Hz. Mu-

hammed’e (s.a.s.) ve ona vahyettiğı yüce davaya gönöl verip canlarını feda edenler hakkında şöyle buyurdu: “Allah yolunda öldürölenleri sakın öölöler sanma! Bilakis onlar diridirler. Onlar Rableri

katında rızıklandırılırlar. Allah’ın lütfundan kendilerine verdiğı nimetler ile sevinirler, arkalarından kendilerine ulaşamayan (henüz şehit olmayan) kimselere, ‘kendileri için hiçbir korku olmayacağını ve

**Sevgili
Peygamberimiz Hz.
Muhammed'in (s.a.s.)
tebliğ ettiği son din
İslam'ı kabul ederek
insanlık onuruna
yaraşır şekilde
hakkanîyetin peşine
düşen Müslümanların
gösterdikleri tavır,
esasinda "ölüm"ü
anlamli ve değerli
kılmak olmuştur.**

üzülmeyeceklerini' müjdelemek isterler." (Âl-i İmran, 3/169-170.)

Allah Resulü'ne (s.a.s.) vahyedilen bu ayetlerle ölüm bir anlamda yeniden tarif edilmiş, İslam'ı yeryüzüne hâkim kılma gayreti yeni bir değer kazanmıştı. Oysa bildik şekliyle ölüm, bir başka dünyanın varlığının belgelerinden-di. Öteki dünyaya açılıştı. Buna göre ölüm hak, ölümden sonra hesap da haktı. İnsanoğluna yaptığı iyiliğin de kötülüğün de karşılığı zerre-i dahi ihmal edilmeden verilmeliydi. (Zilzal, 99/6-8.) Aksi takdirde insan yeraltındaki tohumun yer üstündeki ağaç/bitki hâlini ve güneşli

dünyayı idrak edemeyişi, onu önceden bilemeyişi gibi bu dünya için yaratılmış algılarıyla öteki dünyayı ölümden önce algılayamazdı. Bu durum insan için ipek böceğinin koza içindeki krizalit dönemi gibiydi. İpek böceği, nasıl kelebek olacağını önceden asla düşünemez, bilemezse insan da bu dünyadayken öteki dünyayı tam olarak algılayamazdı. Ancak akıl, vahiy ve peygamberlerin bildirisiyle insan öteki dünyayı sezmeye, çizgilerini fark etmeye başlayabilirdi.

Diğer taraftan insanın ölümü fark etmesi, doğal seyrin dışında ona yönelmemesi anlamına gelmeyen bir durumdu. Çünkü insan zaman içerisinde bir inancın, fikrin veya tercihin arkasında canı pahasına durmayı da en temel özelliklerinden biri hâline getirdi. İnsanlık tarihi, bu tutumun örnekleriyle dolu olduğu gibi İslam tarihi de böyledir.

Yukarıdaki örnekler vesilesiyle Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.s.) tebliğ ettiği son din İslam'ı kabul ederek insanlık onuruna yaraşır şekilde hakkanîyetin peşine düşen Müslümanların gösterdikleri tavır, esasinda "ölüm"ü anlamli ve değerli kılmak olmuştur. Samimi Müslümanların söz konusu anlayış, çaba ve fedakârlıkları da hiç şüphesiz kaydettiğimiz ayet-i kerimelerle Yüce Allah tarafından takdir edilmiş oldu.

İslam inanç geleneğinde söz konusu ölümsüzlük makamı "şehitlik" olarak adlandırıldı. Âl-i İmran suresinin 169. ayetine göre kendilerine ölü denilmesi yasaklanan şehitlerin diri olduğu konusu, Yüce Allah'ın (c.c.) kudretiyle gerçekleşen bir olay olarak açıklandı. Diğer bir ifadeyle Yüce Allah, şehitlerin kendi âlemlerinde canlı olduklarını ve rızıklandırıldıklarını bildirdi. Haklarında ulu orta konuşulmasından razı olmadığını, şehitlerden saygıyla söz edilmesi gerektiğini mecazi bir anlatımla beyan etti. Kur'an'da söz konusu durumun şehitlere tahsis edilmesi, onların üstünlüğünü ve şerefini açıkça göstermiş oldu.

Yüce Allah'ın insanoğluna anlatmak istediği bir başka husus ise muhtemelen ölümü ve sonrasını anlamadığı gibi şehadet şerbetini içmiş olanların mükâfatlandırılması ile ilgili olan süreci tahmin ve idrakten aciz oluşlarına dikkat çekmekti. Bilindiği üzere normalde ölen bir insan yemez, içmez, herhangi bir şeyden zevk almaz, sevinmez. Ayet-i kerimedeki "Onlar Rableri katında rızıklandırılırlar. Allah'ın lütfundan kendilerine verdiği nimetler ile sevinirler." ifadesine göre şehitler böyle değildir. Görünürde ölmüş olsalar bile esasen Allah'ın kendilerine bahşettiği özel bir hayatla diridirler. Onların hissetme, lezzet ve zevk alma kabiliyetleri var-

dır; Allah katında onlara bol nimetler, geniş rızıklar sunulmakta ve böylece mutlu bir hayat yaşamaktadırlar; fakat dünyadaki insanlar bunu fark edemezler. Çünkü şehitlerin hayatları mahiyet ve boyut bakımından dünyadakilerden farklıdır.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), şehitlere takdir edilen yüce makamın hiç şüphesiz en çok farkında olan kişiydi. Allah'ın şehitlere verdiği değeri ve şehitlerin kazanacakları mertebeleri, "Allah yolunda öldürülmenin bir benzeri yoktur..." sözleriyle özetleyen Allah Resulü, bizzat kendisi de zaman zaman şehitlik özlemini dile getirmişti. Bir defasında kendisini dinleyen ashabına bu arzusunu şöyle ifade etmişti: "Bu canı bu tende tutan Allah'a yemin ederim ki Allah yolunda savaşıp öldürüleyim sonra diriltileyim, sonra öldürülüp tekrar diriltileyim, daha sonra tekrar öldürüleyim ve diriltileyim! Bunu ne kadar da çok isterdim." Rahmet Elçisi'nin, şehitliği yücelten bu sözleri inananları savaşa teşvik etmek değildi aslında. Onun istediği, haklı olunan yolda sebat ve cesaret gösterilmesiydi. Nitekim o, ashabına, savaşı istememeleri ve savaşı başlatan taraf olmamaları hususunda da "Düşmanla karşılaşmayı asla istemeyin ancak karşılaştığınızda hazırlıklı ve sabırlı olun!" tavsiyesinde bulunmuştu. (Buhari, Temenni, 1; Cihad, 156.)

Allah Resulü'nün (s.a.s.) peygamberlik döneminin on üç yıllık Mekke bölümünde iki sahabe, on yıllık Medine bölümünde ise yüz yetmiş dört olmak üzere toplam yüz yetmiş altı sahabe şehit edilmişti. Sevgili Peygamberimiz Allah'ın (c.c.) şehitlere verdiği değeri her zaman önemsemiş, toplumun içindeki özellikle şehit aile ve çocuklarına özel ilgi göstermeyi ihmal etmemişti. Onlara manevi destekte bulunduğu kadar elinden geldiğince maddi yardımını da esirgemedi. Duruma göre bazen muhtaç olanları doğrudan himayesi altına aldı, bazen onların kederlerine gözyaşlarıyla ortak oldu. Şehitlerin ahiretteki yüksek payelerini hatırlatarak geride kalan yakınlarını daima teselli etti. Onun bu sünneti Müslümanlarca her zaman örnek alınan bir husus oldu.

Netice itibarıyla Yüce Yara-dan'ın (c.c.) kendisine bahsettiği canı korumak, en önemlisi de insan onuruna yaraşır bir şekilde korumak ve yaratıcıya tekrar teslim etmek dinimizde çok önemsenen bir husus olageldi. Bunun için Müslüman toplumların hemen hepsinin kültüründe can, insana yaratıcının verdiği bir emanet olarak görüldü. Anadolu insanımızın dilinde yer eden "Rabbim emanetini aldı.", "Allah, emanetini iman ve Kur'an'la teslim etmeyi nasip eylesin." ifadeleri aslında söz konusu inancın içselleştirilmiş tezahüründen başka bir

şey değildir. Ancak insanımız bu durumun en kıymetli hâlini, yani can emanetini Rabbine teslim etmenin en kutsal şeklini ise şehitlik vesilesiyle teslim etmek olarak benimsemiş, bunu bir övünç vesilesi saymıştır. Bunun içindir ki vatan ve din savunmasında yüzyıllardır verilen nice can için anne babaların, eşlerin, evlatların, kardeşlerin, akrabaların ve milletimizin her bir ferdinin isyandan uzak meta-netli duruşu dillere destandır. Bu vesileyle bütün şehitlerimizin ruhu şâd olsun. ■

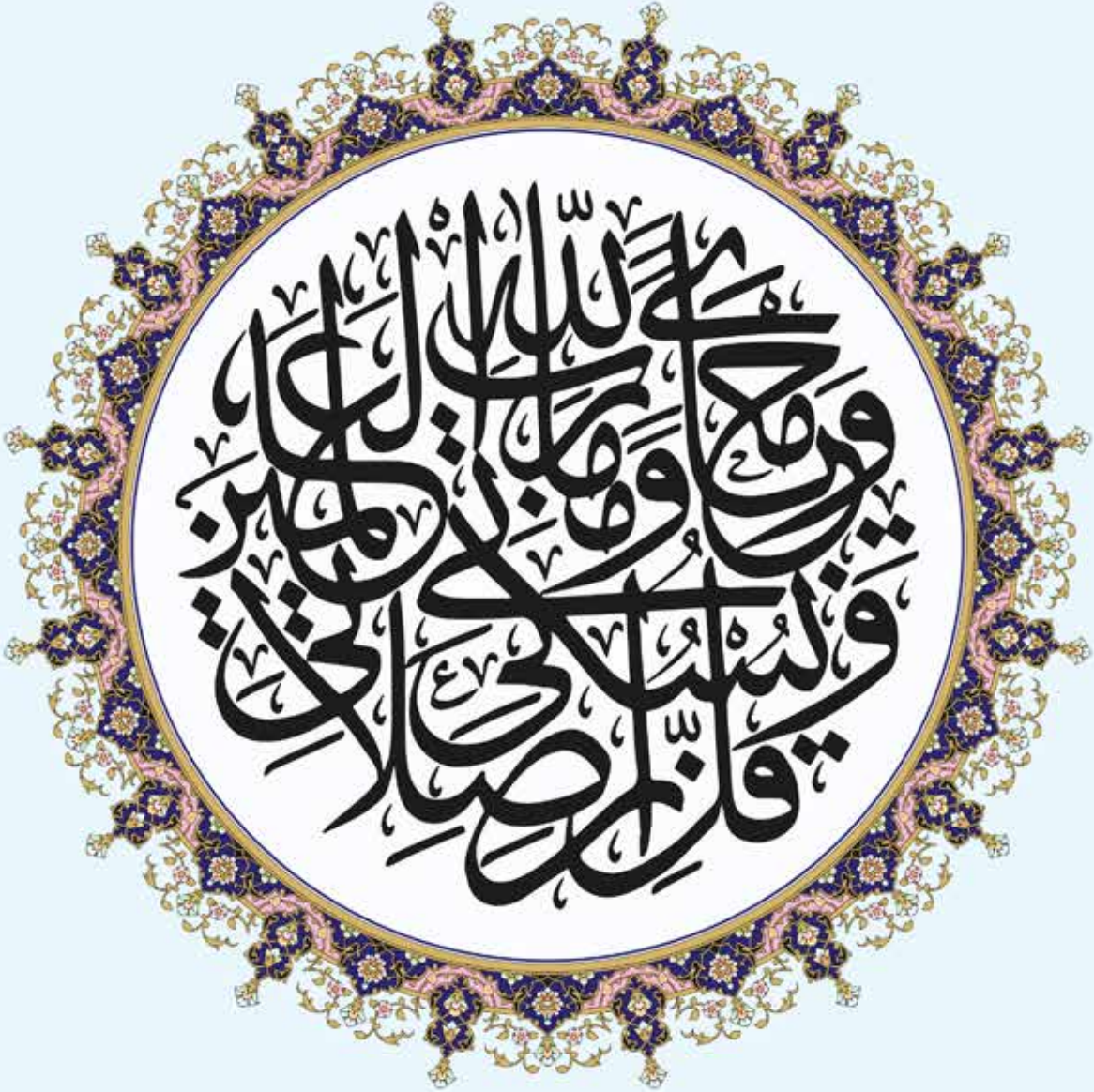

Yüce Allah, şehitlerin kendi âlemlerinde canlı olduklarını ve rızıklandırıldıklarını bildirdi. Haklarında ulu orta konuşulmasından razı olmadığını, şehitlerden saygıyla söz edilmesi gerektiğini mecazi bir anlatımla beyan etti. Kur'an'da söz konusu durumun şehitlere tahsis edilmesi, onların üstünlüğünü ve şerefini açıkça göstermiş oldu.

ÖLÜMSÜZLÜĞE ŞAHİT OLMAK

Abdurrahman AKBAŞ

DİB Başkanlık Vaizi

Benim namazım, (her türlü) ibadetim, hayatım ve ölümüm, hepsi âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.”

(Enam, 6/162.)

Tabiatındaki baskın yönelişlerden biri olarak ölümsüzlük arzusuna rağmen insan, bu geçici âlemin fânî bir yolcusudur. Biliyoruz ki aldatıcı şeylerden ibaret olan bu dünya (Âl-i İmran, 3/185.), hiç kimse için nihai karargâh değildir. Bu sınırlı bir geçim ve görelî bir imkân alanında insan, bir süreliğine kalıp sonra yoluna devam edecektir. Ebediyete giden bu yolun güzergâhında ise ölüm bulunmaktadır. Bu anlamda ölüm, hayatın değil doğumun zıddıdır ve insan âdetâ ölmek üzere doğmuştur.

Ölümsüzlük arzusuna sahip bir varlık için ölüm, son derece ürkütücü ve hatta korkutucu bir gerçektir. Ölümden daha korkutucu olan ise anlamsız bir hayat yaşamaktır. Bu sebeple insan, geçmişten bugüne daima bir anlam arayışı içerisinde olmuştur. Eşsiz yetkinliklerle donatılan ve duygu, düşünce, ilim, irfan gibi ayırıcı vasıflarıyla temayüz eden insanın yeryüzü serüveninin elbette derinlikli bir anlamı olmalıdır. Beyhude var olmanın anlamsızlığını yırtacak bir mana ve sorumsuzca yaşamamanın sefaletini izale edecek bir gaye bulunmalıdır. Kur'an-ı Kerim'de söz konusu gayenin "yalnız Allah'a kulluk etmek" (Zariyat, 51/56.) olduğu ifade edilir. Buna göre insanın yeryüzü serüveni, Allah (c.c.) ile en doğru irtibatı kurmaya ve bunun gerektirdiği şekilde bir hayat yaşamaya matuftur. Ölümün ve hayatın varlığı ise kimlerin Allah ile bağının daha güçlü ve yaşantısının

daha güzel olacağını ortaya çıkarmak içindir. (Mülk, 67/2.)

Bu anlamda yaşamak, bir bakıma "İnsan ne için ölmeli?" sorusunun cevabına imkân tanıyan bir süreçtir. Kur'an-ı Kerim'de müminlere telkin edilen "De ki: Benim namazım, (her türlü) ibadetim, hayatım ve ölümüm, hepsi âlemlerin Rabbi olan Allah içindir." (Enam, 6/162.) ayeti ise bu sürece derinlikli bir anlam atfetmekte, varoluşun gayesini ve yaşamamanın düsturunu ortaya koymaktadır. Maharet, yaratılış itibarıyla mükerrem bir varlık olan insanın hayat ve ölüm denkleminde bu ulvi gayeyi içselleştirmesi; o doğrultuda sağlam bir tavır ortaya koyarak onur, haysiyet, kerem ve izzetini son nefesine kadar koruyabilmesidir.

İslam'ın bütün hükümleri bu ideali gerçekleştirmek üzere vazedilmiştir. Bilindiği üzere hayat, hürriyet, mülkiyet, zürriyet ve diyanet ekseninde teşekkül eden temel haklar, her insanın doğuştan sahip olduğu mutlak korunması gereken haklardır. İslam, insanın yeryüzünde güven içerisinde, huzurlu ve erdemli bir şekilde yaşayabilmesi için varoluşsal anlamı bulunan bu hakları teminat altına almış, mukaddes ve dokunulmaz kabul etmiştir. Yüce Allah (c.c.), söz konusu hakların savunulması uğrunda, mecbur kalırsa "can feda etmeyi" de meşru ve muteber kılmıştır. Hatta bu uğurda Allah için mücadele etmeyi "cihat" kavramıyla ifade ederek müminler için bir iman ve kulluk sorumluluğu addetmiştir.

Allah yolunda seferber olmak

Cihat, İslam inancının temel kavramlarından biridir ve Allah'ın rızasına uygun, insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşama veya bu yolda insanın önündeki engellerin kaldırılması adına gösterilen her türlü çaba ve gayreti ifade eder. Bu bağlamda cihat, insanın bir yönüyle Allah (c.c.) için yaşamamanın engelleri olan gizli düşman şeytana ve nefsin süflî arzularına, diğer yönüyle de savaşta düşmana karşı girdiği mücadeledir. Her iki durumda da nihai gaye, Allah'ın rızasıdır. Cenab-ı Hakk'ın, "Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla cihat ediniz." (Tevbe, 9/41.) ve "Allah uğrunda hakkıyla cihat ediniz." (Hac, 22/78.) ilahi fermanı, cihadın her iki çeşidini de kapsamaktadır. Bu ayetler, aynı zamanda tam bir kulluk bilinciyle maddî manevî her türlü imkânı Allah yolunda seferber etmenin gereğine işaret etmektedir.

Yüce Allah, kendisi için feda edilen hiçbir şeyin zayi olmadığını ve ebedî âlemde sınırsız karşılığa vesile olacağını Kur'an-ı Kerim'de tafsilatıyla beyan etmiştir. Pek çok ayette müminler, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihada teşvik edilmiş, mücahitlerin hem dünyevi hem de uhrevî kazançlarına ve üstünlüklerine vurgu yapılmıştır. (Bakara, 2/218; Âl-i İmran, 3/157; Nisa, 4/95-96; Tevbe, 9/20.) Peygamber Efendimiz de "Cihat amellerin doruğudur; kubbesidir." (Tirmizi, Fedailü'l-Cihat, 22.) buyurarak ona denk bir amel olmadığını (Buhari, Cihat, 1.) ifade

etmiştir. Ayrıca, bir keresinde cihada gönderdiği Abdullah b. Revâha'nın, kendisiyle birlikte namaz kılma arzusuyla arkadaşlarından bir müddet geri kaldığını görünce ona: "Yeryüzünde bulunan şeylerin tamamını infak etsen, onların (savaşa gidenlerin) erken çıkışlarındaki fazileti elde edemezsin." (Tirmizi, Cuma, 28.) buyurarak cihattan başka bir yolla erişilemeyecek manevi üstünlüğe dikkat çekmiştir.

Bu bağlamda dikkat çekici bir diğer olay da Bedir ashabıyla ilgilidir. Bedir savaşında şehit olanların ardından bazı insanların "Falan öldü; dünya nimetlerinden ve lezzetlerinden mahrum kaldı." demeleri üzerine şu ayetlerin nazil olduğu rivayet edilmiştir: "Ey iman edenler! Sizler, sefere çıkan veya savaşa giren kardeşleri hakkında -Allah sonunda bunu kalplerinde bir hasret acısı kılsın diye- 'Onlar yanımızda olsalardı ölmezlerdi ve öldürülmezlerdi.' diyen inkârcılar gibi olmayın. Hayat veren de öldüren de Allah'tır; Allah yaptıklarınızı görmektedir. And olsun ki Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz biliniz ki Allah'tan gelecek bir bağışlama ve bir rahmet, onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır." (Âl-i İmran, 3/156-157.)

Bu ayetler, bir taraftan Müslümanları düşmanla mücadeleye ve onların vereceği sıkıntılara karşı sabırlı ve metanetli olmaya hazırlarken diğer taraftan da hayatı anlamlandıran ve ölümü güzelleştiren şu hakikate işaret etmektedir: Dünya da ahiret de Allah'ın elindedir. Ölümü de hayatı

da yaratan O' dur. Dolayısıyla O'nun için yaşamak ve O'nun yolunda ölmek, müminlerin vazgeçilmez gayesi olmalıdır.

Nebevi arzuya talip olmak

Kur'an ve sünnet, bu dünyadaki en büyük kazancın, Allah'ın adını yüceltmek için din, vatan, hürriyet ve mukaddesat uğrunda verilen mücadeleyle mümkün olacağını ortaya koymaktadır. Bu yolda can feda etmek ise mümin için en büyük bahtıyarlık ve en üstün şeref vesilesidir. Çünkü dünyanın bütün nimetlerini bir yana bırakarak sırf Allah için sergilenen böyle bir mücadelenin neticesinde ya ilahi iltifata ve mükâfata mazhar olan gazilik unvanı yahut cennete ve ölümsüzlüğe açılan bir kapı olarak şehitlik makamı vardır.

Allah yolunda mücadele etmek, Müslümanlar için bir görev olduğu gibi aynı zamanda en faziletli ameldir. Bu sebeple Allah Resulü, İslam medeniyetinin merkezi olan Medine'de dinî, siyasi, iktisadi ve içtimai varlıklarını tehdit eden düşmanlara karşı Allah için savaşmış; civardaki düşman kabilelerden gelen saldırıları karşılamak, yerinde bastırmak ya da gerçekleştiren saldırılara cevap vermek amacıyla birçok seriyye düzenlemiştir. Söz konusu seriyyelerde Peygamberimizin ve ona inananların en önemli motivasyonu ise hiç şüphesiz şehadet arzuları olmuştur. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bu gerçeğe işaretle "... Ümmetime ağır gelmeyecek olsaydı hiçbir seriyyeden geri kalmaz, hepsine katılırdım.

Allah yolunda şehit olmak, sonra diriltilip tekrar şehit olmak yine diriltilip tekrar şehit olmak isterdim." (Buhari, İman, 26.) buyurmuştur. Nebevi bir arzuyu dile getiren bu hadis, aynı zamanda bir Müslüman için şehitliğin ne denli yüce bir paye ve üstün bir makam olduğuna delalet etmektedir.

Resul-i Ekrem'in (s.a.s.) bile erişmeyi arzuladığı, insanın bu dünyada kendi iradesiyle elde edebileceği ender bir makam olması hasebiyle şehadet, Allah'a ve ahirete inananların en büyük ülküsü olmuştur. Bu yüzden tarih boyunca Müslümanlar, ucunda şehadet imkânı olan bir savaşa çağrıldıklarında, imanlarına sadakatin bir göstergesi olarak derhâl icabet etmişlerdir. Allah'ın adını yüceltmek için din, iman, vatan ve mukaddesat uğrunda seferberlik ruhuyla cenge koşmuşlardır. İslam tarihi, Bedir'den Uhud'a, Mekke'nin fethinden Malazgirt'e, İstanbul'un fethinden Çanakkale zaferine kadar her yerde aynı ruha ve kararlılığa şahit olmuştur. Zira bu ruhla girilen savaşta, hayatın dünya ile sınırlı olmadığına inananlar için kaybetmek söz konusu bile değildir. Ölürsek şehit, kalırsak gaziyiz inancıyla Allah için mücadele edenlere hüznün ve hüsrân yoktur. Onlar, her hâlükârda büyük mükâfatlara nail olacaktır. Cenab-ı Mevla'nın, "Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse biz ona pek yakında büyük bir mükâfat vereceğiz." (Nisa, 4/74.) fermanı, onlar için en güzel müjdedir.

Allah yolunda öldürülenlerin amelleri asla zayi olmayacaktır. (Muhammed, 47/4-6.) Kıyamet gününde onlar, yaralandıkları gün gibi kıpkırmızı ve misk kokulu kanlarıyla Allah'ın huzuruna gelecek (Ebu Davud, Cihad, 40.), Allah da onları, karşılığında canlarını ve mallarını satın aldığı cennete koyacaktır. (Tevbe, 9/111.) Cennette kendilerine bahşedilen makama ve sınırsız ikrama şahit olan şehitler; Rabbimizin, müminlerin mükâfatını eksiksiz verdiğini açıkça görmelerinin sevinciyle kendilerinden sonra şehit olacak kişileri müjdelemek isteyeceklerdir. (Âl-i İmran, 3/170.) Onun içindir ki Allah Resulü (s.a.s.), "Cennete giren hiçbir kimse, yeryüzündeki her şey kendisinin olsa dahi dünyaya geri dönmeyi arzu etmez. Sadece şehit, gördüğü ileri derecedeki itibar ve ikram sebebiyle tekrar dünyaya dönmeyi ve on defa şehit olmayı ister." (Buhari, Cihad, 21.) buyurmuştur.

Ölümsüzlük arzusuna karşılık gelen hayat

Esasen şehitlik, Allah'a verdiği söze sadık kalarak Hz. Peygamber'in getirdiğine noksansız iman eden, onu tasdik eden ve onunla amel edenlerin erişeceği bir mertebedir. Bu noktada belirleyici etkenin niyet olduğu unutulmamalıdır. Zira İslam'da ameller, niyetlere göre bir anlam ifade eder. Niyetin mahalli de kalptir. Peygamber Efendimiz, "Allah Teâlâ'dan bütün kalbiyle şehitlik dileyen bir kimse, yatağında ölse bile Allah onu şehitlik mertebesine ulaştırır." (Müslim, İmare, 157.) buyurarak

bir müminin kalbinde filizlenen şehadet arzusunun, cihat meydanında olmasa bile onu şehitler makamına eriştirebileceğini müjdelemiştir. İş bu arzuyla yaşayabilmektir. Çünkü "Şehitliği gönülden arzu eden bir kimse, şehit olmasa bile sevabına nail olur." (Müslim, İmare, 156.)

Diğer taraftan dinî literatürde hükmi şehitlik diye bir makam da vardır. Hadis-i şeriflerde bu durum şöyle ifade edilmektedir: "Şehitler beş kısımdır: Bulaşıcı hastalığa yakalanan, ishale tutulan, suda boğulan, göçük altında kalan ve Allah yolunda savaşırken şehit olanlar." (Buhari, Cihad, 30; Müslim, İmare, 164.); "Mali uğrunda öldürülen şehittir; kanı uğrunda öldürülen şehittir; dini uğrunda öldürülen şehittir; ailesi uğrunda öldürülen şehittir." (Ebu Davud, Sünnet, 29.) Kısacası kişi, sarsılmaz bir iman, halis bir niyet ve istikamet üzere bir hayat dairesinde, İslam'ın korunmasını amaçladığı temel esasları korumak için ölür veya öldürülürse sözünü ettiğimiz makama erişir.

Zaten Allah yolunda ölen veya öldürülenlere şehit denilmesi de onların hakka ve hakikate şahit olmaları hasebiyledir. Onlar, dünya menfaatini önceleyen nefsin geçici isteklerine, hazza, ihtirasa gösterişe ram olmaksızın hareket ederek Allah için canlarını ortaya koymuşlardır. Yeryüzünde iyiliğin, adaletin ve merhametin hâkim olması için mücadele etmişler ve bu uğurda şehadet şerbeti içerek varlıklarını yeni bir boyuta taşımışlardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de

Dünya da ahiret de Allah'ın elindedir. Ölümü de hayatı da yaratan O' dur. Dolayısıyla O'nun için yaşamak ve O'nun yolunda ölmek, müminlerin vazgeçilmez gayesi olmalıdır.

"Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyin. Zira onlar diridir fakat siz farkında değilsiniz." (Bakara, 2/154.); "Sakin Allah yolunda öldürülenlerin ölü olduklarını sanma! Onlar diridir ve Rableri katında rızıklara mazhar olmaktadır." (Âl-i İmran, 3/169.) ayetleriyle şehitlerin ölü olmadıkları, hususi bir hayatla diri oldukları ve Allah tarafından rızıklanmaya devam ettikleri bildirilmektedir. Dolayısıyla şehit olmak, ölmek değil; insandaki ölümsüzlük arzusuna karşılık gelen yeni bir hayatın başlangıcına şahit olmaktır. Bir bakıma âdemoğlunun yaratılıştan bu yana peşinden koştuğu abı hayatı bir şerbet gibi yudumlayarak Yaradan'ın sonsuz rahmet, mağfiret ve ikramına nail olmaktır. ■

HAKİKAT VE SAMİMİYET İLE YANILGI VE İSTİSMAR ARASINDA ŞEHİTLİK VE GAZİLİK

Mustafa IRMAKLI

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Şehitlik ve gazilik şüphesiz İslam'ın en muazzaz ve mübarek kavramlarından. İnsanın en değerli varlığı olan canını feda etmeyi göze alacak kadar mukaddes bir mücadeleyi göze almasını ifade eder. Farkında olanlar için bir sevdaya ve özleme dönüşür âdeti. Zira ölüm zaten bir gün gelecekse insana emanet olan canı, yüce bir mana ile teslim etmekten daha şerefli ne olabilir? Bu, yok oluşa delice gitmek değil canı, verene

ve mutlak sahibine asaletle teslim ederek daha yüce mertebelere giden yolun kapılarından geçmektir. Şehadet göze almak fedakârlığın zirvesidir. Zira insanın yaşama arzusu en güçlü duygudur. Ancak şehadetin ölümsüzlüğe gidiş olduğunu idrak edenler onu bir muştı kabul eder. Bunun içindir ki ümmetin örnek şahsiyetleri, aynı zamanda şehadet kervanının da öncüleri olmuşlardır. İslam medeniyetinin insanlığın sığınağı, adaletin ve merhametin teminatı, mazlum ve

mağdurların umudu olmasında en önemli etken, başkalarının iyiliği adına, gerektiğinde canından vazgeçmeyi göze alan inancın varlığıdır.

Şehadet, dinî bir kavramdır. Şehit olmada ölçü Allah'ın rızasıdır. Hakk'ın adını yüceltme mücadelesidir. Şehadet mertebesine yükselebilmek için başta niyet ve samimiyet olmak üzere birtakım şartlar vardır. İslam'ın belirlediği hedef ve ilkeler uğruna mücadele ve bu uğurda canı feda etmek gerekir. Yine şehadet

marifet ister, uğruna candan vazgeçilecek değerler iyi bilinmelidir. Şehadet feraset ister. Dolayısıyla yapılan mücadeleyi doğru anlamak hayati öneme sahiptir.

Diğer yandan yaşadığımız asırda maalesef dinî değerler üzerinden fitne, tefrika ve hatta anarşi ve terör faaliyetlerinin gündeme geldiği dikkat çekmektedir. Bu durum İslam'ın ilkelerinin ve kavramlarının açıkça istismar edilmesidir. İstismar, en yalın ifadeyle, birtakım menfaatler elde etmek için belli amaçlar uğruna hakikatin ters yüz edilmesi, kelimelerin ve kavramların amacı ve bağlamı dışında kullanılmasıdır. Kıymet ve değer ifade eden şeylerin istismarı tarihten günümüze hep var olagelmıştır. Ancak son asırda İslam coğrafyasında özellikle dinî değerler üzerinden daha yoğun bir kaos ve kargaşa yaşanmaktadır. Uluslararası kompleks sebepleri; sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik boyutları olan bu durum, dinî kavram ve değerler konusunda çok daha dikkatli ve hassas olmayı zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda önemli hususlardan biri de şehadet konusudur.

Şehitlik ve gazilik mertebesi için en öncelikli husus iman, niyet ve samimiyettir

Haddizatında niyet, İslam'da en belirleyici faktördür. Yani herhangi bir iş, eylem, ibadet ya da iyilik yapılırken Allah katında belirleyici olan niyettir. Kişi niyetine göre ahirette karşılık görecektir.

Ameli makbul kılan niyettir. Öyle ki bir kimse iman bilinci ve kulluk şuuruyla iyilikler yapmaya niyet etse ve bunun için çaba gösterse arzu ettiği iyiliği yapamasa bile sevabını kazanır. Ancak başka niyet ve gaye ile çok büyük fedakârlıklar yapsa dahi niyetinde müstakim olmadığı için herhangi bir sevap kazanamamış olabilir. Nitekim "Ameller niyetlere göredir. Herkes sadece niyetinin karşılığını alır." (Buhari, Bedü'l'vahy, 1; Müslim, İmare, 155.) hadis-i şerifi bu gerçeği açık şekilde ortaya koymaktadır. Şehit ya da gazi olabilmek için yapılan mücadelede niyet sadece Allah'ın rızasını kazanmak olmalıdır. Karşılık da sadece Allah'tan beklenmelidir. "Allah, müminlerin canlarını cennet karşılığında satın aldı." (Tövbe, 9/111.) ayeti çok çarpıcı bir şekilde bu hakikati ifade etmektedir. Allah'ın vaadi bu kadar açık iken farklı duygulara kapılmak büyük bir talih-sizlik olacaktır.

Bir bedevi, Peygamber Efendimize gelerek "Ey Allah'ın Resulü! Bir adam ganimet, dünyalık elde etmek için savaşıyor; bir başkası kendinden bahsedilsin diye kahr-amanlık için savaşıyor; bir diğeri de riya ve gösteriş için savaşıyor. Hangisi Allah yolundadır?" diye sorunca Hz. Peygamber (s.a.s.) "Kim Allah'ın dini daha yüce olsun diye savaşırsa sadece o, Allah yolundadır." buyurmuştur. (Buhari, Cihad, 15, Tevhid, 28; Müslim, İmare, 149-151.) İslam'ın yüce olması demek, ahlakının, ahkâmının, ilkelerinin bilinmesi ve yaşanması de-

mektir. Zorla bir inancı dikte etmek, insanların iradelerine ipotek koymak değildir. Bütün peygamberlerin mücadelesinin özü, tevhidin tebliği, adaletin tesisi ve güzel ahlakın temsilidir.

Kur'an-ı Kerim'de, şehitlikle ilgili ayetlerde sürekli tekrar eden en hayati ifade "Allah yolunda" kaydırıcı

Âdeta "fisebilillah" (Bakara, 2/154, 190; Nisa, 4/95; Tövbe, 9/111; Âl-i İmran, 3/169-170, vd.) yani "Allah yolunda" ifadesi, şehitlik ve gaziliğe ulaştıracak mücadelenin yegâne istikametini tayin eder. Şehadet gibi yüce bir mertebeye erişmenin elbette bir ahkâmının, ahlakının ve asaletinin olması gerekir. Canı, inancı, mukaddesatı, yani İslam'ın korunmasını emrettiği değerleri korumak için yapılan mücadele de bu kapsamdadır. Şehitliğin hükümleri bağlamında yapılan bir tasnife göre düşmanla savaşırken; canını, malını, namusunu savunurken veya isyancılar ve teröristler tarafından öldürülen kimselere dünya ve ahiret şehidi; hata ile veya yanarak, boğularak, doğal afetlere, salgın hastalıklara maruz kalarak ve savaşta yaralandıktan sonra öldürülenlere ahiretin şehidi denilmektedir. Bir de şehadete dair inanç ve duygu taşımayan, başka düşüncelerle hareket eden ama Müslümanların yanında görünen ve öldürülen kişiler vardır ki bunlara da dünya şehidi denilmektedir. Bunlar dünyada şehit muamelesine tabi tutulurlar ama ahirette niyetlerine göre karşılık

göreceklendir. Bütün bunlar bizlere hayatın her anında ve yaptığımız her işte niyet ve istikametimizi muhasebe etmemiz gerektiğini göstermektedir. Zira kişinin kalbiyle ilişkisinin örselendiği, imaj ve gösteri tutkusunun hayatı kuşattığı, dışa dönük hayatların öne çıktığı modern zamanlarda kalbin istikametini muhafaza etmek daha da zorlaşmaktadır.

Bir başka hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.s.), çok somut bir tasvirle ahiret hayatından canlı bir tabloyu bir film şeridi gibi aktararak niyet ve istikamet konusunu bizlere net bir şekilde öğretmektedir. Söz konusu man-

zarada şehit, âlim ve çokça hayır hasenat yapan cömert zengin olmak üzere üç büyük fazilet ve fedakârlık sahibi kimseler vardır. Allah'ın huzuruna geldiklerinde dünyada kendilerine ihsan edilen nimetler hatırlatılır ve bu nimetler karşılığında ne yaptıkları sorulur. Şehit, savaşmış ve en aziz varlığı olan canını feda etmiştir ancak kahraman olma duygusu kalbini işgal ettiği için hiçbir sevap alamaz. Âlim kişi ilim yolunda nice fedakârlıklar yapmıştır ama şöhret olma duygusuna ve iltifat beklentisine yenik düştüğü için ahiretten nasibi kalmamıştır. Allah'ın kendisine mal mülk nasip ettiği ve servetini iyilik yolunda harcayan zengin kişinin niyet ve samimiyet karnesi ortaya çıktığında o da riya ve gösterişe esir olmuştur ve ahirette kaybedenlerden olacaktır. (Müslim, İmare, 52.) Doğrusu bu tablo dünyadaki davranışlar açısından, hassasiyet ve duyarlılık bağlamında kişiyi sarsacak, niyet ve duyguları teyakkuz hâline sabitleyecek en etkili anlatımı gözler önüne sermektedir.

Müslümanların vatanları uğruna verdikleri mücadelesinin arka planında, derin bir duygu ve mana olarak sadece Allah'ın rızasını gözetme amacı vardır. Elbette niyet ve gaye, üzerinde özgürce inancın yaşanabileceği bir toprağın müdafaası ise şüphesiz bu mukaddes ve mübarek bir mücadeledir. Zira Allah'ın huzurunda kıyama durmak, iman yolunda onurla yürümek için ayaklarını güvenle basarak özgürce

yaşanacak bir vatana ihtiyaç vardır. Vatansız millet olmayacağı gibi vatansız izzet de olmayacaktır. Bu hakikatin idrakî sebebiyledir ki üzerinde yaşadığımız aziz topraklar şüheda yurdudur. Geçmişten günümüze bağrında nice yiğitler taşımaktadır. Bu gazi vatan pek çok peygamberin ayak izlerine, nice sahabenin mezarlarına, büyük mücadelelerin destanlarına, kutlu insanların hatıralarına sahiptir. Yakın tarihte Çanakkale'den Maraş'a, Sakarya'dan Kars'a her karış toprağı, inancı, değerleri ve medeniyeti için feda-yı can eyleyen şehidanın kanıyla yoğrulmuştur.

Şehitlik ve gazilik yolunda mücadelenin vazgeçilmez ahlaki ve hukuki ilkeleri vardır

Uğruna can verilecek değerler hakkıyla bilinmelidir. Cehalet istismarın en müsait zemini. Günümüzde bilgi, emek ve fedakârlık yanında derin bir dikkat ve feraset gerektirmektedir. Çünkü bilgiye ulaşmanın teknoloji eliyle oldukça kolaylaştığı çağımızda, doğru bilgiye ulaşmak alabildiğine zorlaşmıştır. Data dünyaları içinde tam bir bilgi karmaşası yaşandığını söylemek gerçeğe aykırı olmayacaktır. Şüphesiz şehadet mücadelesinin yolu cihat ibadetidir. Allah yolunda yapılan her iş ve davranışın genel adı cihattır. Ama günümüzde İslam'ın en fazla yanlış anlaşılan ve istismar edilen kavramlarından biri de cihattır. Her şeyden önce cihat bir ahlak, merhamet ve adalet mücadelesidir. Azgınlaşan küffara ve zalimlere

İslam'ın en fazla yanlış anlaşılan ve istismar edilen kavramlarından biri de cihattır. Her şeyden önce cihat bir ahlak, merhamet ve adalet mücadelesidir. Azgınlaşan küffara ve zalimlere karşı hak ve hukuk mücadelesidir. Cihat bir şiddet değil şefkat kavramıdır. Öldürmek değil yaşatmak mücadelesidir. Tehdit etmek değil güven vermektir.

karşı hak ve hukuk mücadelesidir. Cihat bir şiddet değil şefkat kavramıdır. Öldürmek değil yaşatmak mücadelesidir. Tehdit etmek değil güven vermektir. Cihadın en ileri boyutu olan fiilî mücadelenin yani savaşın bile güçlü bir hukuku vardır. Mesela kadınlara, çocuklara, yaşlılara, mabetlere ve mabetlerde ibadet edenlere dokunulmaz. Müslümanlara karşı savaşanlarla savaşılır. Şehadet ve cihat gibi etkileyici kavramların peşinden gidenler, bu kavramı kullananları ya kendin tanımak zorundadır. Nitekim İslam diyarlarını, Müslüman beldelerini yakıp yıkan eylemler asla cihat ve şehadet gibi mübarek kavramlarla meşrulaştırılamaz. Bugün İslam sloganları ve Müslüman kisvesiyle sürekli Müslümanları hedef alan, tehdit eden, hiçbir ahlaki ve hukuki ilke gözetmeden katliamlar yapan kişi ve gruplar en büyük kötülüğü ve zararı Müslümanlara ve İslam kimliğine vermektedir.

İslam toplumları kendi iç meselelerini tefrika ve anarşiye dönüştürmeden aklıselim ile çözmek zorundadır. Müslüman toplumların kendi içinde birbirlerine karşı bir mücadeleye girişmesi, gerekçesi ne olursa olsun hiçbir zaman makul görülmemiştir. Ayrıca yakın tarihe bakıldığında açıkça görüldüğü üzere İslam dünyasında dinî slogan ve iddialarla şiddete başvuran tüm hareketler Müslümanlara zarar vermiştir. Başarılı da olamamıştır. İslam karşıtı küresel projelere malzeme olmuştur. Nitekim

İslam dünyasının özellikle işgal bölgelerinde ortaya çıkan şiddete dayalı radikal yapılar bilerek ya da bilmeden emperyalizmin politikalarına hizmet etmektedir.

Müslümanlar yaşadıkları toplum içinde inancını yaşama mücadelesini kesinlikle şiddete başvurmadan, ahlak ve hukuk içinde ve en güzel yöntemle yapmak mecburiyetindedir. Haddizatında inancı, ırkı, coğrafyası ne olursa olsun İslam düşüncesine göre suçsuz insanlara zarar vermek, masumların canına kast etmek meşru değildir. İslam davasına gönül verenlerin yapması gereken insanları tehdit etmek değil insanlığın her bir ferdine İslam'ın merhamet dünyasını, üstün ilkelerini etkileyici bir nezaketle ve samimiyetle en doğru şekilde ulaştırmaktır. Dolayısıyla dünyanın neresinde olursa olsun, masum insanların canına, malına, aklına ve temel özgürlüklerine kasteden hiçbir eylem, yaklaşım, söylem ve politikanın İslam'dan referans bulması mümkün değildir. Şiddete dayalı terör örgütlerinin istişhad çağrıları ve söylemleri, intikam duygusuyla yapılan intihar saldırıları da bu kapsamdadır. Bu tür olumsuz yaklaşımları dinî argümanlarla meşrulaştırmaya çalışmak ya cehaletin ya da bilinçli bir istismarın göstergesidir.

Diğer yandan İslam'ın ilkelinin kuşatıcılığında ümmetin tamamını içine almayan, parçacı, fırkacı bir yaklaşımla mensubiyet fanatizmi yapan

anlayışların din algısı sorunlu olduğundan şehadet tasavvuru da yaralıdır. Özellikle hakikat tekelsizliği ile kendini merkeze alan ve kendisi gibi düşünmeyen herkesi inancın dışına çıkartan yaklaşımlar problemlili olmanın yanında ciddi bir tehliktir. Bu tür anlayışların, sözün efsununa sığınarak şehadet kavramını ve duygusunu gelişigüzel kullanmaları, kendi özel gündemleri ve planları için istismar etmeleri Müslüman bilincinde ve toplumda onulmaz yaralar açmaktadır. Açıkça ifade etmek gerekir ki insanların ve bilhassa genç nesillerin samimi inancını ve şehitlik duygusunu fitne, tefrika veya kişisel çıkarlar için kullanmak aynı zamanda dinî, insani, vicdani ve hukuki açıdan büyük bir suçtur. Şehadet arzusunun yüreğinde bir muştı gibi taşıyan yiğitler de büyük bir şuur ve hassasiyetle istismarcı yapılara karşı bilinçli olmalıdır.

Bir başka önemli husus ise şühedanın ardından onların manevi mirasına, geride bıraktıkları yakınlarına ve gazilere yönelik faaliyet yapanlar büyük bir ciddiyet, hassasiyet ve sorumluluk bilinciyle hareket etmelidir. Bu alanda en küçük ihmali, dikkatsizlik, hata, menfaat elde etme çabası ve gayenin dışına çıkmanın şüphesiz Allah katında vebali çok büyüktür.

Ne mutlu en aziz varlığını, can emanetini, tertemiz bir yürek, müstakim bir niyet ve örnek bir ahlak ile teslim edenlere. Tüm şühedanın ruhları şâd olsun. ■

Söyleşi
Mahir KILINÇ

Prof. Dr. Fahrettin ATAR

“Şehit ve gazilerimiz mukaddesatımızın koruyucularıdır.”

İnsanın, Allah (c.c.) rızası uğruna canıyla, kaniyla mücadele etmek suretiyle elde edebildiği şehitlik makamı hem Hak katında hem de halk nazarında büyük bir mazhariyettir. Allah’ın pek çok ayetinde övgüsüne mazhar olan bu makamı Kur’an-ı Kerim perspektifinde açıklar mısınız?

Şehitlik ve gazilik mertebesi İslam’da yüce bir mertebe olarak kabul ediliyor. Kur’an-ı Kerim’in muhtelif yerlerinde de özellikle şehitlik makamına yönelik pek çok ayet zikredilmiştir. Kur’an-ı Kerim’de

Allah'ın (c.c.) rızasına ve dinine yapılan pek çok hizmet vardır. Ancak insanların bu hizmetleri içerisinde en mühim olanı canını ortaya koyarak yapmış olduğu hizmettir ki bu da şehitliktir.

biri ikil, yirmisi çoğul olmak üzere elli altı defa geçen şehit kelimesi; çoğu yerde “tanık” anlamında, bazı ayetlerde esma-i hüsnadan biri olan “her şeyi gözetlemiş gibi bilen, hiçbir şey ilminden gizli kalmayan” anlamında, bazılarında ise “Allah'ın iradesine uygun biçimde yaşayan kâmil insan, örnek kişi, önder” manasında (Bakara, 2/143; Hac, 22/78.) kullanılmıştır. Allah (c.c.) yolunda canını feda ederek şehitlik mertebesi ni kazanan kimseleri ifade etmek üzere üç ayette (Nisa, 4/69; Zümer, 39/69; Hadid, 57/19.) şüheda yer almakla birlikte kelimenin tekilinin bu manada kullanıldığına rastlanmaz.

Hadislerde şehit kelimesi yukarıda belirtilen anlamlarda sıkça geçmektedir. Birçok ayette şehitliğin önemi-

ne ve Allah (c.c.) katındaki değerine dikkat çekilmiştir. Mesela, “Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyin. Zira onlar diridir fakat siz farkında değilsiniz.” (Bakara, 2/154.); “Sakin Allah yolunda öldürülenlerin ölü olduklarını sanma! Onlar diridir ve Rableri katında rızıklara mazhar olmaktadır.” (Âl-i İmran, 3/169.); “Allah yolunda öldürülenlere gelince Allah onların amellerini zayi etmez (...) Allah onları kendilerine tanıtmış olduğu cennete koyacaktır.” (Muhammed, 47/4-6.) mealindeki ayetlerde bu husus vurgulanmıştır. Bunların yanı sıra “Kim Allah'a ve peygambere itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salih kişilerle beraberdir; bunlar ne güzel arkadaşlardır!” (Nisa,

4/69.) ayetinde, şehitlerin Allah katındaki derecesinin peygamberler ve sıddıklardan sonra geldiği ifade edilmiştir.

Allah (c.c.) “Siz, hacılara su dağıtma ve Mescid-i Haram'ı (Kâbe'yi) onarma işiyle Allah'a ve ahiret gününe iman edip Allah yolunda savaşanların yaptığı işi bir mi tutuyorsunuz? Bunlar Allah katında eşit olamazlar.” (Tevbe, 9/19.) buyuruyor. Peygamberlik dışında hiçbir makama denk olmayan şehitlik makamını özel ve ayırıcı kılan özelliklerinden bahseder misiniz?

Tevbe suresinde geçen bu ayette şehitliğin peygamberlik dışında hiçbir makama denk olmaması, şehitlik mertebesinin ne derece üstün ve

faziletli bir makam olduğunu bizlere göstermektedir. Allah'ın (c.c.) rızasına ve dine yapılan pek çok hizmet vardır. Ancak insanların bu hizmetleri içerisinde en mühim olanı canını ortaya koyarak yapmış olduğu hizmettir ki bu da şehitliktir. Şehitlik makamının en özel ve ayırıcı olan yanı "Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyin; hayır onlar diridirler ama siz farkında olmazsınız." (Bakara, 2/154.) ayetinden hareketle şehitlerin diri olmaları, ruhlarının da cennete varmaları ve orada kendileri için olan nimetleri görmeleridir. Şehitlerin, şehit oldukları andan itibaren ruhları cenneti gördüğü hâlde, diğer müminlerin ruhları ancak kıyamette cenneti görebilecektir. Ayrıca şehidin cennete gireceğine Allah ve melekler de şahitlik etmektedir. Yine hadislerde şehit olan kişinin acı çekmeden öldüğü, kanının ilk damlası yere düştüğü anda kul hakları dışında bütün günahlarının affedildiği, şehidin kabir azabı çekmeyeceği, cennetteki makamını göreceği anlatılmıştır. (Tirmizi, Feza'ilü'l-cihad, 25, 26.) Bunların yanı sıra akrabalarından yetmiş kişiye şefaate edebileceği ve cennete ilk girenlerden olacağı müjdelendirilmiştir. (Müslim, İmare, 143; Ebu Davud, Cihad, 27.) Allah katında iyi bir mertebeye erişerek ölen kullar içinden sadece şehitlerin dünyaya dönüp tekrar şehit oluncaya kadar Allah'ın dini-

ni yüceltmek isteyeceği ifade edilmiştir. (Buhari, Cihad, 6, 21; Müslim, İmare, 109.)

Allah rızası doğrultusunda çabalayan Müslümanların bazı durumlarda vefat etmeleri hükmi şehitlik olarak değerlendirilmiştir. Başka hangi durumlarda kişi şehit sayılır?

Şimdi öncelikle şunu ifade edelim. Cenab-ı Allah (c.c.), kullarına karşı çokça merhamet, mağfiret sahibidir ve kullarını çeşitli vesilelerle de mükâfatlandırmak ister. Mesela Fahreddin Razi, suda boğulan, hastalık vb. sebeplerden ölen kimseleri şehit diye niteleyen hadislerle dikkat çekerek Nisa suresinde geçen "Kim Allah'a ve peygambere itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salih kişilerle beraberdir; bunlar ne güzel arkadaşlardır!" ayetindeki şüheda kelimesini Allah'ın dinine yardım amacıyla savaşta canını feda edenlerle sınırlı olarak yorumlamanın doğru olmayacağını, Allah'ın adını yüceltmek için çaba gösterip toplumda adaleti ayakta tutan ilim sahibi kimselerin de (Âl-i İmran, 3/18.) bu kapsamda düşünülmesi gerektiğini söylemiştir. Çünkü onlar insanların kargaşaya düşmemesi ve hak yolda yürümesi için mücadele ederler. Nasıl ki şehit ve gazilerimiz bizleri dışarıdaki düşmanlara kar-

şı koruyorsa âlimlerimiz de içimizdeki manevi dinamikleri canlı tutmak, batıl inançlardan bizleri korumak için mücadele ederler. Onlar, yazdıkları ve anlattıklarıyla toplumun ilmî, irfani, ahlaki açıdan dirliğini, birliğini tesis etmeye çalışanlardır. Dolayısıyla âlimin ilim yolculuğu esnasındaki vefatı da şehitlik olarak nitelendirilebilir.

Öte yandan bazı hadislerde Allah yolunda ölenlerin dışında da şehit sayılacak kişiler bulunduğu zikredilmiştir. Mesela canı, malı, namusu uğrunda (Ebu Davud, Sünne, 29; Tirmizi, Diyât, 21.) yahut veba, kolera gibi bulaşıcı yaygın hastalıklar sebebiyle (Buhari, Cihad, 30; Müslim, İmare, 164-165) ölenlere, şehit olmayı arzu edip de yatağında vefat edenlere (Müslim, İmare, 157.) şehit sevabı verileceği, bu arada şehitlik sevabına denk başka amellerin de bulunduğu belirtilmiştir. (Buhari, Cihad, 1; Müslim, İmare, 110, 125; Nesai, Cihad, 17; İbn Mace, Fiten, 13.)

Allah yolunda öldürülenlerin "şehit" olarak isimlendirilmesinin sebebini ve yaşamlarının sürekliliğini nasıl anlamalıyız?

Öncelikle şehit kelimesi "bir olaya şahit olmak, bildiğini söyleyip tanıklık etmek, bir yerde hazır bulunmak" gibi anlamlara gelmektedir. Az önceki sorunuzda da bahsettiğim üzere hem cennete hem cennetteki nimete şahit oluyorlar ve görüyorlar. Bir de

Şehitler mutlu ve sürur dolu bir hayat sürdürmekteyken dünyadaki insanlar bunu fark edemezler. Çünkü şehitlerin yaşamları mahiyet ve boyut bakımından dünyadakilerden farklılık arz etmektedir.

şehitler kendilerine Allah'ın ve meleklerin de şahitlik ettiği kimseler olması hasebiyle de şehit olarak anılırlar.

İşte şahit olan, şahit olunan, nimetlendirilen ve o nimetleri bizatihi gören kimsenin nasıl olması gerekir? Elbette diri olması gerekir. O yüzden Allah (c.c.) yolunda şehit olanların “ölü” olduklarını düşünmek doğru değildir. Çünkü ölü olarak nitelendirilen kişi, hayatı sona ermiş, duyuları yok olmuş, bu nedenle de hiçbir şeyi algılayamaz durumdadır. Ancak Allah yolunda öldürülenler için bu durum söz konusu değildir. Onlar zahirde ölmüş olsalar dahi Allah'ın kendilerine bahsettiği özel bir hayatla diridirler. Onlar, mutlu ve sürur dolu bir hayat sürdürmekteyken dünyadaki insanlar bunu fark edemezler. Çünkü şehitlerin yaşamları mahiyet ve boyut bakımından dünyadakilerden farklılık arz etmektedir.

Müfessirler, bu tür ayetlerdeki ölümsüzlüğü genellikle ruhun ölümsüzlüğü olarak ifade etmişlerdir. Onların zaviyesinden ölüm, ruhun bedenden ayrılmasıdır. Hâlbuki ölen ruh değil bedendir. Dolayısıyla ölüm sonrası hayatta Allah'ın rızasına uygun, iyilik ve hasenatla dolu bir hayat sürenlerin ruhları ahiretteki güzel akıbetlerini görerek onunla mutlu olur; bu hayatta Allah'ın rızasını kazanamamış ve iyilik namına

bir şey yapmamış kimsele- rin ruhları da cehennemdeki yerlerini görüp pişmanlık ve ıstırap içinde olur.

Tarih boyunca Müslüman- ları bir gazadan diğerine koşturan ve tarih sayfala- rının kahramanlık destan- larıyla süslenmesine vesile olan o şuur nasıl oluştu? Özellikle bizim tarihimize bakacak olursak bu şuurun canlı tutulması adına neler yapıldığını görürüz?

İslam güneşi, Efendimiz (s.a.s.) zamanında Mekke'de doğdu. Bu güneşin ışınları Arabis- tan Yarımadası'nda yavaş yavaş hissedilmeye başladı. Peygamber Efendimizin da- rü'l-bekâya intikal etmesin- den sonra orada yine Hulefa-i Raşidin dediğimiz dört halife zamanında Suriye ve Irak'tan Azerbaycan'a, İran'a, Mısır'a ve hatta İspanya'ya kadar fütihat devam etti. Müslü- manlar Kıbrıs'a, Anadolu'ya kadar geldiler. İşte bunca fütihat hep bir inanç uğru- naydı ve inançtı işte o şuuru meydana getiren. Allah'ın dininin ve tevhid inancının yüceltilip yaygınlaştırılması yolunda gösterilen gayret ve faaliyetler, Müslümanların tarihinin hep kahramanlık destanlarıyla süslenmesine vesile oldu.

Müslümanlar ilerledikçe Orta Asya'ya doğru geldiler ve bu- rada Türkleri çok etkilediler. Sonrasında Türkler topluca Müslüman oldu ve İslam'a büyük hizmetlerde bulundu-

İslam yaşatmak için vardır, öldürmek için değil. Kim ki insanları yaşatmak, İslam'a kazandırmak yerine öldürmeyi tercih ediyorsa bu, İslam'dan değildir. Dolayısıyla insanları öldürerek İslam'a hizmet edildiği anlayışı radikal grupların işidir.

lar. İslam onları sadece şereflemedi aynı zamanda da büyük bir heyecana gark etti. Çünkü İslam, insanı heyecanlandırır ve insanda müthiş derecede bir hizmet hissi uyandırır. Karahanlılar ve Gazneliler de bu anlamda çok güzel örneklerdir. Bu devletlerin zamanında çok büyük hizmetlerin, çok önemli İslam âlimlerinin bu bölgeden yetiştiğini görürüz. İşte o aşkla, şuurla yetiştiler ve orada neşvünema buldular. Dinin hadimi olmak, onlarda o şuuru hep canlı tuttu aslında. Kendilerini hep hadimü'l-harameyn olarak gördüler.

H. Peygamberimizin (s.a.s.), “Kim de Allah yolunda savaşa çıkan gazinin arkasından ailesine iyi bir şekilde göz kulak olursa o da savaşmış gibi olur.” (Müslim, İmare, 135.) hadisinden yola çıkarak hem gazilere hem de şehit ve gazi yakınlarına karşı toplum olarak bize düşen ödevlerden kısaca söz edebilir misiniz?

Gazi, savaşa katılan demektir ve savaşa katılmakla kazanılmış bir unvandır. Eğer birileri sizin dininize, mukaddesatınıza tasallut ediyorsa siz bunları görmezlikten gelemesiniz ki. Gazilerimiz de şehitlerimiz gibi mukaddesatımızın koruyucularıdır. O yüzden onlara karşı ve ailelerine karşı özel bir ihtimam göstermemiz gerekmektedir. Peygamber Efendimiz

de sorunuzdaki hadisiyle bize gerek şehit yakınlarının gerekse gazi yakınlarının gözetilmesini salık veriyor. Bizler de ila-yı kelimetullah için savaş meydanında bulunup canını ortaya koyan bu insanların bizlere bıraktığı emanetlerine sahip çıkmakla mükellefiz. Şehit ve gazilerimizin yakınlarına gereken saygıyı, yardımı ve hizmeti millet olarak, devlet olarak yapmalıyız ki onların üzerimizdeki haklarına bir nebze de olsa karşılık olsun.

Göğüs göğüse çarpışmanın çokça yaşanmadığı, daha çok siber ve biyolojik savaşların yapıldığı bir devirde yaşamaktayız. Böyle bir devirde Allah rızası uğruna mücadele ve mücahede nasıl olmalı ve bu hususlar günümüz insanına nasıl anlatılmalı?

Teknolojik gelişmeler baş döndürücü seviyede. Günümüz Müslümanlarının ve âlimlerinin bu gelişmelerden haberdar olması ve bunları çok iyi derecede kullanabilme kabiliyetine sahip olması gerekmektedir. Çünkü yeri geldiğinde kendini savunabilmesi ya da kendisine yapılabilecek bir saldırıyı öngörüp daha o saldırı gerçekleşmeden onu bertaraf edebilecek hamleler geliştirmelidir. Hz. Ali der ki: “Ben şerri öğreniyorum şerden kaçınmak için.” Buradan şunu anlıyoruz: Müslümanın şerle, zulümle işi yoktur. Müslüman

her ne yapıyorsa onu insanlık için insanların huzuru için yapmaktadır, asla kargaşa için, öldürmek için değil. Allah (c.c.), Maide suresinde “Kim bir insanı ihya ederse bütün insanlığı ihya etmiş olur.” buyuruyor. Dolayısıyla İslam insanı yaşatmak, korumak ve ihya etmek üzeredir. İnsana kastedilen her türlü saldırıya karşı da Müslümanların uyanık, teyakkuz hâlinde ve donanımlı olması gerekmektedir. Müslüman devletler de kendilerini korumak adına her türlü teçhizatı yapmak üzere çalışmalıdır. Âlimlerimiz de bu konuda gerek Müslümanları gerek devlet erkânındaki insanları uyarmalıdır. Devletler de bu gelişmelere uygun işler yapabilecek bilim adamlarının yetişmesini sağlamalıdır. Hülasa, Müslümanlar teknolojik gelişmelere kayıtsız kalmadan onu Allah (c.c.) rızasına ve insanların hizmetine uygun bir şekilde kullanılabilir hâle getirmelidir.

Özellikle son yarım asır içinde İslam dünyasının kaosa sürüklenmesi noktasında birtakım radikal grupların, şehitlik ve gazilik gibi yüce değerleri istismar ederek insanları aldattığını görüyoruz. Müslüman toplumlarda bu değerlerin istismarının önüne nasıl geçilebilir?

İslam yaşatmak için vardır, öldürmek için değil. Kim ki insanları yaşatmak, İslam’a

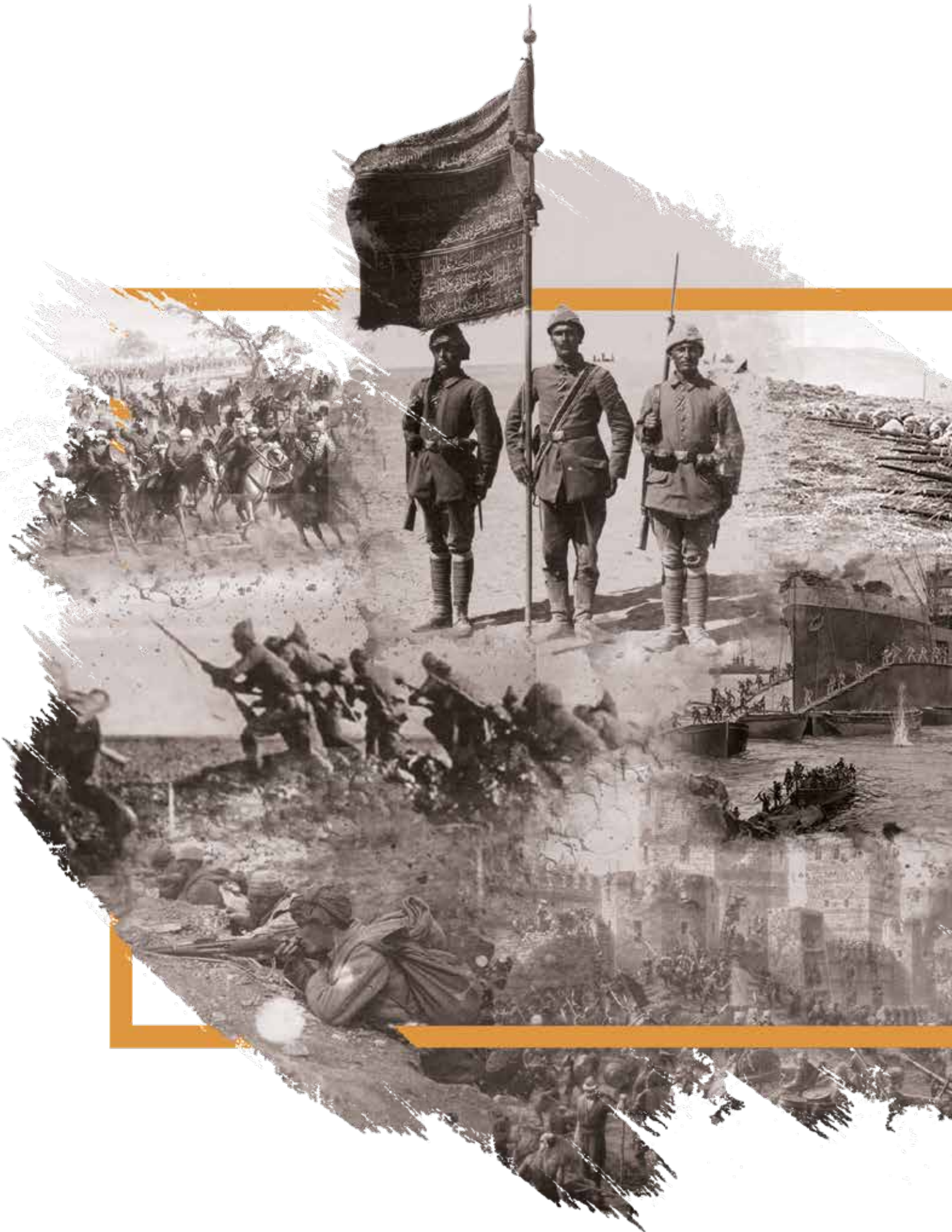
kazandırmak yerine öldürmeyi tercih ediyorsa bu, İslam’dan değildir. Dolayısıyla insanları öldürerek İslam’a hizmet edildiği anlayışı radikal grupların işidir. İnsanlara öncelikle biz bunu âlimler olarak anlatmalıyız ve özellikle gençlerimizi iyi eğitememiz lazım. İnsanlarımızı aslına uygun, doğru bir din anlayışına uygun şekilde, hem sözlü hem yazılı hem görsel araçları kullanarak yönlendirmemiz gerekmektedir. Çünkü radikal insanlar

ve gruplar dediğimiz kişiler yanlış bir din algısıyla buna yöneldiler. Biz, bu eğitim öğretim çerçevesinde insan hayatının ne olduğunu, insanların bu hayata ne amaçla gönderildiğini anlatmalıyız ki insanların, İslam’ın asıl amacına uygun bir yaşamları olsun. Müslümanların şiddetin, nefretin, öfkenin, savaşın değil sevginin, merhametin, hoşgörünün ve barışın bulunduğu bir dinin mensubu kimseler olduğu hakikati, herkesçe anlaşılmalı. ■

ÖZ GEÇMİŞ

Prof. Dr. Fahrettin Atar, 1947 yılında Erzurum’da dünyaya geldi. Yazarlık hayatını da bir taraftan sürdüren Atar, 1967 yılında imam hatip okulundan, 1971 yılında ise İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünden mezun oldu. İstanbul’da çeşitli müftülüklerde din görevlisi olarak çalıştı.

“İslam Adliye Teşkilatının Ortaya Çıkışı ve İşleyişi” adındaki teziyle doktorasını tamamladı. Prof. Dr. Fahrettin Atar, 1976 yılında mezun olduğu enstitüde öğretim görevlisi, daha sonra ise müdür yardımcısı ve ardından müdür olarak görev yaptı. 1982 yılında doçent, 1989 yılında profesör unvanını alan Atar, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde bölüm başkanlığı ve dekan yardımcılığı yaptı. Fıkıh Usulü, İslam Yargılama Hukukunun Esasları ve İslam İlmihâli adlı eserlere sahip olan Atar, son olarak görev yaptığı Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2022 yılında emekli oldu.

ŞEHİT OLMAK ŞAHİT OLMAKTIR

| Esra BERTAN

“Büyük mezarların üstünde büyük vatanlar vardır.”

Nurettin Topçu

İlk şahitliğimiz “elest bezmi”nde başladı... Varlığımıza, ahsenitakvim üzere yaratılmış olduğumuza, tertemiz bir fitratımızın olduğuna, bizi Yaranan’a ve bir geleceğimizin var olacağına şahit olduk. Kendisiyle belli bir süre hemhâl olacağımız bu âlem için henüz bir planımız yokken henüz nefsimizi tanımiyorken “Elestü bi Rabbiküm?” sorusuna şahit olduk. Varlığımızın ilk hâliyle varlığını duyumsadığımız ruhlar âleminin ihtişamına şahit olduk. Bir ormanı kaplayan ağaçların uzaktan bir bütünü oluşturmaları gibi yaratılan tüm ruhların birleşip bir bütün hâlinde aynı yöne doğru hareket etmesine şahit olduk. İnanca ve imana şahit olduk...

Şehadet; bir olaya şahit olmak, bildiğini söyleyip tanıklık etmek, bir yerde hazır bulunmak gibi anlamlara gelir. Kelimenin mastarından türeyen şehit ise “kutsal

bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse” olarak tanımlanır. Şehadet kelimesi ya da daha özelde şehit kelimesi, varlığın tüm katmanlarıyla tanımlanması gereken bir kelime. Onu sadece savaşlarda hayata veda eden askerler için kullandığımızda o askerlerin, uğruna canlarını feda ettiği ülküleri ve halis duygularını yok saymış oluruz. Oysaki şehitlik, vazgeçebilmenin en çetin hâlidir. İşte bu yüzden onların, nelerden vazgeçtiğini, bu vazgeçişin sonunda neler gördüklerini, “onlar diridir” hitabının hangi şekillerde tezahür ettiğini bilmek; insanların, meleklerin, peygamberlerin ve daha da önemlisi Allah’ın bu vazgeçişe nasıl şahit olduğunu anlamak önem arz ediyor.

Şahit olmak varlığın yalın hâlidir. Karşılaştığımız bir olaya, nesneye ya da kişiye tüm tavırlarımızdan sıyrılarak şahit oluruz. O an yargılarımızın değil sadece gözlerimizin

O yiğitler, hayatın tüm yüklerinden sıyrılmış, bütün hayhuyları unutmuş, korku veya kaygıdan uzak tam bir teslimiyet bilinci ile birbirlerinin imanına şahit olurlar. Onlar birbirlerine şahit olurken evren de onlara şahit olur.

Yer, gök, güneş ve ay şahit olur...

Onlardan bir damla kan düşerken arza, Allah ve melekleri şahit olur; mukaddesatı uğruna hayatından nasıl vazgeçtiğine, samimiyetine, vecd ile ölüme yürüyüşüne...

gördüğü hakikatler vardır. Bize gelen bir mutlulukta, başımıza gelen büyük bir musibette böyle bir görüş saklıdır. Bazen çaresiz kaldığımız birçok ana şahit oluruz. Bir davanın her iki tarafına, bir kavgaya, bir sevgiye, bir öfkeye, bir ölüme, bir dirilişe şahit oluruz. Biz, tüm bunlara şahit olurken bize de şahit olunur. Sözlerimize, eylemlerimize, varlığımıza... Bu açıdan baktığımızda şahitlik, bir yerde hazır bulunmanın, bir eylemi görmenin ötesinde anlamlar taşır.

Bu dünya hayatımızda şahit olduğumuz gerçeklerden biri de vazgeçmenin insan hayatının sarp yokuşu olduğudur. Bizden istenen basit bir kendinden veriştir belki ama onun dahi bizim için imkânsız olduğu zamanlar vardır. Her insanın hayatında vazgeçemeyeceği birçok şey vardır.

Bazıları için bu bir insan, bazıları için bir nesnedir. Bir kısmı için onları saklamak dünyada yapabileceği en değerli iştir. Bazıları için sadece kendisi vardır. Böylesi bir benlik ve bencillik içinde bazıları da vardır ki koruduğu bir insan ya da nesne değildir. Koruduğu bir mukaddesattır. Ömrünü, ailesini, yârini uğruna feda ettiği; ardına bakmadan savaştığı kutsalları...

Şehitlik, sarp yokuşa tırmanmanın, vazgeçişlerin en çetin hâlini anlatır bize. Ardına bakmadan yolun sonuna doğru yürümek... Giderken tüm görüntülerin, nesnelerin, bedenlerin bir bir yere düştüğünü gördüğü hâlde cesaret ve iman ile o yolun sonuna doğru koşar adım gitmek... Korkunun cesarete, tereddüdün teslimiyete dönüştüğü yerdir şehidin kalbi. O kalpler, mahşeri andıran o meydan-

da birleşip aynı amaç uğruna atarken aynı niyetle aynı istikamete doğru da yol alır. Vahdet bilincinin pekiştiği bir yerdir orası. Onlar o meydana, hayatın tüm yüklerinden sıyrılmış, bütün hayhuyları unutmuş, korku veya kaygıdan uzak tam bir teslimiyet bilinci ile birbirlerinin imanına şahit olurlar. Onlar birbirlerine şahit olurken evren de onlara şahit olur. Yer, gök, güneş ve ay şahit olur... Onlardan bir damla kan düşerken arza, Allah ve melekleri şahit olur; mukaddesatı uğruna hayatından nasıl vazgeçtiğine, samimiyetine, vecd ile ölüme yürüyüşüne...

Her ruh, rûz-i mahşerde bir nişane ile tanınacaktır. Şehitlerin nişanesi de kanlı elbiseleridir. Normal zamanlarda ölen bir insan bu dünyanın tüm metalarından uzaklaştırılarak defnedilir. Kefen, ölü-

yü, bu dünyaya ait tüm kirlerden uzaklaştıran bir vasıta. Şehidin üzerindeki elbise ise bir imtiyaz nişanesi ve ibadet eseri kabul edildiği için üzerindeki kan dahi giderilmeden defnedilir. O nişane, diğerkâmlığın sembolüdür aynı zamanda. Kendinden yani onu var kılan her şeyden vazgeçebilme yüceliğidir bu; ailesinden, doğduğu kentten, emellerinden, hayallerinden, yaşadığı müddetçe arzu ettiği her ne varsa hepsinden vazgeçmektir. Onların varlığını iki cihanda aziz kılan da bu vazgeçebilme mizaçlarıdır. İnsan nefsinin tüm sınırlarının zorlandığı bu dünyada, bu sınırları önemsemeyen öleceğine daha ölmeden önce şahit olmasıdır. Herkesin kaçtığı ölü-

mü, bilerek ve mükemmel bir kabul ile karşılamaktır. Onları, kemal kapısına götüren bu yol, dosdoğru bir yoldur. “Bu yolda yürüyüş kumandası veren kalp ile yolun sonunda murada eren kalp aynı kalptir. Baştaki emirle sondaki muradı birleştiren ve aynı kalbe bağlayan bu yol gerçek saadetin yoludur.” (Nurettin Topçu)

Şehit olmak, şahit olmaktır; imandan, vatandan, bayraktan ve namustan vazgeçmemeye... Ölmekle zevale ereceği düşünülen tüm güzelliklerin aslında hiç sonu gelmeyecek bir mekânda kemale ereceğine... Allah’ın emirlerinin, kulun nefsindeki

tecillilerine... Yaratılışın, en saf ve en yalın hâline... Dünyaya yolculuğundaki yürüyüşü hakikat güneşinde sonlandırmaya şahit olmaktır.

Onlar, ruhlar âleminde verdikleri sözü unutmayan, yeryüzündeki büyük mezarların sahipleri olan büyük ruhlardır. Geçmişte ve gelecekte milyonlarca ve bir o kadar daha insanın “bizim” diyerek üzerinde yaşadığı ve yaşayacağı toprakları, canlarından ve sevdikleri her şeyden vazgeçerek geleceğe miras bırakanlardır. Görevleri öldükten sonra dahi bitmeyen, ilaniha-ye vatan hudutlarında bekleyecek olanlardır. ■

DÜRÜST TİCARET, HELAL KAZANÇ

Dr. Bayram KÖSEOĞLU

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا

“Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hâli müstesna, mallarınızı batıl (haksız ve haram) yollar ile aranızda (alıp vererek) yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir.”

(Nisa, 4/29.)

Dünya hayatı, insanın doğumla başlayan ve ebedî hayata uzanan yolculuğunun önemli bir durağıdır. Allah'ın rızasına uygun ve kulluğun gereği bir hayat yaşamak ise bu yolculuğun asıl gayesidir. Kendisinin ve ailesinin rızasını temin etmek üzere çalışmak hayatın bir gerçeğidir. Kazancın meşru yollardan temin edilmesi ise bu çabayı değerli kılacak en önemli unsurdur. Rızık temin etmenin önemli vasıtalarından biri olan ticaret üzerinde Kur'an ve sünnette önemle durulmuştur. Ticarette uyulması gereken ilkeler belirlenmiş, kaçınılması gereken hususlar özellikle vurgulanmıştır. “Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret müstesna, mallarınızı, batıl (haksız ve haram yollar) ile aranızda (alıp vererek) yeme-

yin...” (Nisa, 4/29.) ayeti ticaretin meşru bir kazanç vesilesi olduğunu ve bunun karşılıklı rıza temeline dayanması gerektiğini göstermesi yanında helal kazancın önemini de ortaya koymaktadır. Ayette kastedilen haksız ve haram yollar ise hırsızlık, aldatma, gasp, kumar ve faiz gibi dinen yasak kılınan kazanç yollarıdır. Ayrıca ayette yer alan “kendinizi öldürmeyin” şeklindeki ikaz, haksızlıkla insanların mallarını yemenin ne denli büyük bir vebal olduğuna da bir işaret. Öyle ki malını haksızlıkla almak suretiyle bir başkasına zulmetmek kişiyi helake götürecek bir günahıdır. (Nesefî, Medariku't-Tenzil, 1/351-352.)

Hiç şüphesiz ticaretin temelinde dürüstlük vardır. Kendileri alırken tastamam ölçüp insanlara verirken ek-

sik verenleri özellikle uyararak Kur'an'ın (Mutaffifin, 83/1-3.) “Ölçüyü tam/eksiksiz tutun. Eksilterek (insanları zarara uğratanlardan) olmayın. Dosdoğru bir terazi ile tartın.” (Şuara, 26/181-182.) şeklindeki ikazları ölçü ve tartının düzgün yapılması yanında ölçü/tartı aletinin de doğru olması gerektiğine yönelik önemli bir vurgudur.

Kur'an-ı Kerim'in önemle üzerinde durduğu haramlardan biri de faizdir. Ticari faaliyetlerde faiz konusunda hassasiyet gösterilmemesi, dahası faizin ilave bir gelir kapısı olarak görülmesi Kur'an'ın ticaret konusunda getirdiği temel ilkelerle taban tabana zıttır. Zira insanların karşılıklı olarak birbirlerinden istifade etmeleri esasına dayalı bir faaliyet olan ticarete faiz ve tefecilik

gibi haksız kazanç unsurları bulaştığı zaman artık bu ticaret insanların yararına olmayacaktır. Tam aksine, insanların sömürülmesine, insanlar arasında güven duygusunun yok olmasına, haksız kazancın gelir kapısı hâline gelmesine vb. neden olacaktır. Bütün bunların toplumsal birlik ve beraberliğe zarar vereceği ise muhakkaktır. Oysa fakirin, zorda olanın, ödeme güçlüğü çekenin her zaman yanında olan, “Eğer borçlu darlık içindeyse ona eli genişleyinceye kadar mühlet verin.” (Bakara, 2/280.) buyruğuyla bu durumda olanlara kolaylık gösterilmesini emreden İslam’ın bu ilkeleriyle, faiz ve tefecilik gibi sömürü araçlarının yan yana gelmesi söz konusu olamaz.

Ticaret ahlakına uymayan, haksız kazanca vesile olan hususlardan biri de karaborsacılık ve fırsatçılık yapmaktır. İnsanların ihtiyacı olan ürünleri saklamak, bu sayede fiyatların yükselmesini beklemek şüphesiz ki temelinde daha fazla kazanma arzusu yatan kötü bir huydur. Oysa bizim dışımızdaki insanları da düşünmek, kanaatkâr olmak, az ve helal olanla yetinmesini bilmek hem insani hem vicdani hem de ahlaki bir sorumluluktur. Aynı şekilde, haksız kazanç elde etmek için rüşvet vermek de Kur’an’da yasaklanan (Bakara, 2/188.), ticaret ahlakında yeri olmayan kötülüklerden bir diğeridir.

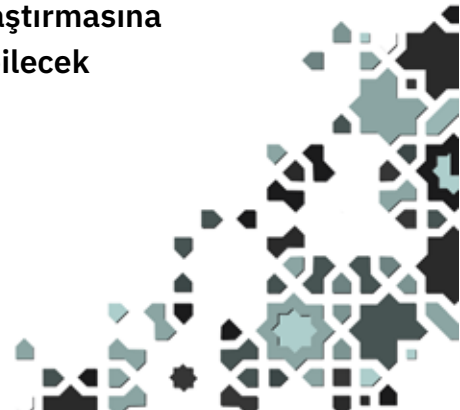
Kur’an-ı Kerim’de insanlara öğüt vermek, ibret almalarını sağlamak gibi gayelerle peygamber kıssalarına, geçmiş kavimlerin hayatlarından ke-

sitlere yer verilmektedir. Bunlardan biri de Hz. Şuayb’ın kavmi olan Medyen halkının hayatına dair anlatılanlardır. Hz. Şuayb’ın Medyen halkına yönelik, bir olan Allah’a kulluk etme yönündeki tavsiyesinin peşinden “Ölçüyü tartıyı eksik tutmayın... Ey kavmim! Ölçüyü tartıyı adaletle yapın; insanların mallarının değerini düşürmeyin...” (Hud, 11/ 84-85.) şeklindeki ikazları aynı zamanda günümüze yönelik de önemli mesajlar ihtiva etmektedir. Akabinde Hz. Şuayb’ın “Eğer müminseniz Allah’ın bıraktığı (meşru) kazanç sizin için daha hayırlıdır.” (Hud, 11/ 86.) şeklindeki beyanı da ölçü ve tartıyı doğru bir şekilde yapmak suretiyle elde edilecek olan helal kazancın hile ve aldatma yoluyla elde edilecek olandan daha hayırlı olacağı (Celaleyn Tefsiri, s. 231.) yönünde bir uyarı mahiyetindedir.

O hâlde; insan için ancak çalıştığıнын karşılığının olacağı yönündeki Kur’ani beyan (Necm, 53/39.), hayatın sağlık, güven ve huzur içerisinde devam etmesi için çalışmak ve rızık peşinde koşmak gerektiğini vurguladığı gibi dürüstlükle çalışıp çabalamanın, alın teriyle kazanmanın Allah nezdindeki değerine de bir işarettir aynı zamanda. (Kur’an Yolu, c.5, s.175.) Çalışmadan kazanmak, kısa yoldan zengin olmak gibi düşünceler kişinin hata yapmasına, daha çok kazanmak için meşru olmayan yollara sapmasına, kazancına haram bulaştırmasına neden olabilecek zaaflardır. Oysa elde edilecek rızık helal, kazancın meşru olması

dünya ve ahiret huzuru için bir gerekliliktir. İnsanların sömürüldüğü, haram ile helalin birbirine karıştığı, haksız kazancın âdeta normal kabul edildiği bir toplumda insanlar arasında güven duygusunun kalmayacağı, toplum huzurunun temelden sarsılacağı bir gerçektir. Bütün bunların İslam’ın; helal rızık için çalışmak, kanaatkâr olmak, başkalarını düşünmek, kendisi muhtaç olduğu hâlde başkalarını öncelemek, zekât ve sadaka vermek, paylaşmak, yardımlaşmak vb. pek çok insani ve ahlaki öğretisiyle taban tabana zıt olduğunu unutmayalım. Geçici dünyanın zevk ve süsüne kapılmak suretiyle kalıcı olan ahiret yurdumuzu heba etmeyelim. Unutmayalım ki Cenab-ı Allah (c.c.) “Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; kalıcı olan iyi davranışlar ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı hem de ümit bağlamaya daha layıktır.” (Kehf, 18/46.) buyurmaktadır. ■

Çalışmadan kazanmak, kısa yoldan zengin olmak gibi düşünceler kişinin hata yapmasına, daha çok kazanmak için meşru olmayan yollara sapmasına, kazancına haram bulaştırmasına neden olabilecek zaaflardır.

İNFAK: DÜNYEVİLEŞME HASTALIĞINA KARŞI EN ETKİLİ İLAÇ

Halil KILIÇ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

يَقُولُ ابْنُ آدَمَ: مَالِي، مَالِي، قَالَ: وَهَلْ لَكَ، يَا ابْنَ آدَمَ مِنْ مَالِكَ إِلَّا مَا أَكَلْتَ فَأَفْنَيْتَ،
أَوْ لَبَسْتَ فَأَبْلَيْتَ، أَوْ تَصَدَّقْتَ فَأَمْضَيْتَ؟

“Âdemoğlu ‘Malım, malım!’ der. Ey Âdemoğlu! Acaba yiyip tükettiğinden, giyip eskittiğinden ve ahirette karşılığını almak üzere verdiğin sadakadan başka malın mı var senin?”

(Müslim, Zühd, 3, [2958].)

Bir gün bir adam Hz. Peygamber’e (s.a.s.) geldi ve “Ey Allah’ın Resulü! Hangi sadaka daha faziletlidir?” diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.s.) bu soruya şöyle cevap verdi: “Tamamen sağlıklı olup mal mülk toplamaya hırslı bulunduğun; bir taraftan zengin olma ümidi taşıırken diğer taraftan da fakirlikten korkar olduğun hâlde verdiğin sadaka en faziletli sadakadır. Sakın sen sadaka vermeyi can boğaza gelip de ‘Şu malım falana, şu malım filana.’ diye vasiyet edeceğin hayatın son anına erteleme.”

(Buhari, Vesaya, 7.) Yardımlaşma ve dayanışma ayı olan ramzanın gölgesinin üzerimize düştüğü şu kutlu günlerde gündemimizde yer alması gereken konulardan biri de hiç şüphesiz infaktır. İnfakın ne zaman yapılması gerektiği hususunu yukarıdaki hadise açıkça ortaya koymakla birlikte infakın ne olduğunu, niçin infak yaptığımızı ve infak yaparken nelere dikkat etmemiz gerektiğini bilmek de önem arz etmektedir.

Nedir infak?

Sözlük anlamı itibarıyla tüketmek, çıkarmak, harcamak

gibi anlamlara gelen infak, en dar anlamıyla zekât, fitre, sadaka gibi mali yardımları ve Allah’ın rızasını kazanmak için yapılan her türlü harcamayı ifade etmektedir. İnfak, mal ile olabildiği gibi “Sana nelerden infak edeceklerini soruyorlar.” ayetinin son kısmındaki “Hayır adına her ne yaparsanız...” (Bakara, 2/215.) ifadesi de hayır olarak nitelenebilecek her şeyin infak olabileceğine işaret etmektedir. Bu minvalde her türlü maddi yardımın yanı sıra kişinin sahip olduğu bilgi ve tecrübeyi başkalarıyla paylaşması gibi hayır kapsamında değerlendirilebilecek tüm davranışlar da infaktır.

Niçin infak?

Yüce Kitabımızın hemen baş tarafında, muttaki (Allah’a saygıda kusur etmeyen) müminlerin iman ve namazla birlikte üçüncü özelliği olarak zikredilen infak (Bakara, 2/3.), kişiye mülkiyetinde bulunan malların kendi elinde emanet olarak bulunduğu ve mülkün gerçek sahibinin sadece Allah olduğu bilincini kazandıran önemli bir ibadettir. İnfakı emreden ayetlerde de “Kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden infak ederler.” (Bakara, 2/3; Enfal, 8/3; Secde, 32/16.) denilerek bu gerçek zihinlerde sürekli canlı tutulmak istenmiştir.

İnfak ile malda ilk bakışta nicelik olarak bir azalma varmış gibi görülse de elde kalan mal bereketlenmiş ve nitelik olarak artmıştır. Matematiksel denklemlerin ve fiziksel kanunların izah ede-

meyeceği bir husustur bu; dörtten iki çıkmış ama iki kalmamıştır. Ayrıca infakla malını nitelik olarak arttırıp temizleyen mümin, kendisini de manen temizlemiş olmaktadır. Şöyle ki infak eden mümin, dünya malına olan hırsını ve tutkusunu dizginlemiş; madde (mal/mülk) bağımlılığından ve malın esiri olmaktan kurtularak ruhunu arındırmış; böylece en kârlı çıkan yine kendisi olmuştur.

İnfak, malı dünya heybesinden çıkarıp ahiret heybesine koymaktır. Bu yönüyle infak, geçici olan dünya malını kalıcı kılmamanın en önemli vasıtasıdır. Tıpkı Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kesilen kurbanın kürek kemiği haricinde tamamının dağıtıldığını öğrendiğinde Hz. Aişe (r.a.) validemize "Kürek kemiğinden başka hepsi bize kaldı." (Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyame, 33.) demesi gibi tükettiklerimiz veya elimizin altındakiler değil, Allah rızası için verdiklerimiz gerçek anlamda bizim olmuştur. Bu hakikat, "Ne verirken elinle o gider seninle." atasözünde de veciz bir şekilde ifade edilmiştir. İnfak, zenginle fakir arasında maddi uçurumun oluşmasına mani olan ve kardeşlik duygularının pekişmesini sağlayan erdemli bir davranıştır. Burada infak kelimesi ile yine aynı kökten türeyen ve tünel anlamına gelen "nefak" kelimesi arasındaki mana inceliğine de dikkat çekmek isteriz. Nasıl ki bir tünel iki ayrı ucu birbirine bağlıyorsa infak da müminlerin gönülleri birbirine bağlar ve bunun neticesinde

veren elle alan el arasında sevgi ve muhabbetin aktığı âdeta görünmez bir tünel oluşur.

Nasıl infak?

Bu kadar önemli bir ibadet olan infakın nasıl yapılması gerektiğini bilmek de son derece mühimdir. Öncelikle Yüce Rabbimiz, infakın sevdiğimiz şeylerden olmasını, aksi takdirde mutlak manada iyiliğe ve kâmil imana sahip olamayacağımızı haber vermektedir. (Âl-i İmran, 3/92.) Yine bu hususu teyit eden bir başka ayette "Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve rızık olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın..." (Bakara, 2/267.) buyrulmak suretiyle infakta özensiz ve samimiyetsiz davranılmaması istenmiştir. Mümin infak ederken bir ta-

raftan dinin bir emrini ifa etmenin huzurunu yaşarken diğer taraftan da yaptığı hayrın en büyük faydasının kendisine olacağını bilincini taşır ve karşısındaki kişiyi rencide edecek bir tutum içerisine asla girmez. Şayet infakı başa kakarak veya bir bakışla dahi olsa kendisini üstün, karşı tarafı hakir/küçük görececek bir tavırla yapacak olursa "Sadakalarınızı başa kakarak ve eziyetle boşa çıkarmayın." (Bakara, 2/264.) ilahi fermanının muhatabı olacaktır. Öte yandan "sağ elin verdiğini sol elin görmemesi" temel düstur kabul edilip infak ederken riya ve gösterişten uzak olunması gerektiği hatırdan çıkarılmamalı; verilen malın birilerinin hatırı için değil, Allah hatırı için verildiğinde infak olacağı unutulmamalıdır.

Son olarak, hidayet rehberimiz Kur'an'da bollukta da darlıkta da infak etmek muttaki müminlerin özelliği olarak zikredilmektedir. (Âl-i İmran, 3/134.) Dolayısıyla infak etmek için malın mülkün çok olması da şart değildir; gönüllü geniş ve eli açık olup malın esiri olmayan herkes bu vazifeyi ifa edebilecektir.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Fıtratı itibarıyla daha çok dünyevi nimetlere sahip olmaya istekli bir varlık olan insan, infakla dünya malına olan hırs ve tutkusunu dizginler; dünyevileşmekten ve malın esiri olmaktan kurtulur.

2. Yalnızca Allah'ın hatırını gözeterek yapılan infak geçici dünya malını kalıcı yapmanın en önemli yoludur. ■

İnfak, malı dünya heybesinden çıkarıp ahiret heybesine koymaktır. Bu yönüyle infak, geçici olan dünya malını kalıcı kılmamanın en önemli vasıtasıdır.

MÜFTÜLER VE MÜFTÜLÜK HİZMETLERİ

Dr. Mehmet BULUT

DİB Emekli Başkanlık Müşaviri

Dergimizin Ekim 2018 tarihli sayısında, Reisliğin kuruluşundan 1950'ye kadar olan dönemde müftülerin seçim ve tayinleri üzerinde durmuştum. Bu yazıda ise aynı süreçteki müftüler ve müftülük hizmetlerinden söz etmek istiyorum.

Tarih boyunca fetva görevi daha çok “müftü” olarak adlandırılan şahıslar tarafından ifa edilmiştir. Bireylerin ve kurumların dinî müşkülleri-ne cevap arayan kişiler olan müftüler, içinde bulundukları toplumun önde gelen kişileri olmuşlardır. Nitekim tarihte olduğu gibi, Reislik de her daim müftülere ve hizmetlerine ayrı bir önem atfetmiş, çeşitli vesilelerle müftüleri “makam-ı riyasetin mümessilleri” olarak tanımlamıştır. Keza, insanımızın bu hizmet erbabına ilgi ve hürmeti devam etmiştir.

Hem Osmanlı memleketlerinde hem de Cumhuriyet dönemi Türkiye sınırları dâ-

hilinde yasal bir gereklilik olarak (2800 sayılı Reisliğin ilk teşkilat kanununun 4. maddesi) her vilayet ve kazada birer müftü kadrosu bulunmuştur. Mesela ülkemizde 1925 yılı itibarıyla 408 müftü, 54 müftü müsevvidi bulunurken 1950'de 479 müftü kadrosu bulunmaktaydı. Müftüler başından itibaren devlet memuru pozisyonunda olmuşlardır. Ancak bu şahıslar, görev ve yetkileri hukuki olarak belirlenmiş genel memur kapsamında değil, temsil sıfatını haiz ve şeri ıstılahta da “memur” sıfatının aksine “ifta ile mezun” kişilerdir. Savunulan fikre göre, müftülerin devletçe belli ödeneklerle görevlendirilmiş olmaları, onların hakiki temsil durumlarına hâlel getirmeyeceği gibi bir keyfiyet olarak mahalli meclislerdeki sıfatları da temsil durumlarının zaruri bir sonucudur. Nitekim Reislik de müftülüğü bir “fekahet ve ifta” memuriyeti olarak nitelemiştir.

Osmanlının son dönemlerinde, 1913 ve 1917 yıllarında müftülerin görev ve yetkilerine ilişkin tanzim edilmiş yasal düzenlemelerdeki hükümler, bu alanda Reislikçe yeni mevzuat yapıncaya kadar Reislikte de geçerli olmuştur. Reisliğin genel yasal düzenlemelerinde müftülere yer verildiği gibi müftüler için ayrı düzenlemeler de yapılabilmiş, bu düzenlemelerde müftülerin görev ve yetkileri, çalışma tarzları belli prosedürlere bağlanmıştır. 14 Haziran 1935 tarih ve 2800 sayılı kanun gereği hazırlanan 1937 tarihli Diyanet İşleri Reisliği Teşkilatının Vazifelerini Gösterir Nizamnamenin 8. maddesinde müftülerin, 9. maddesinde de müftü müsevvitlerinin görevleri tatad edilmiştir. Bu nizamnameye dayanarak, müftülerin görev ve hizmetlerini dinî soruların cevaplandırılması, irşad faaliyetleri, idari görevler, ihtida işlemleri şeklinde özetlemek mümkündür. Reisliğin müftülüklerle gönderdiği ve

uzun yıllar âdeti bir tüzük işlevi gören 18 Şubat 1946 tarihli genelgede de müftülük hizmetleri benzer şekilde sıralanmıştı: İnanç ve ibadetle ilgili soruların cevaplandırılması, resmî yazışmalar, mahkemelerden ve tapu dairelerinden gelen taleplere resmen cevap verilmesi, Medeni Kanun öncesine ait olmak şartıyla kişilerce miras konusunda yazılı sorulan sorulara yazılı, şifahi sorulan sorulara da şifahi cevap verilmesi, vaaz hizmetlerinin organizesi, ihtida işlemleri, hademe-i hayratla ilgili işlemler.

* Tarihten tevarüs eden şekliyle müftülerin en temel görevi fetva vermek, fert ve toplumun dinî ve dünyevi müşküllerine cevap aramak olmuştur. Ancak Cumhuriyet

döneminde, merkezde Müşavere Heyeti'nin taşrada ise müftülerin cevaplandırabilecekleri konulara sınırlama getirilmiş, ayrıca bu ameliye için resmî yazışmalarda "fetva" kavramı da kullanılmamıştır. Başta kuruluş kanunu Reisliğin görevini, dinin inanç ve ibadetleriyle ilgili işleri yürütmek şeklinde tahdit etmişti. Sözü edilen tüzükte de müftülerin bu görevi, inanç ve ibadetlerle Medeni Kanun'un neşrinden önceki zamana ait vasiyet ve miras gibi hususlara dair sorulacak soruları resen cevaplandırmak veya Reislikten alacakları cevapları ilgililere aktarmak şeklinde ifade edilmişti. Buna göre müftülerin söz konusu asli görevi, "dinin inanç ve ibadetlerine ilişkin soruların cevaplandırılması" şeklinde ifade edilebilir. Bunun-

la birlikte müftüler, Medeni Kanun'un sonrasına ait olsa da miras ve nikâhla ilgili sorulara yazılı olarak değil ama şifahi cevaplar her zaman verebilmişlerdir. Buna, muamelatla ilgili diğer sorular da dâhil edilebilir.

Yukarıda sözü edilen mevzuattan hareketle, dinî soruların müftülerce cevaplandırılması şifahi ve yazılı olmak üzere iki kısımda ele alınabilir. Şifahi cevapların vatandaşlar için söz konusu olduğu, dönemin iletişim şartları itibarıyla halkın müftülere daha çok bizzat müracaat ederek sorularını şifahi sordukları, müftülerin de müsteftilere şifahi cevaplar verdikleri izahtan varestedir. Bilhassa resmî makamlar ve bazen vatandaşların müftülere yazılı olarak gönderdikleri soruların yine yazılı

İstanbul Müftülüğü Binası Eski Hali

olarak cevaplandırıldığı ise kuşkusuzdur. Öte yandan, kişilerce yazılı olarak sorulmuş olsa bile bunlara yazılı olarak cevap verilmesinde birtakım mahzurların mülâhaza edilmesi hâlinde, ilgili, müftülüğe davet edilerek sorusuna şifahi cevap verilebilmiştir.

Müftüler bazen kendilerine sorulan soruları cevaplandırmak üzere Reislik makamına gönderebilmiştir. Ancak bir müftü tarafından rahatlıkla cevaplandırılacak nitelikte soruların merkeze gönderilmesini Müşavere Heyeti'nin hoş karşılamadığını, hatta müftülerin bu konuda zaman zaman ikaz edildiğini öğreniyoruz. Öte yandan doğrudan Reisliğe gönderilmiş vatandaş sorularının bir kısmı da cevaplandırılmak üzere sorunun geldiği mahallin müftülüğüne havale edilebilmiştir. Bu dönemde Reislik prensip olarak halkın

sorularının mahalli müftülüklerce cevaplandırılmasını esas almıştır. Nitekim 1940'lı yılların sonuna kadar dinî soruların daha çok müftülerce cevaplandırıldığını görüyoruz. Öyle ki 1920'li, 1930'lu yıllara ait Müşavere Heyeti kararları incelendiğinde de dinî sorulara Heyetçe verilen cevapların azlığı görülecektir. Ancak müftülerin bilhassa dinî soruların cevaplandırılmasına ilişkin görevlerinde Müşavere Heyeti'nin aldığı kararlar büyük bir önemi haizdir. Başta mahkemeler olmak üzere resmî makamlardan gönderilen soruların cevaplandırılması ya da bazı davalarda bilirkişi olarak bulunmaları da müftülerin görevleri arasında olmuştur.

* Yukarıda sözü edilen tüzükte inanç ve ibadet konularında bizzat vaaz etmek veya vaizlere vaaz konuları tertip etmek de müftülerin asli görevleri arasında sayılmıştır. Buna göre müftülerin irşad görevi de süreçte önem arz etmiştir. Hatta yıllara göre bu hizmetleri daha fazla öne çıkabilmiştir. 1945 yılında A. Hamdi Akseki imzasıyla tammim edilen 583 sayılı Müftü ve Vaizlerin Ödevleri Hakkında Açıklama'nın bir yerinde şöyle deniyordu: "Müftülerimizin fetvahaneleri birer ilim ve müzakere meclisi olmalıdır. Memleketin ilim adamları orada toplanarak birbirinden istifade ve istifaza etmeli, kendi bilgilerinden hususi surette başkalarını da faydalandırmalıdır."

* Müftüler aynı zamanda birer idarecidir ve üzerlerine te-

rettüp eden idari görevler de bulunmaktadır. Dönem itibarıyla bu görevleri teferruatlı sayılmaz. 1950 öncesi itibarıyla müftülerin icra ettikleri idari nitelikteki görev ve hizmetler, vaiz ve dersiamların murakabesi, aday vaizlerin asalet tasdiklerinin teklifi, il ve ilçelerde hayrat hademesinin işlerini görmek üzere oluşturulan encümenlerde bulunmak, köylerde imamlık yapacaklar için buyrultu vermek şeklinde özetlenebilir. Bilindiği gibi, günümüze doğru geldikçe müftülerin idari görevleri daha ağırlık kazanmıştır. Sözü ettiğimiz süreçte müftüler hayrat hademesi kapsamındaki cami görevlilerinin doğrudan amiri değillerdir; sadece, cami görevlileri için oluşturulan encümenlere başkanlık yapabilişlerdir. Nitekim 12 Ağustos 1928 tarih ve 6995 numaralı Cami Hademeleri Nizamnamesinde, hayrat hademesine ilişkin işleri yürütmek üzere vilayet ve kazalarda oluşturulacak encümenlerin müftülerin riyasetinde teşkil edeceği hükmü yer almıştı. Ancak 1932 ve 1935 yıllarında Vakıflar idaresince hazırlanan tüzüklerde müftülerin bu bapta-ki yetkileri daraltılmış, sözü edilen komisyonların il ve ilçelerde Evkaf müdür ve memurlarının başkanlığında oluşacağı, müftülerin ise aza olarak yer alacakları hükmü getirilmiştir. 1932 tarihli nizamnameye ilave edilen bir maddeyle cami görevlilerinin murakabesi de Evkaf Umum Müdürlüğüne verilmiş ancak vaiz ve dersiamların muraka-

İnanç ve ibadet konularında bizzat vaaz etmek veya vaizlere vaaz konuları tertip etmek müftülerin asli görevleri arasında sayılmıştır. Buna göre müftülerin irşad görevi süreçte önem arz etmiştir. Hatta yıllara göre bu hizmetleri daha fazla öne çıkabilmiştir.

besinin Diyanet İşleri Reisliğine ait olduğu belirtilmiştir. 1935 tarihli tüzükte de benzer hükümler yer almış, ayrıca vaizlerle hatiplerin vaaz ve hutbelerinin Diyanet İşleri Reisliğinin temsilcileri olan müftülerce murakabe edileceği kaydedilmiştir.

18 Mart 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu'nun 83. maddesiyle köylerde imamlık yapacaklara "buyrultu" verme görev ve yetkisinin müftülere ait olduğu tasrih edilmiştir. Reislik teşkilat kanununda geniş çaplı ve önemli değişiklikler yapan 23 Mart 1950 tarih ve 5634 sayılı kanunun 4. maddesi, hayrat hademesinin idaresinin mahallinde müftülerin başkanlığında oluşacak komisyonlar tarafından yapılacağını, komisyon kararlarının Başkanlığın tasdikiyle tekemmül edeceğini amirdi; 6. maddesi ise köylerde imamlık yapabilmenin Diyanet İşleri Başkanlığının veya yetkili kıldığı müftülerin iznine bağlı olduğu tasrih edilmiştir.

* Günümüzde olduğu gibi, müftülüklerin bu süreçteki görevlerinden biri de ihtida işlemleri olmuştur. Bu görev, ihtida için müracaat edenlere usulü veçhile İslam dinini telkin etmek ve gerekli vesikayı vermektir. Bu görevin, Reislik yanında İçişleri Bakanlığıyla ilgili bir boyutu da vardır. Nitekim müftüler bu görevlerini, İslam dinini kabul edenlere tatbik edilecek usul hakkındaki 20 Nisan 1929 tarih ve 1347 sayılı Dâhiliye Vekâleti Talimatnamesi ve verilen emirler çerçevesinde yerine getirmişlerdir.

Yapılan işlemler "İhtida Kayıt Defteri"ne kaydedilmiştir.

* Sayılan görevler dışında dönemde müftülerin istisnai ve mahalli bazı görevleri de olmuştur. Az rastlansa da kuruluş yıllarında bazı müftüler, asli görevleri yanında ve müftülük hizmetini aksatmayacak şekilde uhdelelerinde bazen vaizlik, imamlık, hatiplik, kürsü şeyhliği gibi görevler bulundurabilmişlerdir. Dönemdeki mevzuat buna imkân tanımıştır. Burada sözü edilen görevler, bir müftünün zaman zaman ve icap ettiğinde bulunduğu hizmetler değil, ikinci bir iş olarak üstlendiği ve dolayısıyla ayrıca ücret aldığı hizmetlerdir. Mesela akşam ve yatsı namazlarıyla sınırlı olmak üzere, uhdelelerinde imamet ciheti bulunan müftülerin, müftülük görevleri hasebiyle bu görevlerini bırakmaları gerekip gerekmediğini soran bir müftülüğe Reislik, soruda sözü edildiği şekilde, müftülük memuriyetini aksatmayan vakitlerde yerine getirilen imamlık görevini müftülerin bırakmaları gerekmediğini bildirmişti. Ancak, mesela 1948'de alınan bir Müşavere Heyeti kararında, vaizlik, müftünün vazifesi cümlesinden olduğundan ayrıca bir memuriyet olan vaizlik ile müftülüğün birleştirilemeyeceği, yalnız vakıflara ait vaizlik ciheti verilebileceği belirtilmiştir.

Sınır il ve ilçelerde görev yapan müftülerin, Arapça resmî yazıları tercüme etmeleri de müftülerin istisnai ve mahalli

Müftülerin, asli görevleri olarak dinî soruları genelde bizzat kendilerinin cevaplamaları da kaydedilmesi gereken bir kıymettir. Halk, dinî ve dünyevi meselelerini, problemlerini doğrudan müftüye başvurarak fetva alabilmiştir.

görevleri çerçevesinde değerlendirilebilir.

* Birden fazla yazı konusu olabilecek meseleleri bir yazıda özetlemeye çalıştım. Hâliyle ele aldığım meseleleri örneklendirme imkânı olmadı.

Sonuç olarak belirtmek isterim ki 1950 öncesinin bütün olumsuzluklarına rağmen her il ve ilçede müftü ve bazı yerlerde müftü müsevvidi kadrosu bulunmuştur. Bu keyfiyet, din ve Diyanet hizmetleri açısından büyük önem arz etmiştir. Dönemde müftülerin, asli görevleri olarak dinî soruları genelde bizzat kendilerinin cevaplamaları da kaydedilmesi gereken bir kıymettir. Halk, dinî ve dünyevi meselelerini, problemlerini doğrudan müftüye başvurarak fetva alabilmiştir. Buradan hareketle dönemde, müftülerin ilmî hizmetlerinin bürokratik hizmetlerden daha önde olduğunu söyleyebiliriz. ■

FERDİYETİN İŞGALI YA DA ZİHNİN KONTROLÜ

Prof. Dr. Osman DEMİR

Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Aytmatov'un Gün Olur Asra Bedel adlı eserinde işlediği mankurt figürü, insanın canice bir yöntemle ve aklen işgal edilerek bilinçsiz bir köle hâline getirilişinin en uç örneği olarak göze çarpmaktadır. Bartol'un Alamut Kalesi ise Hasan Sabbah'ın müritlerini yalancı bir cennetle motive edip cana kastedebilecek fedailere dönüştürmesini dramatik bir şekilde anlatır. Benzer konuyu ele alan pek çok film de insan idrakinin en başta politik ve ideolojik hedefler yönünde manipüle edilmesini başarılı biçimde aktarırlar. Mesela, 2004 yılında tekrar beyaz perdeye aktarılan Mançuryalı Aday (Manchurian Candidate), zihin kontrolü ve belli amaçlar yönünde belleğin ele geçirilişini gösteren etkili bir kurgudur. Körfez Savaşı sırasında tutsaklara tatbik edilen beyin yıkama yöntemlerini vurgulayan ve bunun politik bir hedef için kullanımına odaklanan film, tıp dünyasında zihin kontrolünün geldiği son teknolojiyi yansıtmaları bakımından da ilgi çekicidir.

Zihin kontrolü; beyin yıkama, etki altına alma, algı yönetimi, yönlendirme, propaganda, manipülasyon, sihir, hipnoz vb. çeşitli isimlerle anılsa da esasında gerek fertleri gerekse kitleleri belli bir hedef için güdüleme, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Etkili olma, gücü devşirme ve kullanma, kendini önem-

li hissetme, asimilasyon ve başkalarına hükmetme gibi hedefler var oldukça -yöntemi ve tarafı değişse de- bu eğilim varlığını sürdürecektir. Ancak geçmişte daha çok söz ve fiil ile görece ilkel bir şekilde yapılan bu yöntem, günümüzde teknolojinin de işe karışmasıyla tehlikeli bir boyut kazanmıştır. Bugün zihin kontrolü en yaygın ve etkili biçimde sosyal medya ve iletişim araçları üzerinden yapılsa da bilinen ya da bilinmeyen (mk-ultra ve monarch projeleri gibi) pek çok yolu vardır. Sosyal mecrada ziyaret ettiğiniz siteler ya da aradığınız ürünler bir veriye dönüşmekte ve çevrim içi gezilerde zihninizi ticari ürünlere yönelten bir unsur hâline gelebilmektedir. İzlediğiniz bir görüntüde, gerek 25. kare uygulaması gerekse trans oluşturan ifade ve sözcükler, zihninize bazı önerme ya da ürünleri yerleştirme amacı taşımaktadır. Esasında reklam ya da pazarlama denilen faaliyetler, hedef kitleyi, ürünle buluşturma yönünde etkilemek üzerine kuruludur. Bu doğrultuda sırf ticari ya da ideolojik amaçlarla belli içerik, marka ya da değerler, sıra dışı tekniklerle bilince aktarılabilir. Nitekim kitlesel bir hipnoz kutusu olan televizyonun reklam kuşakları ya da yaygın marketlerin raf düzeninden müzik seçimine ürün yerleştirme usulleri sayesinde bu uyarıcı telkin ya da sübliminal mesajlar, insanı bir tüketim kobayına

rahatlıkla çevirmektedir. Nihayetinde mesele, beynin yüksek ya da düşük frekanslı mesajlar yoluyla etkilenmesi ve asıl işlevi olan düşünme, eleştiri, analiz ve farkına varma gibi işlevlerini ihmal eder hâle gelmesidir.

Zihin kontrolünden tümüyle kurtulmanın bir yolu olduğundan emin değilim. Zira insanlar arası ilişkiler bir yönüyle etki ve etkilenme denkleminde yürüdüğü için ister istemez bazı baskın bün-yeler, diğerlerinin üzerinde bir otorite kuracaklardır. Bu realite bir noktaya kadar doğal ve meşru da sayılabilir. Ancak bu tesirin kişinin iradesini ipotek altına alması, onu kişisel/örgütsel çıkarlar

**Sosyal mecrada
ziyaret ettiğiniz
siteler ya da
aradığınız
ürünler bir veriye
dönüşmekte ve
çevrim içi gezilerde
zihninizi ticari
ürünlere yönelten
bir unsur hâline
gelebilmektedir.**

yönünde yanlış ve hatalı işlere sevk etmesi ise kabul edilemez. Dinî açıdan da fert olmayı engelleyen, pürtaklit ve bilinçsiz takibe yönelten, akli devre dışı bırakan ve böylece yanlış inanç ve ideolojilere kapı aralayan bir modelin kabulü söz konusu olamaz.

İslam dinine göre sahih bir inanç, zihnin özgürleştirilmesi, olumsuz etki ve telkinlerden uzak tutulmasıyla sağlanabilir. Bu da ancak kendilik bilincine sahip bir fert olmakla başarılan bir husustur. Nitekim insan için vazgeçilmez olan dinî-ahlaki davranışın temeli, kendini (nefsini) yönetme becerisi kazanması yani tedbir-i ferttir. Bu kontrolü sağlayan,

ruhen ve bedenlen sorumlu varlıklar (akıl ve baliğ), sahih bir aile ve toplum oluşturabilir. İnsanın öz kontrol ve yönetimi ise aile ve toplumdan istifade ile fitri özelliklerin harici olumsuz tesirlerden en az etkilenecek şekilde geliştirilmesi ile gerçekleşmektedir. Burada öncelikle bireyin inşası gelir ve konu, şimdi ayrıntılı ele alınamayacak kadar karışıktır. Şu kadar söylenebilir ki bilincin ya da zihnin ipotek altına alınmasının en etkili panzehri, kişinin yanlış ve doğru arasında sağlıklı bir tercih yapmasını sağlayan özgürlük ile bunun doğru ifadesi olan irade eğitimidir. Ayet ve hadislerde, insanın dinî ve ahlaki sorumluluğunun vurgulanması, bu yönde cüzi de olsa bir serbestiyetin tanımlanması, iyiyi kötüden ayırt etme yeteneğine atıf yapılması vb. hususlar da buna yöneliktir. İslam açısından ilahi emir ve yasaklara muhatap olan bir kişide öncelikle olması gereken vasıf, “ferdiyet”tir. Bu ise kendini tanımak, görev ve sorumluluklarını bilmek, eylemlerini özgür bir bilinç ve hesap verebilme şuuru içinde gerçekleştirmektir. Bu yönde cebir ve özgürlük arasında nefsin dizginlenmesi ve bunun için de bilgi, güç ve iradeye sahip olunması gerekmektedir.

Çeşitli şekillerde kendini gösteren beyin kontrolünden kurtulmanın yüzde yüz başarı vadeden bir yolu olmasa da en azından etkisini azaltan/kıran ve farkındalık oluştur-

ran aşağıdaki şekilde bazı önlemler almak söz konusu olabilir:

1- Öncelikle daha çok görsel ya da sanal iletişim araçları üzerinden sökün eden kontrol dalgalarını ya da beyin yıkama metotlarını bilmek faydalı olacaktır. Bilgi ve onun meleke hâline gelmesi olan bilinç, belli bir ikaz seviyesi oluşturacağı ve süzgeç görevi ifa edeceği için kişiyi her daim tetikte ve zinde tutacaktır.

2- Bir medya okuryazarlığı da ilk maddede belirtilen farkındalığı takip etmek açısından faydalıdır. Bu çerçevede, televizyon, akıllı telefon ve sanal alanın diğer unsurlarıyla olan ilişkiyi, verimlilik esasına göre optimal seviyede tutmak gerekir. Bu araçlardan yeterince istifade ederken zihnimizi bloke edecek ve şekillendirecek enstrümanlarla araya ciddi bir mesafe konulmalıdır. Bu anlamda yer yer bir tür sosyal medya arınması hem hayırlı işlere zaman ayırma imkânı sunacak hem de bu zararlı etkenlere maruz kalma ihtimalini sınırlı hâle getirecektir. Gazali, nefis terbiyesinin üç yolu olduğunu söyler; az konuşmak, az uyumak ve az yemek... Bugün bu maddelere, “sosyal mecrada az dolaşmayı” da rahatça ekleyebiliriz.

3- İnsanları olumlu ya da olumsuz durumlara sevk eden temel etken, alışkanlıklardır. Tek tek eylemlerin

İslam dinine göre sahih bir inanç, zihnin özgürleştirilmesi, olumsuz etki ve telkinlerden uzak tutulmasıyla sağlanabilir. Bu da ancak kendilik bilincine sahip bir fert olmakla başarılan bir husustur.

nefiste yerleşik bir melekeye/heyete dönüşmesiyle kazanılan bu kalıplar kaderimizi belirler. Zamanla huy hâline gelen bu yapıları düzeltmenin bir yolu ise onu başka bir huyla dengelemektir. İnce ve derin düşünmeye fırsat verecek eserlerle muhatap olmak, az okuyup çok düşünmek, dost ve arkadaşlarla anı paylaşmak, sohbet iklimini diri tutmak, doğada daha fazla vakit geçirmek, dinî metinlerin insana huzur veren ikliminde dolaşmak da aynı biçimde etkili olacaktır.

4- Zihni her daim canlı tutmak ve bunun sonucunda bilgi ve fikir sahibi olmaya çalışmak; muhasebe ilkesi sayesinde dönem dönem

kendimizi gözden geçirmek ve zihnî durumu denetlemek de önemlidir. Putperestliğin kaynağı olan akli donuklaştırıp düşünceyi gerektiği ölçüde ve doğru bir biçimde işletmemektir. Bazı kişileri ya da düşünceleri sevebiliriz ancak onlara aklımızı verme ve emanet etme konusunda son derece çekimser davranmak gerekir. Akıl, yüce Allah'ın bir nimetidir bir başkasının etkisine açık hâle gelmeden önce, kendi yetkinliğini kazanmalıdır; bu bağlamda bencil olmadan sencil olmak söz konusu değildir.

Hâsılı bir mümin açısından, başkasını kandırmak ya da olumsuz etkilemek kadar “sürekli” ve “art arda” kan-

dırılmak ve olumsuz kontrol ile telkine açık hâle gelmek de hatalıdır. Akli başında bir mümin aynı delikten/yerden iki kere sokulmaz. Bu sebeple, kitlesel bir algı yönetimi ve manipülasyon vasıtası hâline gelen çeşitli yol ve kanallara karşı bugün, dinlediğimiz ve izlediğimiz şeyleri akli süzgeçten geçirmek gerekmektedir. Bir şeyi gerçek olarak algılatmaya yönelik çabalara karşı koymanın yegâne yolu, bir şeyin gerçekliğini farklı yönden anlama imkânı verecek olan; basar ve basırettir.

(Bu konuya psikolojik açıdan yaklaşan güncel bir çalışma için bk. Mücahit Gültekin, Algı ve Manipülasyon: Kandırmanın ve Kandırmanın Psikolojisi, İstanbul: Pınar Yayınları, 2020.) ■

KÜRSÜLERDE BİR ÖMÜR TİMURTAŞ UÇAR HOCA

Bünyamin ALBAYRAK
Ahmet ÜNAL

Hayatının her döneminde İslam'ın yüce hakikatlerini dile getirmekten geri durmayan bir dava adamı. Coşkulu vaazlarıyla Müslümanları bilinçlendirmeye çalışan bir din görevlisi. Yaşadığı tüm zorluklara rağmen devletine küsmeyen, milletine sırtını dönmeyen, hak bildiği yoldan ayrılmayan öncü bir âlim; Timurtas Uçar Hoca.

Timurtas Uçar, 1944'te Elazığ'ın Sivrice ilçesinin Uslu köyünde dünyaya gelir. Babası Bekir Efendi, annesi ise Zeynep Hanım'dır. Köyünde başladığı ilköğretimini İstanbul Kadıköy'de tamamlar. Ardından Kuleli Askeri Lisesinin sınavlarına hazırlanır ve bu sınavı birincilikle kazanır. Bekir Efendi, oğlunun bu başarısı karşısında onu taltif eder ve yaz tatilini geçirmesi için memleketine gönderir. İşlerinin yoğunluğundan dolayı da Kuleli Askeri Lisesinin kayıt tarihini unutup verir. Hatırına geldiğinde ise hemen minik Timurtas'ı da yanına alıp kayıt yaptırmak için okula giderler ancak buna muvafık olamazlar. Böylece Bekir Efendi'ye ve biricik oğluna yepyeni bir kapı açılır. Bu nadide kapı İstanbul İmam Hatip Okuludur. Timurtas'ın yıllar sonra Timurtas Hoca olarak anılacağı eğitim öğretim günleri böylelikle başlamış olur. İmam hatip okulundan mezun olan Timurtas Uçar'ın Yüksek İslam Enstitüsü macerası başlar. Orada ilmi kapasitesi yüksek, Osmanlı son dönem ulemasından olan hocalarla tanışma ve onlardan ders alma fırsatı bulur.

Timurtas Uçar için Yüksek İslam Enstitüsünden sonraki durak vatan görevidir. Askerliğini Van Erciş'te yedek subay olarak yapar. 1967 yılına gelindiğinde Timurtas Uçar, Balıkesir Ayvalık'ta vaiz olarak memuriyete başlar. Göreve başladığı ramazana yakın günlerde Müftülüğe şöyle bir teklifte bulunur: "İnsanlara ramazan ayı boyunca merkez camiinde irşat faaliyetlerinde, özellikle de yatsı namazı öncesinde vaaz ve nasihatle bulunacağımızı, müsait olanların da bu sohbete katılmalarını duyurmak istiyorum. Bunun için aklıma yolda yürürken kulağıma çalınan ve çeşitli duyuruların da yapıldığı belediyenin anons sistemi geldi. Bu anons sisteminden ramazanla ilgili programlarımızı duyursak nasıl olur?" Müftülük personeli, "Hocam, belediyenin buna izin vereceğini zannetmiyoruz." derler. Bunun üzerine Timurtas Hoca, "Yahu bu insanlar bu memleketin evladı değil mi? Fikirlerinin farklı olması niçin onlara gitmekten bizi alıkoyun?" der ve belediyenin yolunu tutar. Belediye başkanı, Timurtas Hoca'yı hürmetle karşılar. Hocamız, belediye başkanına ramazan ayında camilerde vaaz ve irşat programları yapacağını, müsaade edilirse bu programları belediyenin anonsundan duyurmak istediğini söyler. Bunun üzerine dönemin belediye başkanı, hocamızı ziyadesiyle memnun edecek şu sözleri söyler: "Aman Hocam! Bu de-

diğiniz ne ki. Buraya kadar gelip bizleri teşrif ettiniz. Ben sizin bu tavrınızdan yapacağınız faaliyetin de çokça faydalı olacağına kanaat ettim. Sizce de uygunsa dilediğiniz saatteki konuşmalarınızın tamamını anons sisteminde, yani buradan gerçekleştirin.” Bu teklifi sevinçle karşılayan Timurtaş Hoca ramazan ayı boyunca insanlara belediyenin anons sisteminde irşat faaliyetini yürütür.

1970 yılı, Timurtaş Hoca’nın hayatında iki farklı sayfanın açıldığı yıldır. Bu güzide sayfanın ilki, ömrünün sonuna kadar kendisine en büyük desteği sunacak olan eşi Mevlüde Hanım’la dünya evine girmesi, diğeri ise Malatya’ya vaiz olarak tayin olmasıdır. Timurtaş Hoca, Malatya’ya atandıktan sonra bir yandan halkı irşat ederken diğer yandan da eşi Mevlüde Hanım, Anadolu’nun gönlü güzel kadınlarına birçok camide vaaz vermeye gayret göstermiştir. Hocanın Malatya görevi beş yıl sürer. Diyanet İşleri Başkanlığının isteği doğrultusunda Muş’a atanır. Muş’a geldiğinde birlik ve beraberliğimize kastedenlerin Müslümanların arasına fitne sokmak istediğine şahit olur. Eşi Mevlüde Hanım’la birlikte hemen vaaz ve irşat programlarına başlar. Sadece Muş’ta değil, Bitlis, Van, Ağrı, Batman illerinde de vaaz ve irşatta bulunur. Gittiği her il ve ilçede Müslümanların arasına tefrika sokmak isteyenlere karşı hak ve hakikati dile getirir. Vaazlarında halka şöyle seslenir: “Bizler Osmanlı bakiyesiyiz, devletimiz var, diyanetimiz var. Ayrılık ateşini yakmak isteyenlere fırsat vermeyin. Zira onlar, birliğimize ve beraberliğimize kastetmektedirler. Biz müminiz, müminler ise ancak kardeşler.”

1977 yılına gelindiğinde Timurtaş Uçar’ın tayini İstanbul’a çıkar. İstanbul’da bir yandan müftü yardımcılığı görevini sürdürürken diğer yandan da merkez vaizi olarak her zaman büyük bir şerefle devam ettiği vaaz ve irşat görevini yerine getirir. Timurtaş Hoca, İstanbul’da her gün iki ayrı camide vaaz ve nasihatte bulunur. Beşiktaş’taki Sinan Paşa camii’nden Üsküdar’da bulunan Fıstıkağacı Camii’ne, Yeşilköy Camii’nden Kasımpaşa’daki Camii Kebir’e, Fatih Camii’nden Yenicami’ye, İstiklal Caddesi’ndeki Ağa Camii’nden Şehzadebaşı’na kadar her yere koşar.

Timurtaş Hocamızın nevi şahsına münhasır bir hitap tarzı, olaylara bakışı, toplumsal va-

kaları yorumlayışı ve durmak bilmeyen koşusunda temel bir hedefi vardır: “Her sahadaki yozlaşmanın önüne geçmek, insanları bu hususta uyarmak ve uyandırmak.” 1980 yılında ülkemiz yeniden bir darbeye karşı karşıya kalır. Memleketimiz yine zor zamanlardan geçer. Vaazları nedeniyle darbenin hemen ardından gözaltına alınan ve kendisinden aylarca haber alınamayan Timurtaş Hoca, yargılandığı mahkemelerde hep şunu dile getirmiştir: “Her zaman ve her yerde Diyanet İşleri Başkanlığının da kanuni vazifesi olan irşat görevini ihlal edecek hiçbir söz söylemedim. Kur’an ve sahih hadislerle dayalı anlatımlar gerçekleştirdim. Gayriilmî hiçbir şeyi ifade etmedim. Eğer bu kapsam dışında kalan bir suç unsuru varsa Başkanlığımıza sorun. Oradan gelecek görüş çerçevesinde verilecek her cezaya razıyım.” Timurtaş Hoca, vefatına kadar 55 ayrı davadan yargılanmış ve hepsinden beraat etmişti. 56. soruşturması da vefatından sonra kapatılmıştır. Zira Timurtaş Hocamızın en belirgin özelliği, bu toprakların has evladı, yerli ve millî oluşudur. Onun ikinci bir ajandası asla olmamıştır. O, takdir etmek, bir yerlere yaranmak ve menfaat elde etmek için değil yalnızca Allah’ın rızasını kazanmak için konuşmuştur. Ömrünün sonuna yaklaştığını bilmeden faaliyetlerini hızlandıran Timurtaş Hoca, 28 Şubat postmodern darbesinden de çok zarar görür. Takibatlar ve tahkikatlar neticesinde vaaz veremeyecek hâle gelir. Artık vazifeye devam edemeyecek duruma geldiğini hissettiğinde erken yaşta emekli olur. Ne var ki emekliliğinin dokuzuncu ayında rahmet-i rahmana kavuşur.

Yazımızı 31 yıllık hayat arkadaşı Mevlüde Hanım’ın şu sözleriyle sonlandıralım: “Timurtaş Hoca, koşar adımlarla dünyaya geldi, koşar adımlarla gitti.” Timurtaş Uçar Hoca, 2000 yılında fânî âlemden baki âleme göç eyledi. On binlerce seveninin hüsnü şehadetiyle Fatih Camii’nde Mahmut Ustaosmanoğlu Hoca’nın kıldırıldığı cenaze namazının ardından ebedî istirahatgâhına uğurlandı. Bu vesileyle başta Timurtaş Hocamız olmak üzere, hak ve hakikatin yılmaz savunucuları öncü âlimlerimizi saygı, minnet ve hürmetle yâd ediyoruz. Yüce Rabbim her birisine rahmet eylesin! Onların gayretleriyle gayretlenmeyi bizlere de lütfeylesin! ■

HİLİM: YUMUŞAK HUYLULUK

Dr. Lamia LEVENT ABUL
DİB Süreli Yayınlar ve
Kütüphaneler Daire Başkanı

Hilim, az kişide bulunan öyle üstün bir ahlaktır ki ona sahip olan saadetin tamamına ulaşmış olur. Hilim kişinin öfke ve kızgınlık anında fevri davranmayıp nefesine hâkim olması, hoşagitmeyen durumlar karşısında sabır göstermesi, temkinle, teenniyle, akılla hareket etmesi, soğukkanlı ve yumuşak davranmasıdır. Şüphesiz Halim olan Cenab-ı Hak (c.c.), kullarının da yumuşak huylu olmasından ve işlerini sertlikle değil yumuşaklıkla yapmasından hoşlanır. (Müslim, Birr, 77.) Yüce Rabbimiz hilminin tecellisiyle, kullarının türlü türlü kötülüklerini, zulüm ve isyanlarını gördüğü hâlde hemen cezalandırmaz. Kullarının pişman olup tövbe etmesine fırsat verir ve samimi olarak hatalarını itiraf edip tövbe edenlerin de tövbesini kabul eder. O, kendisine sığınan kullarını asla geri çevirmez. Hak Teâlâ eğer insanları zulüm ve günahları sebebiyle hemen hesaba çekseydi yeryüzünde kimıldayan tek bir canlı dahi kalmazdı. (Nahl, 16/61.) Yüce Rabbimizin el-Halim isminden nasiplenene kimseler de kendilerine kaba ve sert davranılsa bile kaba ve sert karşılık vermezler. Onlar öfke anlarında öfkelerini yutan ve affeden kimselerdir. (Şura, 42/37.) Çünkü Rabbimizin affına mazhar olanlar da insanların cahilliklerini hoşgören ve affedebilen kullardır. (Şura, 42/43.) Onlar yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürürler ve kendini bilmez cahiller onlara sataşacak olsa “selam” der ve geçerler. Onlar kötülüğe dahi iyilikle karşılık veren ve böylelikle adaleti uhuvvete dönüştüren kimselerdir. (Fussilet, 41/34.)

Hilmin karşıtı cehildir. Burada söz konusu olan cehil, ilim ve marifetin zıddı anlamındaki bilgisizlik değildir. Cahiliye döneminde hâkim olan zulüm, insanın böbürlenmesi, sınırsız bir şekilde kendisine güvenmesi, kendini müstağni görmesi, hiçbir otorite önünde eğilmemesi, keskin bir şeref duygusu, insanın kendisinden aşağılara karşı uyguladığı aldatıcı tekebbür hepsi cehl kavramının çevresinde toplanan huylardır. Hilim, Kur'an'ın başından sonuna hâkim olan ruhtur. İnsanlar arası ilişkilerde ihsan ve adaletle hareket etmek ve zulümden kaçınmak, şehvet ve ihtiraslarına

gem vurmak, yersiz gurur ve kibirden sakınmak ise hilim ruhunun belirtileridir. (Toshihiko Izutsu, Kur'an'da Allah ve İnsan, çev. Süleyman Ateş, Ankara üniversitesi Basımevi Ankara 1975, s. 204.)

Kur'an-ı Kerim'de Yüce Rab-bimiz (c.c.) kendisini Halim olarak tanıttığı gibi (Hac, 22/59.) Hz. Peygamber (s.a.s.) de hilim ahlakının numune-i imtisalidir. Allah'ın en sevdiği iki huyun hilim ve teen-ni (ihtiyatkârlık) olduğunu (Müslim, İman, 25-26.) buyuran Efendimiz (s.a.s.) hilmiyle cehalet karanlığındaki toplumu güzellikle ve yumuşaklıkla dönüştürmüştür. Onun bu mücadelesinde başarıya ulaşmasındaki en önemli vasfının hilim ve rıfk olduğunu Rabbimiz haber vermektedir. O, Allah'ın rahmeti sayesinde etrafındakilere yumuşak davranmıştır. Eğer kaba, katı yürekli olsaydı insanlar etrafından dağılıp giderdi. (Al-i İmran, 3/159.)

Sevgili Peygamberimiz küçük büyük ayrımı yapmadan herkese karşı nazik, kibar ve yumuşak davranırdı. O, merhameti, affediciliği ve müsamahası ile nice gönülleri İslam'ın aydınlığı ile tenvir etti. Onlardan biri de Yahudi âlimi olan Zeyd bin Sa'ne idi. Zeyd, hem Tevrat'ı çok iyi bilen bir âlim hem de mal mülk sahibi zengin bir kişiydi. Son peygambere ait özellikleri Tevrat'ta okuyan Zeyd, bunların Efendimiz'de bulunup bulunmadığını soruşturuyordu. Bir gün Resul-i Ekrem'in (s.a.s.) zor durumda olan bir Müslüman kabileye yardım

göndermek istediğine ancak paranın tedarikinde sıkıntı çektiğine şahit oldu. Peygamber Efendimize belli bir süre sonra ödemek üzere borç para vermeyi teklif etti. Resul-i Ekrem, Zeyd'den borç alarak o kabileye gönderdi. Ancak o, daha borcun vadesi dolmadan gelip Efendimiz'in cübbesini çekiştirerek Abdülmuttalipoğulları'nın zaten borçlarını zamanında ödemediklerini söyledi ve borcunu ödemesini istedi. O sırada Efendimiz'in yanında Hz. Ömer ve Hz. Ebubekir efendilerimiz vardı. Hz. Ömer, Peygamberimize karşı bu kaba ve saygısız davranış karşısında çok öfkeleni ve eğer Efendimiz borçlu olmasa idi onun kellesini uçuracağını söyledi. Tüm bu gerilime rağmen Efendimiz sükûnetini hiç bozmadan tebessümle Hz. Ömer'e kendisinden daha farklı bir davranış beklediğini ve "Bana borcumu güzellikle ödememi, ona da alacağını güzellikle istemesini tavsiye etmeliydin." buyurdu. Daha sonra Hz. Ömer'e, borcun vadesinin dolmasına üç gün kaldığını ama Zeyd'e borcunu ödemesini ve onu korkuttuğu için de biraz fazla vermesini söyledi. Hz. Ömer hemen Zeyd'e borcunu ziyadesiyle ödedi. Bunun üzerine Zeyd Hz. Ömer'e "Muhammed'in yüzüne bakar bakmaz peygamberlik âlâmeti olarak bilinen ne varsa hepsini onda gördüm." dedi. Ancak iki özelliğin onda bulunup bulunmadığını merak ettiği için o gün öyle davrandığını itiraf etti. Zeyd'in

merak ettiği özellikler, kendisine kaba davrananları affedip affetmediği ve kendisine kaba davranılmaya devam edildiğinde hilim ve müsamaha gösterip göstermediği hususlarıydı. Ama bu denemeden sonra artık onun son peygamber olduğuna inanan Zeyd Müslüman olduğunu ve malının yarısını sadaka olarak bağışladığını ilan etti. (Taberani, V, 222-223; Hakim, III, 700/6547.)

İmam Gazali hilim ehlinde, öfkeyi yenme ve yumuşaklıkla muamele etme hâlinin zorlama olmadan bir meleke olarak ortaya çıktığını söyler. Bu, aklın kemale ermesi ve bedeni kontrol altına almasının alametidir. Bu ahlakla bezenen kişinin sahip olduğu faziletleri Hasan Basri, şu şekilde sıralamaktadır: "Müslüman dininde güçlü, kararlı ve yumuşak olan kişidir; imanı sağlam, bilgili ve halim, zeki ve merhametlidir; hem haklı hem bağışlayıcı, hem zengin hem tutumludur; hasta olduğunda tahammüllü, güçlü ve iyilikseverdir; arkadaşlığın ve dostluğun sıkıntılarına katlanır, zorluklara sabreder; öfkesine mağlup olmaz, gurur ve kibre kapılmaz, ihtiraslarına yenilmez; hırsı yüzünden küçülmez; basit hedeflerle yetinmez; mazluma yardım eder, zayıfa acır; cimrilik yapmaz, israf etmez; kendisine kötülük edeni bağışlar, cahili hoş görür; nefsi sıkıntıda olsa da herkes kendisinden faydalanır." (Mustafa Çağrı, Hilim, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 18, s.36.) ■

Süleyman GEÇGEL

“Gazi olmak, şükrü gerektiren bir makamdır.”

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Kıbrıs Barış Harekâtı'nda yer almış Diyanet İşleri Başkanlığı personeliydiniz. Vatan ve bayrak uğruna savaşmak nasıl bir duygu, savaş sırasındaki hisleriniz nelerdi?

Vatan uğruna, bayrak uğruna demişsiniz ki ben bunların başına din-i mübin-i İslam'ı, ila-yı kelimetullah idealini eklerim. Şüphesiz bunların hepsi bizim en yüce davamız, ideal ve kutsallarımızdır. Vatan, üzerinde bu idealleri yaşatmanın egemen olduğu yerdir. Çünkü orada Hakk'ı yaşama ve savunma imkânının vardır ve kutsaldır. Akif merhumun dediği gibi: “Sahipsiz vatanın batması haktır, sen sahip çıkarsan bu vatan batmayacaktır.” Bayrak da öyle, en yüce kutsallarımızı temsil ve sembolize eder. Ay yıldız İslam'ı, kırmızı, şerefli şehidin kutsal kanını temsil eder. Bu duygular yüce duygulardır. Savaş sırasındaki hislerimiz bunlardı. Sırf insan öldürmek, toprak elde etmek değildi. Bir taraftan mazlum ve ezilen Müslüman Türk milletini savunmak, diğer taraftan kendimizi şehadete tamamen adamaktı ve adamıştık. Bu duygular o esnada dünya hayatının en üstün duygularıydı. Hatta dünyayı aşmış, ta ahirete varmıştı. Bu görüşümü, bakışımı Allah Teâlâ'nın Âl-i İmran suresinde buyurduğu “Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rableri katında Allah'ın, lütfundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar. Arkalarından kendilerine ulaşamayan (henüz şehit olmamış) kimselere de hiçbir korku olmayacağına ve onların üzülmeyeceklerine sevinirler.” (Âl-i İmran, 3/169.) ayetindeki şehitlerin nail olacakları yüksek derece ve mutluluklarıyla anlatırım.

Harekât esnasında arkadaşlarınızdan kimi şehit kimi gazi oldu, siz de o gazilerden birisiniz. Gazi olmak ve gazi olarak yaşamak sizde nasıl bir duygu oluşturdu?

Gazi olmak, gazi olarak yaşamak, şüphesiz güzel bir duygudur. Şükrü gerektiren bir makamdır. Çünkü Allah (c.c.) Hucurat suresinde

“Müslüman olmalarını bir lütufta bulunmuş gibi sana hatırlatıyorlar. De ki: ‘Müslüman olmanızı bir lütuf gibi bana hatırlatıp durmayın. Tam tersine eğer doğru kimselerseniz sizi imana erdirmesinden dolayı Allah size lütufta bulunmuş oluyor.’” (Hucurat, 49/17.) buyuruyor. Allah nasip etmiştir şükürler olsun, katında kabul olsun, hamdolsun. Belki büyük bir kahramanlık göstermedikse de Allah yolunda biraz ayaklarımız tozlandıysa ne âlâ! Nitekim Nisa suresinin 95, 96 ve 97. ayetlerinde Allah yolunda cihat edenler üstün kılınmıştır. Duygularımız düşünce ve gayretimiz, hak davanın ila-yı kelimetullahın galip olması yüceltilmesiydi. Benim şahsen niyetim ve amacım hep buydu. Zaten aldığım eğitim ve inancım da bunu gerektiriyordu. Uyanık kafa, tam inanç, itikat, akıl ve mantık ölçüleri içinde çok incelikler, hikmet ve güzellikler de gördük. Bunun için illaki bir keramet, bir olağanüstülük aramaya gerek yoktur. Aslında bunlar hep birer keramet, birer lütuftur. Niyet ve istikamet doğru olursa Allah’ın rahmeti, yardımı, galibiyeti de gelir.

Savaş anılarınızdan bahsederken savaş ayetlerini bire bir yaşadığınızdan söz ediyorsunuz. Okuyucularımıza bunlardan kısaca bahsedebilir misiniz?

Kıbrıs Savaşı sırasında aslında çok büyük bir direnişle

karşılaşmadık. Biz Kıbrıs’a Girne yönünden girdik ve silahlar patlayınca Rumlar güneye doğru kaçtılar. Onların bu kaçışmalarını görünce Fetih suresinin “İnkâr edenler sizinle savaşsalar, arkalarını dönüp kaçarlardı, sonra da ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabilirlerdi.” (Fetih, 48/22.) ayeti ile Haşr suresinin “Onlar müstahkem kaleler içinde veya duvarlar arkasında olmadan sizinle toplu hâlde savaşmazlar. Kendi aralarındaki çekişmeleri şiddetlidir. Sen onları toplu sanırsın. Hâlbuki kalpleri darmadağındır. Bu, onların akılları ermez bir topluluk olmalarındandır.” (Haşr, 59/14.) ayeti aklıma geldi. Allah Teâlâ’nın, Fetih suresinin “O, inananların, imanlarını kat kat artırmaları için kalplerine güven indirendir.” (Fetih, 48/4.) ayetindeki sükûnetini üzerime indirdiğini şimdi daha iyi anlıyorum. Zira savaş esnasında düşüncelerinde, kararlarında rahat ve isabetli biriydim. Subay arkadaşlar da bunun farkındaydı ve beni takdir ediyorlardı.

Aradan geçen zamana rağmen unutamadığınız bir anınızı bizimle paylaşır mısınız?

20 Temmuz 1974’te Kıbrıs’a gittik ve Kıbrıs’ta yaklaşık sekiz buçuk ay kaldık. Bu zaman zarfında tabii ki unutulmaz çok anılar, olaylar yaşadık. Bunlardan birini paylaşayım. Rizeli Yusuf adında çok temiz ve iyi bir asker vardı.

İskenderun’da iken bölüğün birincisi seçilmişti ve benim takımındaydı. Bir defasında bana dedi ki: “Komutanım, herkes hatıra olarak birer tane ganimet malı almış. Ben ve sen bir şey almadık. Biz, canımızı kurtaralım da!” demişti. Ağzım açılmadı ki ona biraz moral vereyim. Demek yazılmış! Yusuf, iki arkadaşıyla birlikte geri tepmesiz topu kullanıyordu. Bu üç kişinin arasında Yusuf nişancıydı. 14 Ağustos’taki ikinci harekâta taarruza kalkarken bu topla düşman menzillerine bir el ateş ettiler. Topla ateş edildikten sonra tabii topun yerini değiştirmek lazım. Topun yerini değiştirip de tam ikinci defa nişan alırken Yusuf karşı taraftan gelen mermi ile alınından vuruldu. Arkadaşları bana şehit olurken gülümsediğinden bahsetti. Bunu duyunca “Allah bilir, cennetteki köşkünü gördü.” diye düşündüm. Yusuf’un derecesi âlidir. Çünkü şehadet şerbetini içenlerdendir. Yusuf cennetle müjdelendi, Allah bizleri şefaatine nail eylesin. ■

BAHARIN MUŞTUSU NEVRUZ

| Mustafa Mirza DEMİR

*“Dem-i Nevruz erişti gülşene fasl-ı bahâr oldu
Yine âsâr-ı feyz-i kudret-i Hak aşikâr oldu”*

(Fıtnat Hanım)

Antik dönemlerden itibaren tabiatın koynunda doğayla iç içe yaşayan insanın, büyük bir heyecan ve sevinçle karşıladığı, gelişini şenlik edasında kutladığı, bütün kültürlerin ortak hafızasında yer edinen hatıra; özel bir tabiat olayıdır Nevruz. Anasır-ı erbaadan (dört ana unsur; toprak, ateş, hava ve su) olan toprağın kış uykusundan uyanışı; yeniden doğuşun, dirilişin ve varoluşun sembolü... Baharın başlangıcı... Farsça “nev” (yeni) ve “ruz” (gün) kelimelerinden türeyen nevruz (21 Mart), baharın ilk günü olarak kabul edilir. Baharın canlanması, tarımsal faaliyetlerin başlangıcı ve yaz aylarına duyulan özlem kadar bir nevi takvim değişikliğini de ifade eder. (On İki Hayvanlı Türk Takvimi, Celâli Takvimi gibi.)

Yaygın inanış, İslamiyet öncesi ve sonrasında Farslar (İranlılar) tarafından kutlan-

dığı için Farsî bir uygulama olduğu yönünde olsa da Orta Asya’dan Altaylar’a, Balkanlar’dan Ortadoğu’ya, Çin Seddi’nden Anadolu’ya kadar çok geniş bir coğrafyada bahar bayramı olarak kutlanır. İran edebiyatının önde gelen şairlerinden Firdevsi’nin de teşvikiyle XI. yüzyıldan itibaren İranlılar tarafından kabul gören Nevruz’un, MÖ 350 yıllarında Türkler tarafından “Yenigün”, “Bahar Bayramı” ve “Ergenekon Bayramı” gibi isimlerle bir halk bayramı olarak kutlandığını, Nizami Gencevi “İskendername” adlı eserinde yazmaktadır. Mete Han’dan beri varlığını koruyan Nevruz Bayramı birçok yönüyle Türk gelenek ve görenekleriyle zenginleşmiş, esasında bir bahar şenliği havasında iken zamanla Türk topluluklarının inançları doğrultusunda da şekillenmiştir. Ayrıca Türklerin kullandığı en eski takvim olarak bilinen “12 Hayvanlı Türk Tak-

vimi”nin başlangıcı olarak 21 Mart tarihi esas alınmaktadır. Türkler böylece kendi takvimini tabiatın uyandığı günle özdeşleştirmiştir. (Beşir Mustafayev, “Adriyatik’ten Çin Seddi’ne Uzanan Nevruz Geleneği”, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt:2, Sayı:3, Temmuz 2013, Ankara.) Hunlar, Göktürkler, Uygurlar ve Kırgızlar zamanında, mart ve mayıs aylarında tabiatın uyanışı ve baharın gelişinin çeşitli etkinliklerle karşılandığını, Türklerden ilk bahsedilen kaynaklar olarak bilinen Çin yıllıklarında da görmekteyiz. Hint-Avrupa dillerinin hepsinde nevruz kelimesiyle (ya da çok benzer şekilde) ifadelendirilmiş, Türklerde ise Nartukan, Ulu Kün (ulu gün), İlkyaz, Yenigün, Isiah, Cılgayak, Çılpazı gibi adlarla Türkçeleştirilmiş; Selçuklu dönemi itibarıyla ise Nevruz ve Nevruz Sultan gibi isimler ön plana çıkmıştır. (Mehmet Kıldıroğlu, “Geçmişten Günümüze Türklerde Nevruz”, Kafkas Üniversitesi

tesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:25, 2020, Kars.) Türk dünyasının tamamında yaygın olarak kültürel varlığını devam ettiren ve âdeti birlik ve beraberliğin sembolü sayılan Nevruz, Anadolu'da hâlen Navrez, Nevris, Ergenekon Bayramı, Bozkurt Bayramı, Yörük Bayramı, Çağan, Mereke, Meyram, Mevris, Mart Dokuzu, Mart Bozumu, Mart Dutması, Yumurta Bayramı, Bereket Bayramı, Kış Bitti Bayramı, Kırklar Bayramı, Yıl Yenilendi ve Nevruz Çiçeği gibi adlarla anılmaktadır. Ayrıca Koç Katımı, Saya Gezme, Hızır Orucu, Hıdırellez (Hızır-İlyas), Ildız (Yıldız) Sıçraması, Kara Çarşamba, Ahır Çarşamba Gecesi gibi mevsimlik toplu törenlerin de yine Nevruz geleneğiyle ilgili olduğu bilinmektedir.

Nevruz geleneği, en eski dönemlerden itibaren Türk

sanatlarına da yansımıştır. Çağdaş Uygur resminde, Uygurların Nevruz etkinliklerini temsil eden tablolar bulunurken Ali Şîr Nevai "Çahar Divan" adlı eserinde Uygur müzik kültürü arasında "Nevruz Makamı"nı da zikreder. Ayrıca yine Uygurlarda "Nevruz Koşakları" adıyla bilinen müstakil bir şiir türü de bulunmaktadır. Kutadgu Bilig'de, baharın gelişiyi doğanın rengârenk süslenmesi oldukça canlı tasvirlerle anlatılırken Kaşgarlı Mahmut'un divanında (nevruz kelimesi zikredilmemekle birlikte) mevsim geçişleriyle ilgili bazı tasvirler ve güzellemeler Nevruz'u hatırlatmaktadır. (Mehmet Kıldıroğlu, "Geçmişten Günümüze Türklerde Nevruz", Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:25, 2020,

Kars.) Osmanlı padişahlarına en güzel şiirlerini arz etmeye gayret gösteren divan şairlerimiz kaleme aldığı "Nevrûziye" adlı kasideler, edebî iştiyak ile baharın konu edildiği en seçkin edebiyat türleridir. Birçok divan şairinin "bahar" ve "nevruz" rediflerini kullanarak yazmış olduğu nevruziyelerin arasında en güzellerinin Baki, Nef'i ve Nedim'in kaleme aldığı kasideler olduğu kaydedilir. Ayrıca Âşık Çelebi, Zati'nin padişaha sunduğu nevruziyelerine karşılık iki bin akçe caize (armağan) aldığını ve bu meblağ ile bir yıllık geçimini sağladığını belirtir. Tekke ve halk edebiyatı şiirlerinde de zengin içeriklerle yer edinen Nevruz günüyle ilgili kültür ve edebiyatımızın muhtelif türlerinde ihtişamlı bir duygu ve düşünce birikimi ortaya çıkmıştır. Bu durum da bu günün, Türk

**Osmanlı padişahlarına
en güzel şiirlerini
arz etmeye gayret
gösteren divan
şairlerimizin kaleme
aldığı “Nevrûziye”
adlı kasideler, edebî
iştîyak ile baharın
konu edildiği en seçkin
edebiyat türleridir.**

kültürüne sonradan yerleşen bir unsur olmadığını göstermektedir. (Cemal Bayak, Nevrûziye, TDV İslam Ansiklopedisi)

Orta Asya’dan Kafkasya’ya, Balkanlar’dan Ortadoğu’ya Nevruz

Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Doğu Türkistan, Macaristan, Batı Trakya, Yakutistan, Tataristan, Tacikistan, Kırım, Ahıska, Musul, Kerkük, Erbil, Kıbrıs ve Dağıstan gibi Türk ve İslam topluluklarında Nevruz geleneği, eski tarihlerden günümüze değin varlığını sürdürmüştür. Özellikle Orta Asya’da (Sovyet rejimi zamanında inkıtaya uğramış olmakla beraber) hâlen canlılığını korumaktadır.

Karakalpaklarda 21 Mart günü başlayan etkinlikler üç gün sürerken Azerbaycan’da 20-21 Mart tarihleri Nevruz Bayramı adıyla kutlanmakta ve Nevruz, yeni yılın başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

Türkmenistan’da Azerbaycan’a benzer şekilde yaygın olarak kutlanan Nevruz günü, Özbekistan’da devlet tarafından ve halk bayramı sevinciyle kutlanılmaktadır.

Nevruz’a “Nevbahar” (Yeni-bahar) adını veren Özbek ve Tacikler bahar aylarında doğan çocuklarına da bu adları verirler. Nevroz (Nevruz) adı erkek çocuklara, Nevbahar ve Baharay isimleri de kız çocuklara verilir. Yine Nevruz günlerine istinaden çocuklarını Nevruzbay ve Meyrambek isimleriyle adlandıran Kazaklar da bu günleri sevinç

ve coşkuyla yaşarlar; küskünleri barıştırır, ak saçlı kocaların hayır dualarını alırlar. “Nevruz Köjesi” adı verilen bu güne mahsus bir yemek pişirilir ve konuklara ikramlarda bulunulur.

Kıbrıs Türkleri tarafından Anadolu’ya çok benzer şekilde yaşatılmaktadır.

Selçuklularda Nevruz

Nevruz’un sarayca resmîleştirildiği Selçuklular zamanında, çeşitli bahar şenliklerinin tertip edildiği, özel yemekler pişirilip misafirlerin ağırlandığı ve insanların karşılıklı hediyeleştiği bilinmektedir. Selçuklu bu kadim geleneği, şahsına münhasır tavrıyla yorumlamıştır. Sultan Tuğrul’un 1058 yılında Nevruz nedeniyle ordusuna izin vermesinden, yine Nevruz vesilesiyle Selçuklu sultanlarının Abbasi halifelerine armağanlar göndermesinden yalnız halkın değil devletin de Nevruz’u ne kadar önemseydiğini görmekteyiz. Sultan Melikşah (1072-1092) ile veziri Nizamü’l-Mülk (1018-1092) tarafından Ömer Hayyam başkanlığında bir kurul oluşturulduğu, dönemin kıymetli âlimlerinden müteşekkil bu kurulun yürüttüğü çalışmalar neticesinde yeni bir takvim hazırlandığı tarihte kayıtlıdır. Sultan Melikşah’ın, Ebü’l-Feth Celâlü’d-devle unvanına atfen “Celâli Takvimi” adı verilen bu takvimde; (yine sultan ve vezirinin emirleriyle) güneşin koç burcuna girdiği gün olan 21 Mart, yılbaşı olarak kayda girmiştir. Vezir Nizamü’l-Mülk ayrıca “Siyasetname” adlı eserin-

de Nevruz geleneğinden ve öneminden detaylı olarak bahsetmektedir.

Osmanlılarda Nevruz

Osmanlı dönemine gelindiğinde Nevruz, tıpkı Selçuklulardaki gibi oldukça renkli karşılanır. Padişahlar, Nevruz tebriklerini kabul eder ve çoğu zaman da halkın arasına katılarak onların Nevruz coşkusuna ortak olurdu. Padişahların katıldığı bu törenlere ise “Nevrûz-ı Sultanî” adı verilmektedir. Saray hekimbaşları tarafından (yedi çeşit baharatla) hazırlanan “nevruziye”, “nevruz macunu” isimleriyle bilinen macunların, başta padişah ve ailesi olmak üzere bütün saray erkânına ikram edildiği ve daha sonraları bu macun terkininin saray dışına da çıkarak halk tarafından teveccühle kabul gördüğü bilinmektedir. Ayşe Osmanoglu, babasını ve onun dönemini anlattığı hatıratında sarayda yapılan Nevruz etkinliklerinden bahseder. (A. Osmanoglu, Babam Sultan Abdülhamid, Timaş Yayınları.)

Osmanlı’da Nevruz’un ne kadar büyük bir ehemmiyeti haiz olduğunu, Nevruz kutlamalarının keyfiyeti hususunda bir sualin (herhangi bir kadiya sormak yerine) doğrudan Şeyhülislam Ebu Suud Efendi’ye yöneltilmesinden anlıyoruz. Soru-cevaplı hâliyle fetva şu şekildedir: “Mesele, Nevrûz gününde Zeyd Müsellem eyü libaslarını giyüp yiyüp içse, yaranlarıyla sahrâya gitse, ism lâzım gelür mi?” Cevap: “Nesne lâzım gelmez, Nevrûz mecûsi (İslamiyet’e aykırı) değildir,

Nevrûz sultânî (örfte var olan bir adet)dir.” (Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi, s.46, 47.)

Türkiye Cumhuriyeti’nde Nevruz

Cumhuriyetin ilk yıllarında resmî olarak kutlanan Nevruz vesilesiyle 21 Mart 1921’de Ankara’nın belirli yerlerinde törenler yapılmış, bu merasimlere devlet ricali de katılım sağlamıştır. 1922’de Keçiören’de düzenlenen şenliklere Atatürk’ün de iştirak ettiği, dönemin matbuatında kayıtlıdır. Nevruz, zamanla resmî mahiyetini yitirmişse de (Selçuklu ve Osmanlı geleneğinin devamı niteliğindeki) “Mali Yılbaşı” hüviyetini 1985 yılına kadar devam ettirmiştir. Türkiye’de Nevruz şenlikleri resmî olmamakla birlikte yurdun her bölgesinde örfi ve gelenek olarak yaşamaya devam etmektedir. Tüm Türk dünyasında olduğu gibi Anadolu’nun dört bir bucağında daha önce ifade ettiğimiz gibi farklı isimlerle anılarak çok çeşitli toplu merasimlerle kutlandığını müşahade edebilirsiniz.

Sonuç olarak

- Türkler ve diğer Müslüman toplumların kültüründe harmanlanan Nevruz, günümüzde İslami bazı remizlerle tezyin edilmişse de dinî bir bayram değildir, yapılan etkinlikler din gibi algılanmamalı; millî bir gelenek hâlini alan kıymetli dirlik vakitleri içerisinde görülmelidir.
- Bazı takvimlerde yılbaşı olarak da belirlenen Nevruz, doğayla olan ünsiyetimizi tekrar tekrar gözden

geçirmemize vesile olmalıdır. Zira üstat Abdülbaki Gölpınarlı merhumun da ifadesiyle; “Tabiat(in) bayramıdır.” Özellikle orman yangınlarıyla mücadele ettiğimiz son yıllarda Nevruz filizlenmelerine ne kadar ihtiyacımız olduğu ortadadır. (Ayrıca 21 Mart Dünya Ormancılık Günü, tesadüfi değildir.)

- Kökü Sümerlere kadar uzanan Nevruz, tabiat-insan ilişkisinin belki de en kadim nişanesidir ve bütün kültürlerin müşterek hafızasıdır. (Birleşmiş Milletler tarafından 21 Mart tarihi “Uluslararası Irk Ayrımcılığıyla Mücadele Günü” olarak ilan edilmiştir. Bu da Nevruz’un evrenselliğiyle birlikte değerlendirilebilir.)
- Nevruz, Mete Han’dan (MÖ III. yüzyıldan) itibaren bütün Türk dünyasında Ergenekon/Nevruz Bayramı olarak kutlanagelmiş; hem kışın beyazından sıyrılan doğanın yeşile, ala, mora boyanışının muştusu olarak baş tacı edilmiş hem de birlik, beraberlik, kardeşlik ve dayanışmaya vesile aranan günler olarak addedilmiştir.
- Zaman zaman bazı ayrılıkçı grupların, Nevruz gibi kardeşlik günlerini sabote etme ve karalama çabaları olsa da Anadolu insanının feraseti bu tür eylemlere fırsat vermemelidir.
- Türk milleti, her zemheri ayazından çıkışında muhakkak Nevruz’a ermiş, yine yeniden çiçeklenmeyi başarmış bir millettir. ■

ÇANAKKALE DENİZ SAVAŞI

Eyüp DEMİR

DİB Arşiv Uzmanı

Viyana Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa, Osmanlı Hariciye Vekâletine gönderdiği 26 Temmuz 1914 tarihli telgrafta Bosna'da öldürülen Avusturya veliahdının katlinden sorumlu devletin Sırbistan olduğunu ve Bosna'nın Sırbistan'a sekiz saatlik bir ultimatom verdiğini bildiriyordu. Bunun anlamı, yıllardır savaş için hazırlık yapan iki kutuplu dünyanın artık dönüşü olmayan bir yola girmesi, çatışma için beklenen kıvılcımın ortaya çıkmasıydı. Bu olaydan birkaç gün sonra İtilaf ve İttifak bloğunu oluşturan devletler birbirlerine savaş ilanında bulunmaya başladı.

Osmanlı Devleti bu savaşta yer almak istemiyordu ama Batılı emperyalist devletlerin amaçlarından birisi de artık "hasta adam" adını verdikleri Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırmak ve Osmanlı'nın hüküm sürdüğü geniş topraklarda söz sahibi olmaktı. Osmanlı Devleti mutlaka savaşa dâhil edilmeliydi, bunun için bir fırsat, bir bahane aranıyordu. Nitekim 11 Kasım 1914 tarihli Hariciye Nezaretine gönderilen telgrafta, Karadeniz'de tatbikat icra eden bir grup Osmanlı savaş gemisinin,

Karadeniz Boğazı'na torpil dökmekle görevlendirilen Rus gemilerine müdahalesiyle birlikte önce Rusya'nın daha sonra da İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettikleri, Çanakkale ve Akabe bölgelerinde saldırıya geçtikleri, bunun üzerine de Padişah Mehmed Reşad'ın irade-i seniyesiyle yukarıda adı geçen üç devlete savaş ilan edildiği belirtiliyordu. (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2013, Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, s. 90.) Osmanlı Devleti savaş ilanı ile kalmamış, Meşihat (Şeyhülislam) makamınca bütün Müslümanlara hitaben Şeyhülislam Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi maharetiyle cihat fetvası yayımlatmıştır. Hayri Efendi, İslamiyet aleyhine saldırıların başladığını ve İslam memleketlerinin tehlikede olduğunu, bütün Müslümanların üzerine cihadın farz olduğunu ifade ettikten sonra genç, ihtiyar bütün Müslümanların malları ve canlarıyla savaşmalarının farz-ı ayn olduğunu belirtmiştir. (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2013) Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, s. 92.) Balkan Savaşlarının ortaya çıkardığı ekonomik ve askerî ağır tahri-

batı üzerinden atamayan Osmanlı Devleti hiç beklemediği bir anda kendisini yeniden savaş içinde bulmuş, iki kutuplu dünyada yalnızlıktan kurtulmak için ittifak arayışlarına girişmiş, başarısız olunca da mecburen İngiltere, Fransa ve Rusya'nın karşısındaki en büyük devlet olan Almanya'nın yanında savaşa dâhil olmuştur.

Cihat fetvasının yayımlanmasından sonra ülkede seferberlik ilan edilmiş, yıllardır savaşlardan başını kaldıramayan Osmanlı vatandaşları bu çağrıya kulak verip büyük bir fedakârlık göstererek cephelere akın etmişlerdir. Anneler babalar çocuklarını, dedeler neneler torunlarını, can parelerini belki de dönmek üzere cepheye yollayarak "Ezan dinecekse, bayrak inecekse sen de git, gerekirse öl ama dönme!" diyerek onlara telkinde bulunuyorlardı.

Osmanlı Devleti'ni "hasta adam" olarak tanımlayan düşman devletleri, zamanın en güçlü ve gelişmiş silahlara sahip binlerce kişilik ordusuyla Çanakkale Boğazı'na dayanmış, İngilizler için meşhur olan "beş çayı"nı İstanbul'da içmek için hazırlıklarını yapmışlardı. "Şark sorunu" olarak ifade ettikleri; Türkleri önce Avrupa'dan, sonra Anadolu'dan, daha sonra da ortadan kaldırmak için yaptıkları planın artık son aşamasına gelmişlerdi.

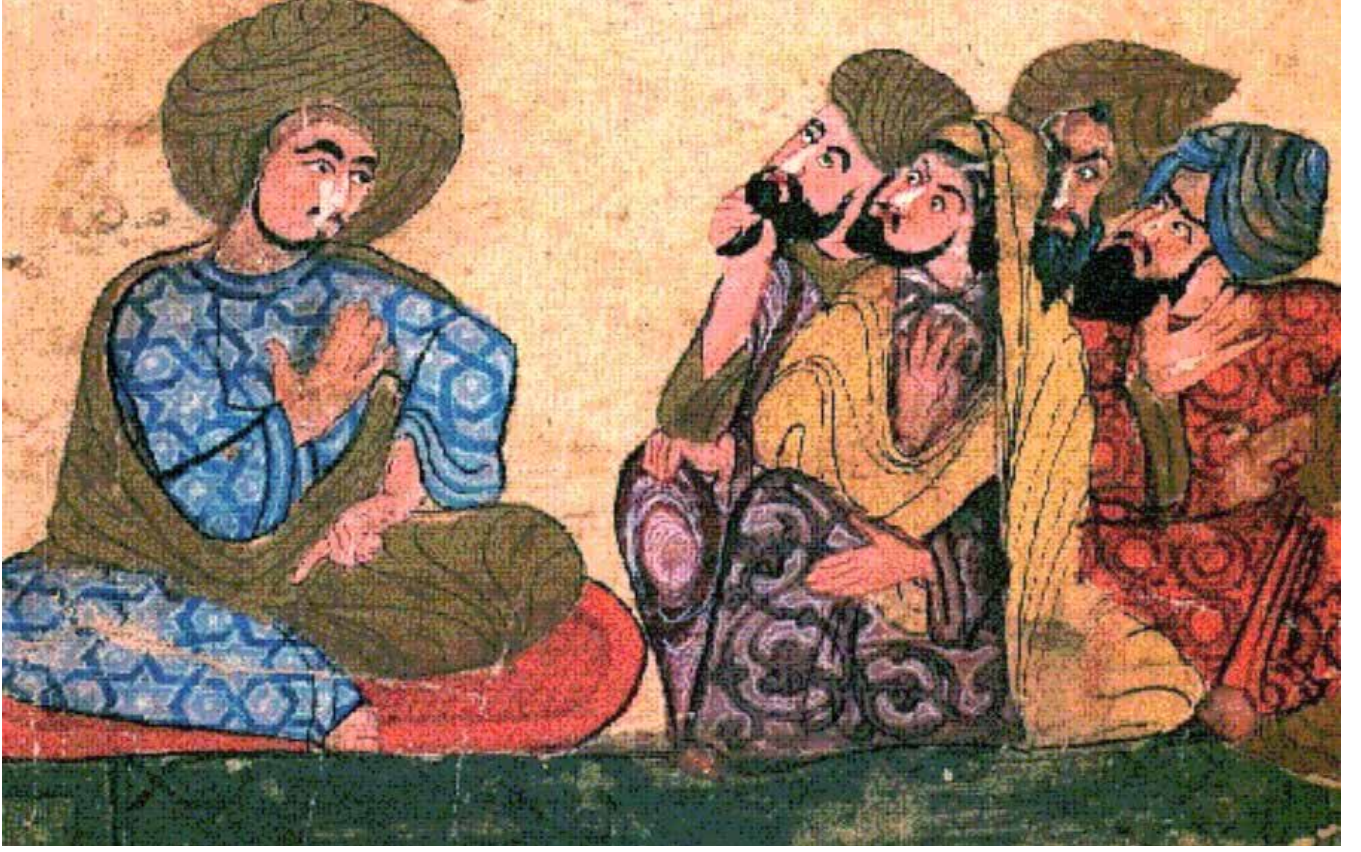
6 Mart 1915 tarihinde Çanakkale Boğazı'na doğru ilerleyen düşman kuvvetleri, Çanakkale'ye gelmeden önce İzmir sahillerini bombalamış, bu saldırıda dört vatandaşımız şehit olmuş ve yedi vatandaşımız da yaralanmıştı. Bu sırada Çanakkale Boğazı'nda keşif yapan bir düşman uçağı da düşürülmüştü. (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2013, Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, s. 163.) İlerleyişlerini sürdürerek Çanakkale Boğazı'na ulaşan düşman filosu 9 Mart 1915'te Seddülbahir siperlerini şiddetli bir saldırıya maruz bırakmıştı. Çıkan sisten istifade eden kahraman askerlerimiz, kurduğumuz torpil hattını yok etmek isteyen düşman kuvvetlerini, bataryalarımızdan yapılan ateşle engellemişti. O tarihlerde İtilaf devletleri içerisinde yer alan Rusya'da iç karışıklıklar başlamış, tarihler 11 Mart 1915'i gösterdiğinde İngilizler ve Fransızlar Rusya'nın tek taraflı barış istemek durumunda kalacağı endişesiyle bo-

ğazı zorlamaya başlamışlardı. Saldırıların en fazla arttığı gün şüphesiz ki 18 Mart 1915 günüydü. Bu tarihte gelen ilk bilgilere göre müttefikler öğleden evvel Çanakkale Boğazı'ndaki bataryalara karşı şiddetli saldırı başlatmışlardı. Bu saldırılara karşılık veren topçularımız öğleden sonra saat ikide Fransız Bouvet zırhlısını batırmışlardır. (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2013, Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, s. 166-169.) Yine Dâhiliye Nezaretine gelen telgrafla göre aynı gün saat on bir sıralarında düşmana ait on üç adet büyük savaş gemisi, Dardanos, Hamidiye ve Rumeli tarafındaki Mecidiye tabyalarını sekiz saat süreyle bombalamıştır. Bombalama neticesinde şehre isabet eden mermiler nedeniyle üç yerde yangın çıkmış, yüz elli hane yıkılmış ve üç vatandaşımız şehit olmuştur. Bu saldırılara verilen karşılıkta, düşman donanmasındaki topçu atışlarından kaçarken mayına çarpan Irresistable, Mecidiye Tabyası'ndan Seyit Onbaşı'nın attığı 215 kiloluk mermiyle ağır yara alan Ocean ve yukarıda adı geçen Bouvet gemileri batırılmıştır. Batan gemilerin dışındaki Inflexible, Agamemnon, Goulois ve Souffren ağır yara alarak boğazı terk etmek zorunda kalmışlardır.

Bu zafer Osmanlı coğrafyasında ve İslam dünyasında büyük bir sevince neden olurken düşman cenahında büyük bir hayal kırıklığına sebep olmuştur. Emperyalist devletler, son darbeyi vurmak istedikleri Osmanlı Devleti'nden büyük bir darbe yemiştir. Bu zafer sonucunda Rusya'ya yardım götürülemediği, savaşın süresi uzamıştır. Çanakkale Boğazı'nı geçemeyeceğini anlayan İtilaf kuvvetleri 25 Nisan'da başlayacak olan kara harekâtına kadar yeniden hazırlıklara başlamışlardır. Mehmet Akif'in;

*Sen ki, son ehl-i salîbin kırarak savletini,
Şarkın en sevgili sultânı Salâhaddîn'i,
Kılıç Arslan gibi iclâline ettin hayran...
Sen ki, İslâm'ı kuşatmış, boğuyorken hüsrân,
O demir çemberi göğsünde kırıp parçaladın;*

Çanakkale şiirinde belirttiği gibi Türk askeri İslam'ı kuşatmış olan bu şiddetli karanlık ve hüsrana izin vermemiş, o çemberi paramparça ederek düşmanlarına karşı büyük bir darbe vurmuştur. ■

İSLAM DÜŞÜNCESİNDE AYDINLIK BİR ADA: MEŞŞÂÎLER

Ali AYGÜN

İslam düşünce tarihinde çeşitli felsefe akımlarının etkili olduğu bilinmektedir. Gazali'nin metafizikçiler olarak nitelendirildiği Meşşâîler, İslam düşünce tarihinin belkemiğini oluşturan felsefe akımıdır. Meşşâî filozoflar, din ile felsefe arasında bir uzlaşma fikrini benimsemişler ve bu yaklaşımlarını da akılcı bir felsefe bağlamında temellendirmişlerdir. Bu filozoflar, mantık ve felsefenin İslam kültüründeki meşruiyetini sağlama konusunda büyük çaba harcamışlardır.

Aristo, Platon'un ölümünden sonra felse-

fe serüvenini hocasının okulu Akademia'da sürdürmemiş, Atina'nın kuzeyinde Lyceum adıyla başka bir felsefe okulu kurmuştur. Felsefe derslerini okulun bahçesindeki sütunlar çevresinde gezinerek anlatmasından esinlenerek Aristo'yu takip eden düşünürlere Meşşâîyyûn (yürüyenler), bu felsefe akımına da Meşşâîlik adı verilmiştir. (Fatih Toktaş, Meşşâî Felsefe, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 7-13.)

İslam dünyasının Meşşâî filozofları dendiğinde akla Kindi, Farabi, İbn Sina ve İbn Rüşd gelmektedir. İslam Meşşâîliği her ne kadar

Aristocu tarzı ifade etmek için kullanılmış olsa da İslam Meşşâîlerinin felsefeleri, Yunan-Helenistik dönemdeki Aristoculuktan farklılık göstermektedir.

Kindi: Felsefe vahye tabi olmalıdır.

İlk Müslüman filozof olarak Kindi, felsefeye ön şartsız bakışıyla İslam düşünce geleneğinde önemli bir yere sahiptir. Felsefenin, İslam düşüncesinin bir parçası olarak kabul edilmeye başlanması onun sayesinde olmuştur.

Kindi, Yunan felsefesi ve felsefi kavramların İslami dünya görüşüne intikalinde ciddi tercihlerde ve önerilerde bulunmuştur. Din ile felsefe arasında bir ayrılık olduğunu kabul etmeyen Kindi, her ikisinin de dünya ve ahiret saadeti adına hikmeti araştırdığını düşünmektedir. Hem vahyin hem felsefi usulün kişiyi hakikate götüreceğine inanmaktadır.

Kindi, metafiziği, “mevcut olmak bakımından mevcudun bilgisi” olarak değil, “Tanrı bilgisi” (marifetullah) olarak tasarlar. Bu bağlamda metafizikçi, genel olarak ilimleri tahsil edip Tanrı-âlem ilişkisinin niteliğini ve sonradan yaratılmış âlemdeki nedsel düzeni kavrayan kimse-dir. (Ömer Türker, “Kindi Metafiziği”, İlk Müslüman Filozof Kindi, ed. Gürbüz Deniz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2020, s. 74.)

Kindi’ye göre evrenin küçük bir modeli olan insan, tabi-

atı ve ahlaki bakımından ay üstü âlemin etkisi altındadır. İnsan, bedeniyle oluş ve bozuluş âleminin bir parçası olduğu için ölümlü, sonsuzlukla tanımlanan bir nefse sahip olması bakımından da yüce makamlara erişebilecek varlıktır.

Kindi’ye göre felsefenin amacı, vahyin doğruluğuna karşı koymak yahut onunla üstünlük, hatta eşitlik yarışına kalkışmak değildir. Ona göre felsefe vahye tabi olup ona hizmet etmelidir. Bu bakımdan Kindi, felsefi sistemini şekillendirirken din ile felsefe arasındaki uzlaşmayı referans alarak felsefeyi dine göre yorumlamıştır. Onun sisteminde, âlemin sonluluğu ile “Gerçek Bir”in ispatı, bu ikili uzlaşının en güzel dışa vurumudur. Felsefe ve bilimin temel argümanları fizik, mantık, matematik ve metafizik gibi ilimler, dinin temel argümanı vahiy ve Hz. Peygamber’in (s.a.s.) uygulamaları ile birleşmiş ve ortaya çıkan ürün, ilahi olanın mükemmeliyet derecesindeki üstünlüğü ile perçinlenmiştir. (Ömer Faruk Erdoğan, “Kindi’de Hulfî Kıyas/İmkânsıza İndirgeme’nin Kullanımı”, İlk Müslüman Filozof Kindi, ed. Gürbüz Deniz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2020, s. 317.)

İslam düşüncesinin “mantık” kalesi: Farabi

Felsefe tarihinin önde gelen simalarından biri olan Farabi, İbn Sina üzerinden İslam düşüncesini etkilemiş; özel-

likle mantık, müzik ve siyaset felsefesi alanlarında kurucu metinler yazmıştır. O, İslam felsefesinin kurucusudur. Aristoteles’ten sonra “ikinci öğretici” olarak tanınması, onun felsefe ve İslam felsefesi tarihindeki yerini göstermektedir.

Farabi, İslam dünyasında Tanrı, evren ve insan kavramları çerçevesinde gerçekliğin bütün tezahürlerini tam bir uyum, bağlılık ve düzen içerisinde açıklamayı amaç eden özgün bir felsefi sistem kurmuştur. (Yaşar Aydın, “Fârâbî: İslam Felsefesinin Kurucu Filozofu”, el-Muallimu’s-Sânî Fârâbî, ed. Gürbüz Deniz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2017, s. 10.)

Din ile felsefe arasında bir ayrılık olduğunu kabul etmeyen Kindi, her ikisinin de dünya ve ahiret saadeti adına hikmeti araştırdığını düşünmektedir. Hem vahyin hem felsefi usulün kişiyi hakikate götüreceğine inanmaktadır.

Farabi, dinî metafizikle felsefi metafiziğin varlık, bilgi ve değere ilişkin ortak problemlerini kendisinin burhani olarak isimlendirdiği felsefi yöntemle ele almış ve bundan asla taviz vermemiştir. O, felsefeyi dinîleştirme gayreti içerisinde olan teologun aksine, dini felsefileştirmeye ve onu akli temeller üzerinde kurulmuş bir yapının içerisinde yeniden anlamlandırmaya çaba harcamıştır.

Farabi'ye göre mantık olmaksızın zihnin doğru çalışması, doğru olana yönelmesi ve yanlış olandan uzak durması mümkün olmadığı gibi başkaları tarafından ifade edilen görüşlerin doğruluk ve yanlışlığının tespit edilmesi de mümkün değildir.

Farabi'nin felsefi sistemi, rengini büyük ölçüde felsefe-din ilişkisi probleminden almaktadır. İslam öncesi dönemlerde de tartışılmış olan bu problemi Farabi, kendi kültür ortamında, fakat tamamen felsefi bir zeminde ele almış ve ulaşmış olduğu sonuçları bir sistem dâhilinde dile getirmiştir.

Dünya nimetlerine karşı kanaatkâr olan Farabi; ilim, hikmet ve irfanda elde ettiği yüksek mertebeye rağmen oldukça mütevazı bir yaşamı tercih etmiştir.

İbn Sina'nın uzlaştırmacı aklı

İslam felsefesinin Meşşâî ekolünün dört büyük filozofundan biri olan İbn Sina,

Farabi'nin yolundan giderek Helenistik ve dinî mirası, felsefi ve bilgi teorilerinde birleştirmeyi başarmış, İslam ve Batı düşüncesini etkilemiş önemli bir İslam filozofudur. Doğu'da "eş-şeyhü'r-reis", "hüccetü'l-hak"; Batı'da "Avicenna" olarak tanınmakta ve "filozofların prensi" olarak nitelenmektedir.

İbn Sina, geniş bir yelpazede ve çok farklı alanlarda eser vermiş ansiklopedik bir düşünürdür. Filozofun yazdığı eserler mantık, matematik, astronomi, tıp, botanik, zooloji, psikoloji, ahlak, şiir, edebiyat, lügat, rüya yorumları, tefsir ve tasavvuf gibi dinî ve tabii ilimlerin birçok alanını kapsamaktadır.

İbn Sina'nın düşünce sistemini besleyen kaynakların başında İslam dininin en temel iki kaynağı olan Kur'an ve sünnet gelmektedir. Filozofun bilgi teorisini Helenistik ve dinî miras etkilemiştir. İbn Sina, kendinden önceki Türk İslam filozofu Farabi'yi takip etmiş, bu iki mirası birleştirmiştir. (Mesut Okumuş, "İbn-i Sînâ'nın Hayatı, Eserleri ve Düşünce Sistemi Üzerine", Eş-Şeyhu'r-Reis İbn-i Sînâ, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s. 35.)

İbn Sina, hikmet ile felsefeyi insanı kemale erdirmeye aracı olarak görmektedir. O, felsefi ilimlerin sonuçlarıyla dinî naslarda yer alan verileri çağının felsefi-bilimsel anlayışı çerçevesinde uzlaştırmaya çalışmaktadır.

Fıkıh nosyonunu zamanının önde gelen Hanefi âlimlerinden İsmail ez-Zâhid'den alan İbn Sina'nın fıkıh ilminde müstakil bir eseri yoktur ancak "Şifâ"nın bazı bölümlerinde fıkhi konulara temas etmektedir. Fıkhi konuları, hikmetleri bakımından ele alan filozofun fıkhi değerlendirmeleri, Hanefi mezhebinin makasıda yönelik literatürünün ilk örneklerinden kabul edilmektedir. (Hadi Ensar Ceylan, "İbn-i Sînâ ve Fıkıh: Şeriatın Hikmet Boyutu", Eş-Şeyhu'r-Reis İbn-i Sînâ, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s.187-202.)

Hikmet ve felsefeyi, insanı kemale erdiren bir araç olarak gören filozof, ilahi metnin yorumlanması konusunda felsefeyi esas almış, Kur'an'ın ele aldığı konuları kendi felsefi sisteminin doğruluğunu ispatlayan bir delil ve kanıt olarak görerek ona uygun tarzda tefsir ve tevیل etmiştir.

İbn Sina'nın ahlak anlayışı iki temel esasa dayanmaktadır: 1. Bireysel olarak her insanın tabii yeteneklerini teorik ve pratik aklının gereklerine göre fiil alanına çıkarmasıdır. 2. Ahlaklı olmak, aşırılıklara karşı (ifrat-tefrit) kişinin kendisini terbiye etmesidir. İbn Sina'ya göre ahlaklı olmak bir gayeye matuf olmalıdır. Bu da ahirette yüce saadete ulaşma gayretidir. Saadet ise kişinin bu dünya hayatının zihinsel ve davranışsal çelişkilerinden, elden geldiğince kurtulmasıdır. (Gülbüz Deniz,

“İbn-i Sînâ'nın Ahlak Ait Risalesi (Risale fi'l Birr ve'l-İsm)”, Eş-Şeyhu'r-Reis İbn-i Sînâ, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, s.360-361.)

İbn Rüşd'le gelen itibar

Kindi, Farabi, İbn Sina ile İslam düşünce tarihinde Meşşâî filozoflar içinde zikredilen İbn Rüşd; Aristo'nun felsefi doktrinine sadık kalarak eserlerini şerh ettiğinden İslam âleminde “şarih”; Batı'da “Averroes”; Latin dünyasında “commentator” olarak anılmıştır. Filozof, tarihsel süreç içerisinde Meşşâî düşünceye yapılan itirazlara bir cevabı temsil ediyor oluşundan anlamlı bir yere sahiptir. İbn Rüşd, Tehâfütü't-Tehâfüt adlı eserinde, Gazali'nin filozofları eleştirdiği yirmi ayrı meselenin her birini ayrı ayrı ele alarak kendine göre onun eleştirilerinde haksız olduğu noktaları ortaya koymuştur.

İbn Rüşd'ün felsefesine göre doğru ve en üst bilgi, yalnızca burhan yöntemiyle ulaşılan felsefi bilgidir. Dinin özü vahiy, metafizikçinin gerçekliğin sebeplerini ve tabiatını akıl yordamıyla inceleyerek bulmaya çalıştığı hakikatin aynısını öğretir.

İbn Rüşd, felsefi düşüncenin savunulmasında görüşlerini Kur'an'la temellendirerek Gazali ile başlayan felsefenin yaşadığı meşru krizini aşmaya çalışmıştır. Kindi, Farabi ve İbn Sina gibi dinî açıdan felsefenin meşru olduğunu dile getirerek felsefenin dine

İbn Rüşd'ün felsefesine göre doğru ve en üst bilgi, yalnızca burhan yöntemiyle ulaşılan felsefi bilgidir.

düşman değil, dost olduğunu vurgulamış, ayrıca felsefe öğrenmenin ve eskilerin ortak kültür mirasını inceleme ve araştırmanın önemi üzerinde durmuştur. Böylece İslam âleminde bir bakıma felsefeye yeniden itibar kazandırmıştır. Ona göre din ve felsefe, gaye birliği içindedir; felsefe, dinin arkadaşı ve süt kardeşidir. (Ramazan Altıntaş, “İbn Rüşd'de Din-Felsefe İlişkisi”, Büyük İslam Filozofu İbn-i Rüşd, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013, s. 181.)

Gazali'nin Meşşâî filozofları tenkit etmesi; İslam dünyasında felsefenin bidat, zararlı, insanı din olumsuzluklara sevk eden bir eylem olduğu kanaatinin yaygınlık kazanmasına sebep olmuş, özellikle XII. yüzyıldan sonra felsefeye tereddütle yaklaşılmaya başlanmış, felsefenin zaman zaman eğitim kurumlarından dışlandığı da olmuştur. Hâlbuki Gazali, felsefeyi reddetmemiş, Meşşâîlerin bazı metafizik görüşlerini eleştirmiştir. İslam düşünce geleneğinin terminoloji, problemler ve duyarlılıklarına yabancı kalmadan, İslam filozoflarıyla yol arkadaşlığı yaparak ahlak, felsefe ve siyaset alanlarında yitirdiğimiz özgün tarihsel derinliği yeniden kazanmakla mükellef olduğumuz unutulmamalıdır. Fikrî dirilişimizin gerçekleşmesi buna bağlıdır. ■

YÜCE BİR MAKAMA YÜKSELTİLEN PEYGAMBER: HZ. İDRİS

Meryem DALĞIÇ

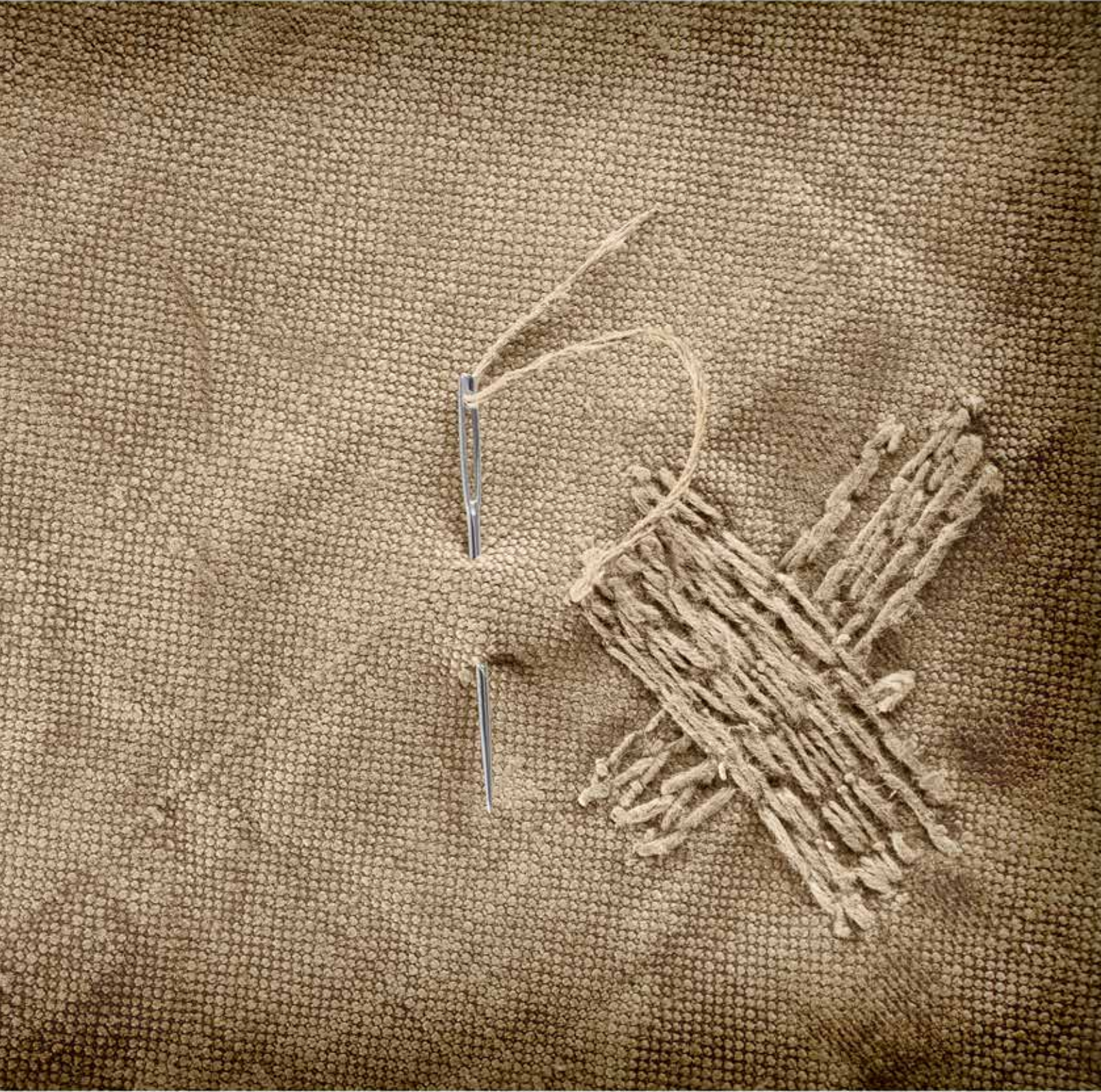
DİB Başkanlık Vaizi

Yüce Allah, insanı eşref-i mahlûkat olarak yarattı, yeryüzünün halifesi kıldı. (Bakara, 2/30.) Merhameti gereği dünya hayatında kullarını başıboş, rehbersiz bırakmadı. İlk insan Hz. Âdem’le başlayarak her topluma ardı ardına elçiler gönderdi. (Müminun, 23/115, 44.) Kur’an-ı Kerim’de peygamberlerin bazıları zikredildi. Bir kısmından da hiç bahsedilmedi. (Mümin, 40/78.) Âdem ve Şit’ten (a.s.) sonra gönderilen ilk peygamber ise Hz. İdris idi. Kâbiloğullarına elçi olarak gönderildi. Onları hak yola davet etti. Allah, ona otuz sahife indirdi. (Taberi Tarih, I, 313.)

İslami kaynaklarda İdris (a.s.) hakkında çeşitli rivayetlere yer verildi. Ona gönderilen sahifelerde hikmet, kimya, simya, riyaî ilimler ve bazı sanatlardan bilgiler vardı. Kendisine verilen ilimle, yıldızlar ve matematik üzerine düşünen ilk insandı. İdris (a.s.), birçok mesleği ilk icat eden kimseydi. Terziydi, deri ve kumaşlardan elbiseler dikerdi. Terazi ve ölçüyü kullanan ilk kişiydi. Demiri keşfedip ondan silah icat edendi. Bitkiler hakkında bilgi sahibi olup ziraatı geliştirdi. O, insanlara çeşitli ilimler öğretti. Öğrencilerine hikmet ve matematik dersleri verdi. Fen ilimleri, tıp ve yıldızlarla alakalı meselelerden bahsetti. (İbnü’l-Esîr, I, 54-55, 59-60; İbn Kesîr, el-Bidâye, I, 99-100.) Yıldızlar ve hesap ilmine vâkıf olmasından dolayı Yunanlı bilginler ona, “Hermesü’l-hakîm” demişlerdi. Hz. İdris, Âdem ve Şit’in (a.s.) sahifelerini de kalbinin üzerinde taşırdı. Onlarla amel ederdi. İdris (a.s.) üç nesil önceden Hz. Nuh’un dedesiydi. Tevrat ve İncil’de ondan “Enok” (Hanok) diye söz edilirdi. İlginçtir ki İdris ve Enok kelimelerinin her ikisi de “ders vermek ve aydınlatmak” manasına gelir. (DİA, İdris, XXI, 478-480.) O peygamberdi, rehberdi. İnsanlara doğru yolu gösterendi. İlmiyle etrafını aydınlatan seçkin bir beşerdi.

İdris (a.s.) Kur’an-ı Kerim’de adı zikredilen elçilerdendi. Kendisinden dört ayette bahsedildi. O ayetlerden ilki şöyleydi: “Kitapta İdris’i de okuyarak an. Hakikaten o, çok doğru bir insan ve bir peygamberdi.” (Meryem, 19/56.) Elbette o da tüm peygamberler gibi tevhid mücadelesi verdi. Ancak mücadelesinin detaylarına Kitap’ta yer verilmedi. Gönderilen tüm peygamberlerin mesajı bir değil miydi? O mesaj neydi? Allah’ın buyruğuna davetti.

Peygamberlerin ilahi daveti

Allah'ın elçileri, insanlara yaratılış gayelerini hatırlattılar, onları tevhid inancına davet ettiler. (Hud, 11/2; Enbiya, 21/25.) Davetlerinde insanlardan dünyevi bir karşılık beklemediler. Yalnızca Rablerinin rızasını gözettiler. (Şuara, 26/17.) Allah'ın razı olacağı bir hayatın temel ilkelerini gönderildikleri topluma en güzel şekilde tebliğ ettiler. Onları doğru yola ilettiler. Tebliğlerinde “kavl-i leyin” (yumuşak söz) ve “meviza-i hasene” (güzel öğüt) metodunu benimsediler. (Nahl,16/125.) İnsanların akıllarına ve vicdanlarına seslendiler. İlahi çağrıya uyanları müjdelediler, karşı çıkanları da uyardılar. İnkâr edenlerle gerektiği şekilde mücadele ettiler. Tarih boyunca tüm peygamberler, insanları kötülüklerden sakındırdılar. Onlara iyiliği ve güzel ahlakı emrettiler. Emrettikleri her şeyi önce kendileri uyguladılar. Güzel yaşantılarıyla topluma örnek ve önder oldular. (Ahzab, 33/21; Enbiya, 21/73.)

Peygamberler, vahiyle şereflendirilmiş, her ümmetin kendi içinden seçilmiş kişilerdi. Toplumun içinde yaşamış, evlenmiş, çocuk ve meslek sahibi olmuş insanlardı. Ancak insani ve ahlaki nitelikleri üstün kimselerdi. Ahde vefa gösterirlerdi. Emanete riayet ederlerdi. Özü ve sözü bir olan güvenilir kişilerdi. Asla yalan söylemezlerdi. Kimseye haksızlık etmezlerdi. Adaletle hükmederlerdi. Doğru olmak (sıdk) en belir-

gin özellikleriydi. Hz. İdris de dosdoğru bir peygamberdi.

Doğru bir insan olmak niçin gerekliydi? Çünkü doğruluk, insani ilişkilerin temeliydi. Fitri bir ihtiyaç olan güven duygusunu beslerdi. Güvenin olmadığı yerde şüphe hâkimdi. Şüphenin olduğu yerde ise samimiyetten söz edilemezdi. Rabbimizin buyruğu da “Dosdoğru ol”! (Hud, 11/112.) değil miydi? Doğru bir insan olmak emek ve gayret isterdi. Ancak dosdoğru olmayı başaranlar, “salih kimseler” olarak zikredilirdi. Salih insan; güzel ahlaklı ve dürüst davranan, her türlü yanlışlıktan arınmış kişi demektir.

Salih bir kul: Hz. İdris

Salih bir insan olmak için öncelikle Allah'a iman gerekir. Zira iman olmaksızın sergilenen iyi davranışların, ahirette karşılığı verilmeyecektir. (Maide, 5/5; Nesai, Cihat, 24.) Güzel davranışlar ancak imanla değerlidir. İmanın göstergesi de ibadettir, salih amelleridir. Salih amel, Allah'ın razı olacağı her türlü iyi, güzel ve yararlı işlerdir. Hakiki iman kişiyi salih amele yönlendirir. Salih amel de imanı besler ve güçlendirir. Hayatı anlamlı, yaşanılır kılan da imandır, güzel amellerdir. İşte bu sebeple Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette, imandan sonra salih amel zikredilir. (Asr, 103/3; Bakara, 2/62; Sebe, 34/37.) Elbette insan öncelikle kalben salih olmalıdır. Ruhunu güzel duygularla kuşatmalıdır. Niyetini halis tutmalıdır. İç dünyasını kirden pastan arındırmalıdır. Ancak böyle

bir kalpten güzel davranışlar sâdır olacaktır.

Salih bir insan olmak için salih dostlar edinilmelidir. Bu hususta Sevgili Peygamberimizin, (s.a.s.) uyarısına kulak verilmelidir. O, arkadaş seçimi konusunda şöyle ikaz etmiştir: “Kişi arkadaşının dini üzeredir. Öyleyse her biriniz kiminle arkadaşlık ettiğine dikkat etsin.” (Ebu Davud, Edeb, 16.) Hakiki dost, her hâliyle insana Allah'ı hatırlatandır. İyiliğe teşvik eden, kötülüklerden sakındırandır. İncitmeden sevabıyla, günahıyla dostuna ayna olandır. “O, herkes olmayandır. Herkes olmanın zulmüne bayrak açandır.” (A. Edip Başaran) Dostu hakkında kötü konuşulduğunda, gıyabında onun hukukunu koruyandır. Onların sayıları azdır. Ancak kıymetleri fazladır. İnsanların, en hayırlısıdır. Onlar, Allah'ın razı olduğu kullardır. (Beyyine, 98/7-8.)

Salih kimselerden olmak için sabır gerekir. Sabır, “imanın yarısı” sayılmıştır. (Hâkim, Müstedrek, IV, 1374.) İmanı, muhafaza edebilmenin ilk şartıdır. Zira Allah'ın emirlerini yerine getirmek, yasakladıklarından sakınmak da sabrı gerektirir. Sabır, zillate ve haksızlığa boyun eğmek değildir. Sıkıntı ve musibetlere karşı direnç göstermektir. Olumsuzlukları olumlu kılmak için gösterilen metanet ve gayrettir. (DîA, Sabır, XXXV, 337.) Hüzünü de şikâyeti de Allah'a arz etmektir. İnsan, sabırla sıkıntıların üstesinden gelir. “Kim sabrederse Allah da ona dayanma gücü verir. Hiç

kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir ikram verilmemiştir.” (Müslim, Zekât, 124.) Peygamberler zorluklara karşı sabretmenin en güzel örneğidir. Hz. İdris de Kur’an-ı Kerim’de sabretmesiyle zikredilenlerdendi: “İsmail’i, İdris’i ve Zülkifl’i de yâd et. Hepsi de sabreden kimselerdendi.” (Enbiya, 21/85.)

Salih bir insan olmak için takva bilinci gerekir. Takva, her an kendini Allah’ın huzurunda hissetmektir. Yüce Yaradan’a saygıda kusur etmemektir. O’na derin bir sevgiyle bağlanmaktır. Allah’a karşı sorumluluk bilincini diri tutmaktır. Peygamberler, Allah’a derin bir saygı ve bağlılık içindeydi. (Enbiya, 21/90.) Rahman’ın ayetleri okunduğunda ağlayarak secde ederlerdi. (Meryem, 19/58.) Her an Allah’ı zikrederlerdi. Hz. İdris de elbise dikerken batırdığı her iğnede “Subhanallah” zikrini çekerdi. (İbn Kesir, Tefsîr’ü’l-Kur’an, IX, 261.) Allah katında rahmete ulaşmak ancak takvayla gerçekleşirdi. Hz. İdris’in takvası, “dosdoğru olması” onu yüce bir makama yükseltmişti. (Meryem, 19/57.)

İnsanı yücelten salih amel-leridir

Hız. İdris’in (a.s.) “yüce bir makama yükseltilmesi” nasıl gerçekleşmişti? Bedenen mi yoksa ruhen mi yükseltilmişti? Bu konuda fiziki veya manevi yüksekliğin kastedildiği şeklinde iki görüş belirtilir. Birinci görüşe göre İdris (a.s.) fiilen ve fiziksel olarak göğe yükseltilmişti. Yüce makamın ise göğün dördün-

cü katı olduğu söylenmişti. Zira Peygamberimizin (s.a.s.) Miraç’ta semanın dördüncü katında İdris (a.s.) ile görüş-tüğü rivayet edilmişti. (Buhari, Bed’ü’l Halk, 6.) Bazı kimseler yüce makamın altıncı kat sema olduğunu, bazıları da bununla cennetin kastedildiğini belirtir. (DİA, İdris, XXI, 479.) İkinci görüş ise yükseltilmenin manevi olarak gerçekleş-

tiği yönündedir. Zira İdris’e (a.s.) kendisinden önceki-lerde bulunmayan bilgiler verilmişti. O, birçok ilmi ilk defa öğrenmiş ve öğretmişti. Böylece insanlar nezdinde itibarı yükselmişti. Allah’a olan bağlılığı, dürüstlüğü, samimiyeti ise Rabbi katındaki konumunu yüceltmışti. Bu sebeple Hz. İdris’e bahşedilen makam cismani bir yükseltme değildi. Manevi bir şeref ve yüceltmedir, demişlerdi. (Matürîdi, Te’vîlâtü’l-Kur’an, IX, 148.)

Kuran’da Hz. İdris’in “dosdoğru olması” zikredilir. Muhtemeldir ki onu, “yüce makama yükselten” de bu niteliğiydi. “Çünkü doğruluk insanı iyiliğe, iyilik de cennete götürürdü. Kişi devamlı doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazsa Allah katında ‘doğru/sıddık’ olarak tescillenirdi.” (Müslim, Birr, 105.)

İnsanı Allah’a yaklaştıran, O’nun katında değerini artıran, salih amelleridir. İnsanın halifelik misyonu gereği yeryüzünü imar etmesi, ancak salih bir kişilik ve kimlikle mümkündür. İnsanın, salih kimselerden olmak için gayret sarf ederken duaya sarılması da ne güzel bir imkân ve nimettir.

“Ey Rabbim! Bana bir hikmet bahşet ve beni salih kimseler arasına kat.” (Şuara, 26/83.)

“Ey Rabbim! Beni; bana ve ana babama verdiğin nimetlere şükretmeye ve razı olacağın salih ameller işlemeye sevk et ve beni rahmetinle salih kullarının arasına kat!” (Neml, 27/19.) ■

**Peygamberler,
Allah’a derin bir
saygı ve bağlılık
içindeydi.
Rahman’ın
ayetleri
okunduğunda
ağlayarak
secde
ederlerdi.
Her an Allah’ı
zikrederlerdi.
Hz. İdris de
elbise dikerken
batırdığı
her iğnede
“Subhanallah”
zikrini çekerdi.**

MODERN ÇAĞIN KELİMELERİ

Sümeyye AKPINAR

İstanbul Bağcılar Vaizi

Hiç şüphesiz insanı değerli kılan kendisine bahşedilen kelimelerdir. Kelimelerle konuşan, kelimelerle iletişim kuran, kelimelerle savaşıyor insan için onlar bazen bir sığınak bazen ise bir silah olur. Kimi zaman insan kelimelerin seslerinden yorulur ve suskunlaşır, kimi zaman en gür sedasıyla kelimelerin yolculuğuna kapılır.

Kelimelerle meleklerden ve cinlerden farklı kılınan insan, modern dünyanın baş döndürücü hızında kelimelerin aktarıcı gücüne olan inancını da kaybetmiş olabilir mi? İnsanın özneleştirilerek dünyanın ve bütün bir âlemin merkezine konulduğu modern dünyada, her şey ancak insan “özne”sine hizmet edebildiği ölçüde kıymetlidir. Pragmatizmin alabildiğine etkin olduğu bu süreç, her türlü bağın ve bağlantının merkezine de “fayda”yı koyuyor. Değerlerin dahi yalnızca insana nispetle anlamlı kılındığı bu çağda, kelimeler de ancak insana hasredilerek kullanılma telaşında. Kelimeler işimize yarıyorsa başka bir deyişle bizi haklı çıkarmıyorsa onları safımıza ka-

tıyoruz. Bizi haklı çıkarmaya güç yetiremeyen kelimeleri ise işimize yaramayan kavramlar gibi saf dışı bırakmakta bir an bile tereddüt etmiyoruz.

Yeni dönemin en popüler kelimeleri, saygı ve hoşgörü. “Senin gibi düşünmüyorum ama sana saygı duyuyorum.”, “Savundukların benim inancıma ters fakat sana saygı gösteriyorum.” gibi cümlelere muhakkak bir sosyal medya mecrasında yahut televizyon programlarında şahit olmuşuzdur hepimiz. Bizim geleneğimizde saygı gibi tüm kelime ve kavramlar Hakk’a nispetle anlamlıdır. Söz gelimi bizler, yaşça bizden büyük olanlara, ilmen bizden ileride olanlara ve hayat yolculuğunda tecrübesini çoğaltanlara saygı duymayı Hak’tan ve hakka tabi olanlardan talim etmişizdir. Dolayısıyla bir kelime veya cümle, hakkı ifade ediyorsa anlamlıdır ve tarafımızdan saygı görmeye muteberdir, aksi takdirde kelimeleri ve anlamları saygıya muteber göremeyiz. Çünkü saygı kabullenmeyi, örnek almayı, hayranlık duymayı, üstün görmeyi, sevgiyi, çekinmeyi de ifade eder,

bundan dolayı doğruluk payı olmayan düşüncelere “saygı duymak” ifadesiyle karşılık verilmez; bir karşılık verilmesi gerekiyorsa “Söylediklerini anlıyorum.” demek kâfidir esasında.

Modern ve postmodern çağın insani meziyetlerimizi tüketmek için el birliğiyle mücadele ettiği bu zamanın çocukları olarak bizler de payımıza düşeni alıyoruz, kelimeleri ve kavramları tüketiyoruz. Hepimiz lise veya üniversite seviyesinde “mantık” dersi görmüşüzdür. Dikkat edersek mantık kitapları “tasavvurât/kavramlar” ile başlar. Bu bölümde kavramlar analiz edilir, yani kelimelerin “ne”liği konuşulur, sınırlar çizilir. Bu konu anlatılmadan “önergeler” konusuna geçilmez. Çünkü önergeler, yani bir cümlenin doğruluğu veya yanlışlığı, kavramlar iyi anlaşılmadan kurulamaz.

Oysa modern insan hem kendisinin hem de diğerlerinin sınırlarına riayet etmediği gibi kelimelerin sınırlarına da riayet etmiyor, ötesinde kelimelerin değersizleştirildiği sosyal medya mecralarında kelimeleri de bir kenara bırakarak imajı kullanmayı yeterli buluyor.

Jacques Ellul “Sözün Düşüşü”nde modernitenin tarihi, “söz”ün / “kelam”ın fiilen düşüşünün/değersizleştirilmesinin de tarihidir, diyor. Tekniğin, modern bilimin ve kapitalizmin (para ve iktidarın) çağı “imaj”ın/“göz”ün “söz”e/“kulak”a üstün görüldüğü çağdır; Nietzscheci tabirle nihilistik bir çağ.

Hazzın göz aracılığıyla zihinlere ve kalplere fütursuzca akmasından mütevellit, kelimelerin kulaklara ve oradan kalplere geçişi maalesef kaybolmaya yüz tutmak üzere. Sosyal medyada görüntüsü, resimsiz yahut fotoğrafsız paylaşım yapmayan neredeyse kalmadı artık. Veya sadece kelimeleri kullanarak paylaşım yapıldığında onu, okumaya değer görmüyoruz. O yüzden yazılı paylaşımlar birkaç satırla meramı anlatmalı, bu yazı konuşmaya dökülecekse birkaç dakikalık olmalı, diyoruz. Zira göz, kelimelere ancak birkaç dakika dayanabiliyor. Mevcut vaaz, irşat, tebliğ, dinî maksatla bilgilendirici programlar da bundan payına düşeni almakta gecikmedi. Derdinizi bol etkili, hareketli ve kısa bir video bağlamında anlatırsanız birkaç bin izlenmeyi hak edebilirsiniz, aksi takdirde sıkıcılar listesinde yerinizi çoktan almışsınızdır.

Kelimelerle var olamayan ve kaybolan insanın, imajla görünür olma kaygısı çağın en büyük sorunlarından bir tanesi muhakkak. Oysa Hakk’ın Kitab’ında “imaja/görüntüye” değil “kaleme” yemin edilmiyor muydu? Öyleyse Hak’tan yana taraf olanların kalemin gücüne inanmaları, kalem üzerine yemin eden Rabbin muradını ortaya çıkarmak için say etmeleri gerekir! Şartımız, ilkemiz, usulümüz, sözün değerinin imajla belirlenmesi değil, imajın sözün anlamına ortak olması kaydıyla muteber olması olmalıdır. ■

Hak’tan yana taraf olanların kalemin gücüne inanmaları, kalem üzerine yemin eden Rabbin muradını ortaya çıkarmak için say etmeleri gerekir!

Yazmak, fikir ve deneyimlerini paylaşmak, kurgu eserler kaleme almak istediği hâlde bunda muvaffak olamayan yahut yazmakta güçlük çeken kişilere neler tavsiye edersiniz?

Mehmet Akif Ersoy

Edip için her şeyden evvel mevzuûnu, kelimenin bütün manâsiyle, hissetmiş olmak lâzımdır. Evet, işin güçlüğü yazmakta değil, yazmaya başlamazdan evvel hissetmektedir. “Ancak iyi hissolunan zemînler iyi tasvir edilebilir.” sözü pek kıymetli düstûr-ı edebîdir. (...)

Eğer yazmaya başladıktan sonra manâlar, fikirler birbirini velyetmek sûretiyle kayd-ı tertibe girmiyorsa demek mevzuûnuz henüz size râm olmamış, daha kemâle gelmemiş. O hâlde aynı mevzu üzerinde tekrar imâl-i fikr etmek, uzun uzadıya düşünmek îcâb eder; o zamâna kadarki karihanızda bir cûş u hurûş başlasın da kendinizde bir ân yazıp kurtulmak için âdetâ bir ihtiyaç hissedersiniz. Evet, hakîkî talâkat, hakîkî ilhâm-ı san’at ancak o vakit gelebilir.

Mevzû meşîme-i karihada uzun müddet taşımak, cenin-i sâkıt gibi vaktinden evvel meydâna çıkarmaya özünmemek iyi yazmanın en birinci şartıdır. Maamâfih işe başlamadan evvel bu kadar şerâite inkıyâd herkes için kat’î değildir. Öyle edipler vardır ki sâatlerce, hatta günlerce düşünmeden bir şey yazamazlar; sonra öyleleri vardır ki hurûşa gelmek için mutlaka kaleme sarılırlar. Meselâ meşhur Rousseau birinci; Chateaubriand ise ikinci zümreye dâhildir.

Bir sa’y-i edebînin kıymeti mevzuu intihâb ettikten sonra bir nevzâd-ı kâmil suretinde vücud getirebilmek için karihada epeyce beslemekle kâimdir. Îcâd; mevzûu hissetmekten, o mevzûun hissiyâtınız, hayâliniz üzerinde husûle getirdiği tesîrâtı tamâmiyle tebliğ eylemekten ibârettir.

(Mehmet Akif Ersoy, Kavâid-i Edebiyye -Edebiyat, Dil ve Eğitim Yazıları-, İstanbul: Büyüyenay Yay., 2016, s. 24, 25.)

Necip Tosun

Yazarlığın birinci şartı, beğenilen, zevk alınan, pek çok şey öğrenilen kitaplardan iyi bir kütüphane oluşturmaktır. Zaten iyi yazarlık iyi bir kütüphane oluşturmakla başlar. Yazarlığın ikinci şartı ise insanın her anını bir yazar olarak yaşaması, kendini birikimle donatması ve iyi bir gözlemci olmasıdır. Yazarlar, gözleyerek, tasarlayarak, okuyarak, düşleyerek kendilerini yazmaya hazırlarlar.

Yazar, bir olaya, duruma herkes gibi bakmaz, bir yazar gözüyle bakar. Bundan sonrası çaba, yetenek ve işçiliktir. Bu keşfi, dil bilinci, muhayyilesi, biçimsel yaklaşımı ile görünür kılacak, yeni bir oluşa dönüştürecektir. Eser bu süreçlerden sonra var olur. Ne var ki bu keşif süreci her yazarda değişik biçimlerde tezahür eder. Aslolan barajı su ile doldurmak, yağmur bulutlarını beklemek, kandilin yağını ve fitilini hazır etmektir.

Her yazar kendisine değen, etkileyen duygu ve düşüncüyü içinde gezdirir. Onun, içinde yankılanıp çoğalmasına, zenginleşmesine izin verir, içinde yeterince gezdirdikten sonra kalbin, dilin, birikimin prizmasından geçirerek konunun, durumun gerektirdiği biçime dökmeye çalışır. Bu bazen ilk doğuş anına kısmen sadık kalırken bazen de çağrışım ve göndermelerle bambaşka bir yöne doğru savrulabilir. Masa başında yazar onu dille buluşturup “dışa verirken” biçim olarak kendi damgasını vurur. Oraya kendi çizgisini, tonlarını yerleştirmeye çalışır.

Bu hazırlanış, metnin durumuna göre bazen uzun zaman aralıklarında eklenerek, çoğaltılarak devam eder. Bir çırpıda bitiriliş olduğu gibi uzun bir zaman talep eden çalışmalar da olur. Bu, yazarın çalışma şekline, eserin varoluş gereklerine bağlı olarak değişir.

Bir yazarın eserlerini ortaya koymak için deneyim, gözlem ve hayal gücüne ihtiyacı vardır. Her yazar yazacağı hikâyelerle, yazı konusuyla dolaşır, onlarla günler geçirir. Peki, yazıyı, eseri belirleyen, besleyen hangi saikler olabilir? Eseri besleyen temel saikler, yaşamsal zenginlik, tahayyül gücü, edebî birikim, sabır, ısrar ve disiplindir. Yaşamsal zenginlik evet ama başlı başına hiçbir şey değildir. Çünkü nice zengin hayatları olan insanların hayatta tek bir cümleleri bile yoktur. Ya da tam tersi. Yaşamsal zenginliği bire bir eserle irtibatlandırmak doğru değildir. Eğer yaşanmışlıklar yazı için yeterli olsaydı büyük hayatlar yaşamış insanların aynı zamanda büyük eserler yazmış olmaları gerekirdi.

Kuşkusuz yazma tecrübeleri aktarılabilir, yol, yöntem gösterilebilir. Ama yaratıcılık, üretim, hayal gücü öğretilemez ve her kişiye göre değişen pek çok olayın, durumun, psikolojinin bir araya gelmesiyle oluşan bir etkinliktir.

KÖTÜLÜK NEDEN VAR?

Hocam, kötülük meselesi inanç karşıtlarının elinde bir silah gibi. Mesela “Kötülük neden var?”, “Kötülük varsa tanrının adalet ve merhameti ne anlama geliyor?” diyorlar.

Bu mesele eskiden beri tartışılan bir konu. İlahi dinlerden felsefeye kadar birçok alanda tartışılmış. Hâlbuki kötülük, zıddı olan iyilikle birlikte düşünülmeli. Nitekim bizim kaynaklarımızda konu tek başına değil hayır-şer karşıtlığı veya dengesi içinde ele alınır.

O hâlde esas soru “İyi nedir, kötü onun nesi olur?” mu?

Evet. Tam da cevabı aranan soru budur. Çünkü iyi ve kötü, hayır ve şer, güzel ve çirkin birbirinin zıddı olan sıfatlardır. Bunun anlamı kötünün bilinmesi, zıddı olan iyinin bilinmesine yani birbiriyle doğrulanmasına bağlıdır.

Öyleyse çift yönlü bakılmalı meseleye.

Öyle görünüyor. Çünkü iki zıt olgu ve olayı birbirinden bağımsız tanımaya çalışmak tek

tarafli bir bakış açısına hap-solmaktır. Daha çok kötümserler bu yanıla düşmektedirler. Bunlar içerisinde din karşıtları, sadece kötülüğe odaklanarak inançsızlıklarına bir zemin oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bu yolla hem kendilerini hem de başkalarını aldatmaktadırlar.

Kötülüğe dönecek olursak.

Kötülük, tekdüze veya tek parça bir yapı değildir. Bazen bir somut olgu, bazen bir sıfat bazen de soyut hâl ve duygudur. Bir şeyin eksikliği, uzaklığı veya yakınlığı, hoşla gitmeyen bir görüntü, kötülük olarak karşımıza çıkar. Eksiklik giderildiğinde, mesafe ayarlandığında, görüntü düzeltildiğinde kötülük ortadan kalkar. Demek ki kötülük dediğimiz şey biraz da bize göredir.

Kafam karıştı. Bu takdirde kötülüğü nasıl anlayacağız?

İslam düşüncesinde kötülük sınıflandırılarak anlaşılmaya çalışılmış. Deprem, sel ve yanardağ gibi doğal olaylar ile akli olmayan hayvanların meydana getirdiği zararlara “doğal kötülük” adı verilmiş. Bunların kötü olmasının göreceli olduğunun altı çizilmiş. Söz gelimi bir aslanın ceylanı yemesi, ceylan açısından kötü, aslan açısından iyidir. Zaten hayvanların eylemi iki şeye odaklıdır: yeme ve ko-

runma. Bunun anlamı hayatta kalmadır. Uzmanların verdiği bilgiye göre bir hayvan aç kalmadığı veya korkutulmadığı takdirde saldırmaz. Demek ki onların davranışları tamamıyla bu iki ihtiyaca ayarlı ve içgüdüselidir.

Deprem gibi olaylara gelirse.

Bunlar da yerkürenin doğal hareketleridir. Yüce Allah yerküreyi yarattığında onu belli özelliklerle donatmıştır. Deprem de bunlardan biridir. Bunlar yeni bilinen hususlar da değildir. İnsanlık tarihi boyunca bu doğal olaylar bilinmektedir. Eski insanlar tecrübeye daha çok önem verdikleri için yerleşimlerini bu olayları dikkate alarak kurmuşlardır. Bugün bakıyoruz şehirlerin eski yerleşim yerleri deprem için daha güvenli. Sel ve yanardağ için de durum böyledir. Öyleyse kötü olan, bunların varlığı değil bunlara karşı insanın tedbir alıp almamasıdır. Deprem uzmanlarının söylediği “Deprem öldürmez, çürük bina öldürür.” sözü tam da bu gerçeği dile getirmektedir. Biz doğaya göre yaşamayı değil doğanın bize göre ayarlanmasını istiyoruz. Bu istekle doğaya verdiğimiz her biçim, karşımıza yeni bir tehlike olarak çıkıyor.

Bu takdirde nasıl davranmalıyız?

Allah’ın yarattığı doğaya uygun davranmalıyız. Doğaya düşmanca, hırsla, ele geçirmek ve hükmetmek arzusuyla yaklaştığımızda doğanın buna bir cevabı olur. Bu cevap sözlü değil bedel ödetme şeklinde gerçekleşir, onulmaz

ve önüne geçilmez zararlar meydana getirir. İslam düşüncesinde insana verilen her imkân bir emanet olarak tanımlanmıştır. Kendimize verilen emanete nasıl itina gösteriyorsak doğaya da öyle davranmalıyız. Dünyada ebedî kalmayacağımız, bizden sonra da birçok insanın buradan yararlanacağı bilinciyle hareket etmeliyiz. Eğer bencilce davranır, ölçüsüz tüketir ve yok ederek hükmetmeye kalkışırsak bırakın sonraki nesilleri, kendimize bile doğada yer bulamayız.

O takdirde mutlak şer yok mu?

Mutlak şer akıllı ve iradeli varlıkların hırs, tamah ve ölçüsüzce davranışları sonucu meydana gelen kötülüklerdir. Doyacağından fazla tüketmek, her şeye sahip olmaya kalkışmak, çevreyi bencilce ve arzularına göre değiştirmeye kalkışmak bu şerri meydana getirmektedir.

Peki, suçsuzların günahı nedir?

Şöyle bir örnekle anlatalım: Hepimiz aynı gemide yaşıyoruz. Denizin dalgasına, fırtınaya, güneşin kavurucu sıcağına hep birlikte maruz kalıyoruz. İnsanların kimisi geminin güzel yerlerinde, kimisi dar ve izbe mekânlarında bulunuyor. Bazıları da gemi içinde kargaşa çıkarıyorlar, ortamı karıştırıyorlar veya insanların ellerindeki almayla kalkışıyorlar. Hatta bunlarla yetinmiyorlar, güverteyi tahrip ediyorlar, yelkenlere zarar veriyor, geminin dengesini sağlayan ana direği yıkmaya çalışıyorlar. Güzel yerlerde bulunanlar “Benim

yerim iyi ve güvenli.” diye, izbe yerde olanlar ise “Daha kötü ne olabilir ki?” diye bu insanları engellemeye çalışmıyorlar. Sonuçta bu kötü insanlar, geminin tahrip olmasına veya batma tehlikesi geçirmesine yol açıyorlar. Eğer gemi batarsa herkes ölecek; iyi ve kötü, suçlu ve suçsuz herkes helak olacak.

Yani topyekûn bilinç ve hareket gerekiyor, diyersunuz.

Tam da onu söylüyorum. Sadece küçük bir azınlığın iyi olması yetmez. Herkesin iyi olmaya çalışması gerekir. Aksi takdirde bugün yaşadığımız dengeleri bozulmuş çevreyle bizi karşı karşıya getirir. Küresel ısınma, yangınlar, erozyon, toprağın verimsizleşmesi, hayvan türlerinin yok olması, salgın hastalıklar... Bunların ortaya çıkması insanın ölçüsüz hırs ve tamahkârlığının sonucu olduğu gibi iyi insanların önleme veya zararı azaltma noktasında yeterince gayret göstermemelerindendir.

Bunlar bir cezalandırma mı?

Dünyada olan bu olayları Allah'ın cezalandırması olarak görmemek lazım. Burası imtihan alanıdır. İmtihanın doğal zorluklarının yanında insandan kaynaklı sıkıntıları vardır. Eğer bir yarışçı, gereği gibi hazırlanmazsa yarışı kaybeder ve sıkıntı yaşar. Yaşadığı sıkıntıyı ortama ve hava şartlarına bağlaması bir anlam ifade etmez. Bütün bunları düşünerek yarışa hazırlanmalıydı. Neticede birileri kazanırsa o da kazanabilirdi. Ama biri onu zorla engellemişse o takdirde hakkını aramalı. Dünya

hayatı da böyledir. Dünyanın zorluklarını biliyoruz; deprem, sel ve yangınlardan haberdarız, öyleyse onlara göre yaşamamız gerekmez mi?

Evet ama herkesin imkânı ve ortamı farklı.

Zaten Yüce Allah insanları imkânları ve şartları kadar sorumlu tutar. İnsanların da buna göre bir hayat tarzı oluşturmaları gerekir. Bir koşucudan güreşte başarı bekleyemeyiz, yenildiğinde de onu kınamayız. Eğer insanlar ellerindeki imkâna ve şartlara göre davransa hem dünyada rahat ederler hem de ahirette kazanırlar. Dünyada yaşanan tecrübeler de bunu göstermektedir. Zengin olup sıkıntı yaşayanların yanında fakir olup rahat edenler de bulunmaktadır. Zenginin rahat etmesi, elindekinin kıymetini bilmesiyle; fakirin rahatlığı ise sabır ve metanet göstermesiyledir. Bu iki değeri yok ettiğimiz için her kesim sıkıntılıdır.

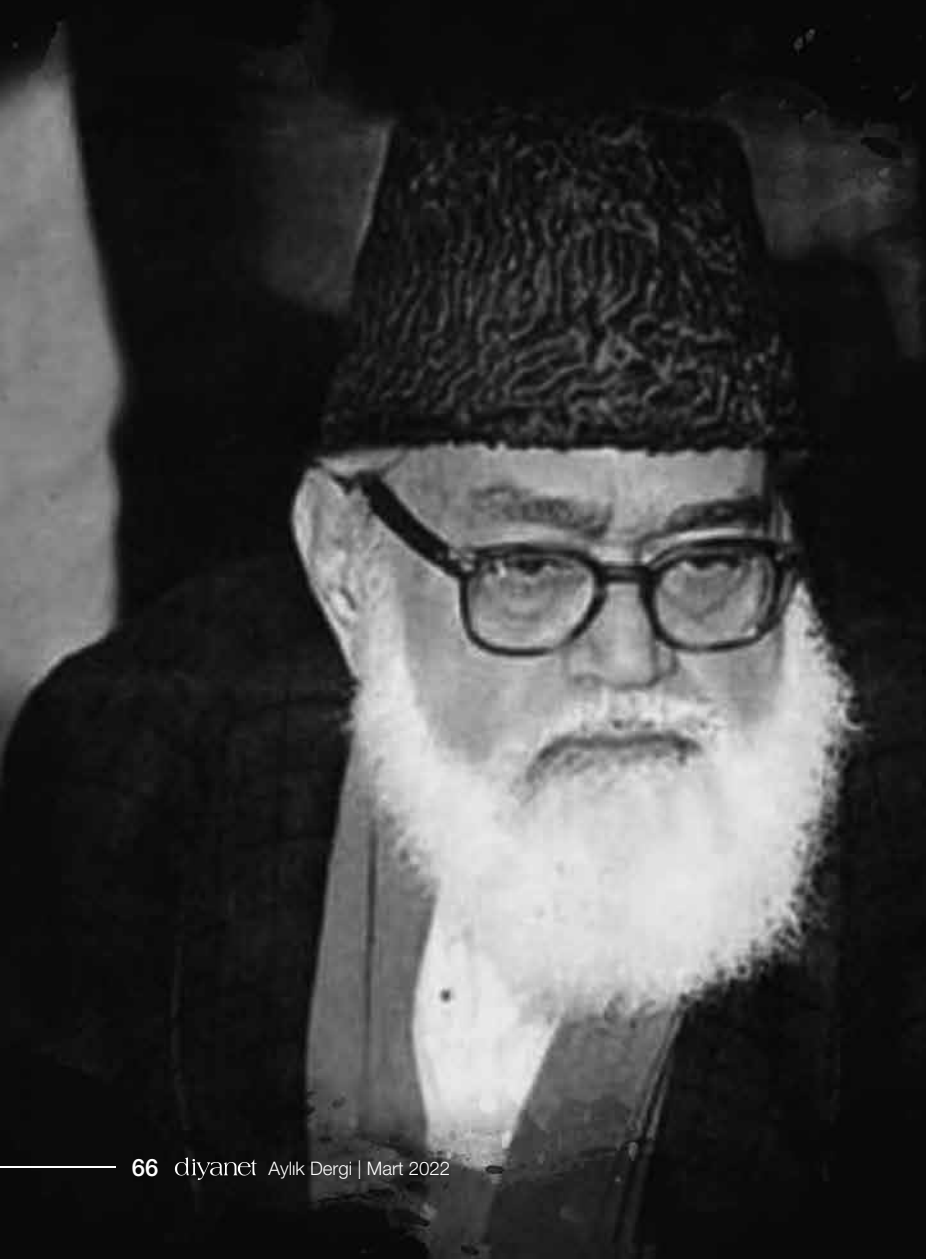
İyi de, bu kötülüklerin bir hesabı olmayacak mı?

Tabii ki olacak. Hiç kimseinin yaptığı kötülük yanına kâr kalmayacak, zarara veya mağduriyete uğrayanlar da haklarını tam olarak alacaklardır. Öte dünyada kurulacak adalet terazisinin anlamı ve gereği de budur. Bununla zalimler cezalarını bulacaklar ve mağdurlar haklarına kavuşacaklar. Orada sadece görüne ve görüntüye bakılmayacak, herkesin içindeki kin ve nefret ortaya çıkarılacaktır. Çünkü hiçbir şey Allah'a gizli değildir. O, kalplerden geçeni de bilendir. ■

BİTMEYEN MÜCADELE AZMI

MEVDUDİ

Koray ŞERBETÇİ

Büyük mütefekkir Cemil Meriç'in, "Tanımıyoruz Hint'i" diye serzenişte bulunduğu bir diyardır Hindistan. Müslüman âlemi bu beldeyi başka bir inancın, başka bir engin diyarı olarak bilse de aslında köklü bir İslam medeniyet sahasıdır Hindistan.

Hindistan, Müslüman dervişlerin İslam'ın ışığını götürmek için erken dönemde yollara düştükleri; Gazneli, Delhi ve Babür gibi büyük Müslüman devletlerin sancaklarını dalgalandırdıkları; Beyrunî gibi büyük Müslüman âlimlerin kendisiyle ilgili kalem oynattıkları bir İslam kültür sahasıdır.

Tarihin erken dönemlerinden XX. asra kadar bu durum birtakım iniş çıkışlarla böyle süregelmiştir. XX. asırda da İslam dünyasının yeniden toparlanmasına dönük fikir faaliyetlerinden de geri kalmamış, hatta diriliş merkezi olmuştur.

İşte mütefekkir Muhammed İkbal'in dirilişe dair sesinin tüm Müslüman coğrafyaya yayıldığı bu belde 1903 senesinde Hindistan'ın Haydarâbâd eyaletine bağlı Evrenğâbâd kasabasında XX. asrın en önemli Müslüman mütefekkirlerinden birisi doğdu: Ebü'l-A'lâ Mevdudi.

Bir mütefekkir yetişiyor

Mevdudi'nin kökenleri tıpkı Hindistan gibidir, herkesten bir pay taşır. Kendisine verilen Ebü'l-A'lâ' ismini büyük dedesinden alır. Dedesi neseben Hz. Hüseyin'in soyundan geldiği için seyyid idi. Mevdudi'nin kökenleri bir yandan da tasavvufi bir bağ ile Çiştîye şeyhlerinden Mevdûd-i Çiştî'ye ulaşmaktadır. Annesi Rukiye Begüm ise Türkistan'dan Hindistan'a göç eden Türk asıllı bir ailenin kızıdır.

İlköğrenimine tüm mütefekkirler gibi aile ocağında başladı. Avukat olan babası Seyyid Ahmed Hasan ilk hocasıydı. Ondaki Farsça, Urduca, Arapça, mantık, fıkıh ve hadis dersleri aldı. Okul sıralarıyla tanışma zamanı geldiğinde yıl 1914 olmuştu. Bütün dünya büyük bir savaşta sürükleniyordu. Mevdudi

bu dağdağalı yılda hem Batı tarzında ve hem de geleneksel İslami usule göre eğitim veren Medresetü'l-Fevkâniye'ye kaydı.

Bir sene sonra ailesi Haydarâbâd'a taşınırken eğitimi buradaki Dârülulûm'da sürdürdü. Ama babasının sağlığının bozulması onun omuzlarına sorumluluk yüklemişti. Eğitimine kısa bir müddet ara verdi. Fakat öğrenme aşkı onu bilgiden ve kitaplardan ayrı bırakmıyordu. Hem ailesinin geçimine katkıda bulunmak için çalışıyor hem de eğitimine kendi çabasıyla okul dışında devam ediyordu.

Büyük savaşın bitiş şafağı yılı geldiğinde, yani 1918'de Mevdudi Delhi gibi büyük bir şehirdeydi ve artık eli kalem tutmaya başlamış, bilgisini yazarak şekillendirme sürecine girmişti. Çeşitli dergilerde yazılar yazmaya başladı ve Tâc isimli haftalık gazetenin editörlüğünü üstlendi. Gelgelelim bu gazete bağımsızlık yanlısı Kongre Partisi'ne yakındı. Mevdudi'nin sömürge idaresini tenkit ettiği bir yazısından dolayı gazete kapandı. Ama Mevdudi elbette durmayacaktı. 1924'te el-Cemiye gazetesini çıkarmaya kadar bu göreve devam etmiştir. Her iki gazete de Mevdudi'yi bu genç yaşta önde gelen Hintli Müslüman alimlerle tanıştıran Cemiyet-i Ulema isimli cemiyetle ilişkilidir.

Mevdudi tüm bu süreçte, Hindistan'ın içinde bulunduğu çalkantılı durumda politikayla yakınlaşmış ve Hindistan'da İngiliz sömürge yönetimine muhalif bir grup olan Tahrik-i Hicret'in bir üyesi olmuştur. Bu yapı, Müslümanları kimliklerini kazanmaları için Afganistan'a göç etmeye teşvik eden bir organizasyondur.

Bu arada fikirleri iyice olgunlaşan Mevdudi ayrıca el-Cemiye için yazdığı ve Muhammed İkbal gibi önemli kişilerin beğenisini alan makalelerin bir derlemesi olan el-Cihad fi'l İslam adlı ilk büyük eserini kaleme alır. Bu artık kalemle olan mücadelenin geri dönülmez bir biçimde başladığının işareti olur.

Mevdudi'nin mücadelesi

Mevdudi XX. asırda Hindistan'daki en önemli Müslüman düşünür ve aktivisttir. Onun konuşmaları ve yazıları İslam fikir dünyasının yeniden inşasına dönük inanılmaz bir enerjiye sahip olmasıyla ünlüdür. Genel olarak bakıldığında tüm eserlerinin eksen fikri; merkezî bir İslam devletine ve bunun nasıl oluşturulacağına olan çağrıyla birlikte İslam'ın geleceğine yönelik gerçek bir ilgidir. O, dünyaya tahakküm eden Batı karşısında İslam fikir cevherinin kendilerine yeteceğini savunur. Müslümanların XX. asırda kesinlikle Batı düşüncesinden farklı

Mevdudi, dünyaya tahakküm eden Batı karşısında İslam fikir cevherinin kendilerine yeteceğini savunur. Müslümanların XX. asırda kesinlikle Batı düşüncesinden farklı bir fikir örgüsüyle kendi varlıklarını sürdürebileceklerine ve bu hedefe ulaşılabilirliğine inanır.

bir fikir örgüsüyle kendi varlıklarını sürdürebileceklerine ve bu hedefe ulaşılabilirliğine inanır.

Bu bakımdan Mevdudi'nin eserleri ve eylemleri, Pakistan'ın kuruluşuna büyük katkı sağlamıştır. İslam'ın âlemşümül değerlerini esas aldığından fikirleri sadece Hint Müslümanlarını değil dünyanın dört bir yanındaki Müslümanları da etkilemiştir.

Örneğin yazdığı ilk eser olan el-Cihad fi'l İslam'da, onun gelecekteki tüm yazılarını kuşatacak temel renkleri bulunur. Yöntem olarak sıradan insandan çok liderliğe yoğunlaşır. El-Cihad fi'l

İslam'daki eksen düşünce budur. Buna göre toplumsal bir düzenin karakteri yukarıdan aşağı doğru iner. Bu da gerçekte güçlü bir yönetim biçimini gerekli kılar. Bu yazılarında Hinduizm, Budizm, Yahudilik ve Hristiyanlıktaki kutsal savaşla İslami cihadı karşılaştırıp cihadın güçsüzlerin (müstaz'af) sömürü, baskı ve zulümden kurtuluşunu sağlayan olumlu ve ahlaki yönlerini ortaya koyar.

Ona göre önderlerce kabul edilen teorik görüşler değişmeden, günlük hayatın değişimi imkânsızdır. Buna somut örnek olarak da Hz. Peygamber, Hulefa-i Raşidin ve büyük fakihlerin otoritelerinin dönüşümdeki etkisini gösterir.

Müslüman kimliği nasıl inşa edilecekti?

Mevdudi'nin yaşadığı dönem, Hindistan'ın bağımsızlık arayışlarının olduğu ve Hint Müslümanlarının da aktif olarak sürece katıldığı bir zamandır. Buna bağlı olarak Müslüman aydınlar da Müslüman kimliğinin Hindu çoğunluk tarafından bastırılacağı korkusu vardır. Bu endişe Mevdudi'de de görülür.

Mevdudi'nin dünyevileşme karşısında Müslüman kimliğin silinmesine karşı duruşu, yaşadığı devrin atmosferiyle yakından ilgilidir. Zira bir yandan Batı sömürgeciliği, diğer yandan kalabalık Hindu nüfus arasındaki Müslümanların kimlik mücadelesi, çoğunluğun yönetiminden

başka bir şey olmadığına inandığı Batı stili demokrasiye çekinceli bakmasına yol açmıştır.

Mevdudi, yazılarında seküler bir toplumun gerçekte Müslümanlara bir zulüm olacağı ve dinî çoğunluk olan Hindu'lardan yana olacağına inanır. Sonuç olarak Müslümanların kendi "ulus"larını oluşturmaları gerektiğine inanır. Fakat bu bilindik anlamda somut sınırlara sahip olarak değil ümmet olma anlamındadır.

Çok açık bir biçimde Mevdudi'nin fikirleri o dönemde Müslümanların küçük bir azınlığı oluşturduğu Hindistan'daki durumdan etkilenmekteydi. Mevdudi, ahlaki bir zorunluluk olarak İslami bir yönetim biçimini esas aldığından İslami köklere dayalı özgün bir sistem savunur.

İdeal devlet anlayışı

Mevdudi'ye göre Hz. Peygamber (s.a.s.) ideal bir devlet adamıdır ve Medine de ideal İslam devletidir. Ona göre bir taraftan sömürge düzeni, diğer taraftan Hindu'ların baskın kültür olarak yükselişine karşın Müslümanların tek kurtuluşu ideal bir devlet kurmaktır. Bu konuda birinci amacı Pakistan'ı dünyaya örnek teşkil edecek modern bir İslam devleti olarak inşa etmektir.

Zira Batılılar ilim ve kılıç gücünü, yani bilim ve teknolojiyi kullanarak dünya hâkimiyetini ele geçirmişlerdir. Bu süreçte pek çok mede-

niyet, Batı medeniyetinin bünyesinde kolayca erimiş ve kaybolmuştu. Oysa Müslümanlar olgun bir medeniyete sahip oldukları için Batı karşısında durmayı başarmışlardır. Mevdudi'ye göre bu iki medeniyetin mücadelesi hâlâ devam etmektedir. O hâlde yapılacak tek şey bu mücadele için bir kale inşa etmektir.

Bu kale ideal devlettir Mevdudi'ye göre. Böylece İslam'ın yeni bir dünya düzeni olarak diriltilmesi için yapılacak olan şey Cahiliye'nin sosyal, politik ve ekonomik düzeninin, Hz. Peygamber dönemi örnek alınarak hilafet kurumunda ifadesini bulan İslam hukuk nizamının sunduğu evrensel sistemle değiştirilmesidir.

Nasıl bir diriliş?

XX. asrın fırtınalı günlerinde Müslümanlar ne yapmalıydı? Mevdudi'ye göre Müslümanlar öncelikle İslami toplumsal dönüşümün belli bir ülke veya toplulukla sınırlı kalmayıp yeni nizamın dünya çapında kurulabilmesi için çalışmak zorundaydı. Bu da sadece bir politik ve ekonomik çalışma olamazdı. Daha önemlisi ruhi ve ahlaki alanlardaki gelişimdi. Bu sayede tüm yeryüzü ölçeğinde ulaşılacak ahlaki yüceliş, somut planların yapılmasına zemin hazırlayacaktı. Nihayetinde İslam medeniyeti politik, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda dünya liderliğini elde edebilecekti.

Bunun önündeki en büyük engel Mevdudi'ye göre zihinleri köhneleşmiş şekilci ve törensel din anlayışı ile seküler Batı kültür ve düşüncesini körü körüne taklit etme hastalığıydı.

Mevdudi bu fikirlerle pratik hayattaki mücadelesini de ömrünün sonuna dek sürdürdü. 1947'de Pakistan'ın kuruluşunun ardından Cemaat-i İslami'nin Hindistan ve Pakistan'da iki ayrı teşkilat hâline getirilmesi üzerine Mevdudi Pakistan tarafında kalan Lahor'a yerleşti ve Cemaat-i İslami-i Pakistan'ın liderliğini üstlendi. Teşkilat bundan sonra Pakistan'ın İslami bakımdan inşası için çalışmalarına devam etti. Şimdi yollara düşerek bu İslami programı oluşturmak zamanıydı. Ülkeyi baştanbaşa gezmeye başladı. Fakat bu gezileri politik engellere takıldı. Pakistan'ın diğer ileri gelenleri tarafından bozgunculukla suçlandı ve 1948'de hapse atıldı. Fakat kamuoyundan gelen büyük tepkiler sonunda 1950'li yıllarda serbest bırakıldı.

Serbest bırakılmasının ardından Pakistan'da İslami anayasanın yürürlüğe konmasını isteyen hareketi başlattı. Halk da bu hareketin yanında yer aldı. O günlerde Pencap eyaletinde halkın çoğunluğu Kadiyaniliğin İslam'dan ayrı bir azınlık olduğunun ilan edilmesini istiyordu. Fakat askerî idare bu isteğin iptalini talep etti. İşte tam bu

esnada Mevdudi "Kadiyanilik Meselesi" adlı kitabını yazdı.

Bu yolda Cemaat-i İslami'nin 1953'te Pencap'ta düzenlediği Kadiyanilik karşıtı gösterileri yazılarıyla kıskırttığı gerekçesiyle askerî mahkeme tarafından ölüm cezasına çarptırıldı. Ama yine dünya çapındaki baskılar üzerine cezası önce sivil bir mahkeme tarafından ömür boyu hapse çevrildi, ardından yüksek mahkeme kendisini serbest bıraktı.

Bu baskılar onu yıldırmadı. Faaliyetlerini sadece Pakistan'la sınırlı tutmayan Mevdudi, İslam âlemine de seslenme gereği duydu. Filistin'i, Arap Yarımadası'nı ve Mısır'ı da ziyaret ederek oralarındaki İslami çalışmalar hakkında ileri gelenlerle düşünce alışverişinde bulundu. Hatta 1961 yılında Medine'de İslam Cemaati'nin kuruluşu için bir program hazırladı. Mücadelesinde Filistin'in kurtuluşu için harcadığı çaba ise büyük bir yer tuttu.

Mevdudi, vefat ettiği 1979 yılına dek mücadelesini aynı gayretle sürdürdü. Onun fikir mücadelesi sadece lideri bulduğu Cemaat-i İslami ile sınırlı kalmadı. Mevdudi'nin görüşleri XX. asırda İslami diriliş hareketlerinin oluşumunda ciddi bir etki yaptı. Kaleme aldığı eserleri otuzu aşkın dile çevrildi ve Avrupa, Kuzey Amerika, Afrika ve bütün Asya'ya ulaşarak geniş bir coğrafyadaki Müslüman aydınlara yol gösterdi. ■

ENGELLİ AİLESİ OLMAK

İnsan, yaratılmış en “değerli” varlıktır. Bizim dinimizde de “yaratılmışların en şerefli, değerlisi” insandır. (İsra, 17/70.) İnsan en güzel şekilde yaratılmış (Tin, 95/4.), bedenine Allah Teâlâ tarafından bir “ruh üflenmiş” (Hicr, 15/29.), böylece bu en üstün özelliklerle yeryüzünde Allah’ın halifesi (Bakara, 2/30.) olarak yaşamayı hak etmiştir. Böyle bir yaratılışa, böyle kıymetli bir öze sahip olduktan sonra insan için doğuştan veya sonradan bazı fiziksel engellerin var olması onun değerinden hiçbir şey kaybettirmeyecektir. Fakat bu noktada doğru bakış açısı geliştirebilmek önemlidir. Şüphesiz hayatı devam ettirebilmek için yaşanan fiziksel ve bununla bağlantılı olarak psikolojik, sosyal ve ekonomik güçlükler gerek engelli bireyi gerekse ailesini zorlayacaktır. Elbette ki bir Müslüman olarak bu noktada yaratılışımızın gereği, dinimizin bize öğrettiği şey, imtihan noktasından bakmaktır. Allah Teâlâ, kimin daha güzel işler yapacağını sınamak için ölümü ve yaşamı var ettiğini açıklar. (Mülk, 67/2.) Dünyaya gelişimizin ve gün gelip bu dünyadan ayrılışımızın felsefesini ortaya koyar imtihan... Herkes için imtihan noktası farklıdır. Tek gerçek vardır ve Kur’an’da “Her nefis ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak hayır ile de şer ile de deniyoruz. Ancak bize döndürüleceksiniz.” (Enbiya, 21/35.) şeklinde ifade edilmektedir. Fakat buradaki güçlük bu noktadan bakılabilmeyebilir. Dolayısıyla bu süreci, engelli ailesi açısından bakıldığında öncelikle psiko-sosyal boyutuyla değerlendirmek gerekir.

Engeli doğuştan ya da sonradan olsun; engelli bir bireye sahip aile için gelecek ile ilgili beklentiler, umutlar tamamen değişir. Ailenin

psikolojik durumu kadar sosyal ve ekonomik yapısını da doğrudan etkileyen engelli bir evlat, eş, kardeş ya da anne babaya sahip olmak; aileyi, hayatı yeni baştan düşünmeye ve düzenlemeler yapmaya mecbur kılar. Çünkü bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybeden bu bireyin farklı yönlerden bakımının yapılması, durumuna uygun eğitim ya da oryantasyon imkânının sağlanması, sevgi ve kabul gördüğü güvenli ve sıcak bir aile ortamının oluşturulması zarureti meydana gelmiştir. Burada en büyük sorumluluk aileye düştüğü gibi durumu rahatlatarak ve şartları düzenleyebilecek olan yine ailedir. Ailenin engelli bir bireye sahip olduğunda nasıl bir yaklaşım benimseneceği hayati önem taşır. Bu nedenle engelli bir bireye sahip olan ailenin yaşayacağı süreçte gösterebileceği muhtemel tepkileri iyi bilmek, onlara destek olmak hem sosyal çevrenin hem de kendilerinin yaşamını kolaylaştırır.

Engelli bir bireye sahip olan ailenin geçirmesi muhtemel psikolojik süreçleri şöyle ifade etmek mümkündür: İlk aşamada şok, reddetme, acı çekme veya depresyon tepkilerinden birini sergileyebilirler. Bu aşamada duygusal bir karmaşıklık içine girilmektedir. İkinci aşama olarak suçluluk, kızgınlık ve utanma görülmektedir. Burada olan en tipik özellik, ebeveynin ikilemler içine girmesidir; engelli çocuğa karşı çelişkili duyguların yaşanmasıdır. Bu anlamda, sevgi ve kızgınlık/öfke bir arada ve art arda yaşanmaktadır; bazen engelli çocuklarının ölümünün istenmesi ama hemen sonrasında pişman olunarak bu istekten vazgeçilmesi ve ebeveynin kendini suç-

laması söz konusudur. Son aşama, pazarlık etme, kabul ve uyum duygularının olduğu aşamadır. Burada genel olarak engellilik ile ilgili bilgi sahibi olma çabası, sorumlulukları fark etmeye, yardım almaya ve gelecek için planlar yapmaya başlama söz konusudur. Bu anlamda “Ne yapılabilir?”, “Neler yapabiliriz?” tarzında sorular sorulmaya başlanmaktadır.

Bu süreçleri yaşarken şüphesiz engelli ailenin sosyal çevresinin aileye yardımcı olması hem insani hem de dinî açıdan bir sorumluluktur. Bu esnada bazı noktalara dikkat etmek gerekir:

Anne baba olarak engelli bir çocuğa sahip olmak konusunda ailelerin hem destekçi olması hem de desteğe ihtiyaç duyması gözlenen en önemli konudur. Aslında bu iki durum belirli bir ihtiyacı ve o ihtiyacın giderilmesini ortaya koymaktadır. Destekçi olmak olumlu duygular uyandırmakla beraber uzun sürmesi hâlinde tükenmişlik, yalnızlık, yetersizlik duygularını yaşatabilmektedir. Bu duyguların hissedilmesini azaltmak için çevreden

veya bir uzman tarafından sağlanan destek çok kıymetlidir. Diyanet İşleri Başkanlığı engelli koordinatörlüğü hizmetleri kapsamında yer alan manevi destek çalışmaları bu noktada önemlidir.

Engellilik kişinin kendi için olduğu kadar çevresindeki bireyler için de baş edilmesi gereken duyguların yoğun olduğu, zor bir durumdur. Ancak koruyan ve kapsayan bir sosyal çevre ile bu durumla baş etmek kolaylaşır. Böyle bir ortam, engelli birey, ailesi ve çevresi için daha yaşanır olacaktır.

Engelli bireyi veya ailesinin içinde bulunduğu durumu görmezden gelmek ne kadar yanlış ise durumundan dolayı bireyi “farklı” görmek ve bu farklılığı her açıdan ön planda tutmak da

o derece rahatsızlık verici olabilir. Gerek engelli birey gerekse ailesi yaşamını herkes gibi normal şartlarda devam ettirebilmeyi ister.

Engelli birey ve aile genelde şu soruyu kendine sorabilir: Bu benim başıma neden geldi? Peki, hayatın sıkıntıları ağır görünen kimselerin aslında cezalandırıldığını söylemek mümkün müdür? Zorluk ve sıkıntının artıyor olması Allah’ın sevgisinin azalıyor olması anlamına gelebilir mi? Burada Peygamber Efendimiz bizlere şunu söylüyor: “Müslümanlar benim başıma gelen musibetlere bakarak kendi musibetleri karşısında güçlü olsunlar.” (Muvatta, Cenaiz, 14.) Rabbimizin bizlere sözlerini

ulaştırmak için seçtiği peygamberi dahi böyle sıkıntılara maruz kalabiliyorsa eğer şunu düşünmeliyiz: İmtihan zorlaştıkça mükâfatı da artıyor olmalıdır. Çünkü Rabbimiz peygamberini sevmiyor olamaz. O hâlde hayatın başa çıkılmayı bekleyen nice zorluğu gibi engelli olmak ya da engelli yakını olmak da bir ceza değil yalnızca imtihandır. Bilmeliyiz ki bu dünya hayatı geçicidir. Ve Rabbimiz bizlere zerre miktarı da olsa iyiliklerimizin karşılığını alacağımızı vadediyor. O hâlde bu zor imtihanı başarıyla geçirmemiz sonunda mutlaka mutlulukla ödüllendirilecektir. Kişinin Allah katında değer kazanması fiziksel özellikleriyle değil gönül güzelliği ve doğru davranışları ile mümkün olacaktır. ■

PROF. DR. HAFİZ NİHAT TEMEL'İ AHİRETE UĞURLARKEN

Prof. Dr. Mustafa AĞIRMAN
Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Erzurum ilimizin Dumlu beldesine bağlı Yeşildere köyünde 7 Aralık 1966 Çarşamba gecesi saat 23.35'te askerlerin yattığı koğuştaki çıkan yangında 65 askerimiz şehit olmuş, 27 askerimiz de yaralanmıştı. Erzurum merkezine 25 kilometre uzaklıkta bulunan Yeşildere köyündeki askerî kışlada, 51. Tümen'in 247. Piyade Alayı'nın karargâhındaki bir koğuştaki çıkan yangın, hem Erzurum'u hem de bütün ülkemizi yasa boğmuştu. Erzurum İmam Hatip Okulu, o günlerden birinde yatsı namazından sonra Lala Paşa Camii'nde şehitlerin ruhunun şad olması için bir mevlit merasimi tertip etmişti. Hafız Nihat Temel'i bir yatsı namazından sonra okunan bu mevlitte tanıdım. O tarihte Ulu Cami ibadete kapalı olduğu için mevlit, Lala Paşa Camii'nde okunmuştu. Mevsimin kış ve havanın çok soğuk olmasına rağmen o gece Lala Paşa Camii tıklım tıklım dolmuştu. Gerçekten iğne atsan yere düşmezdi. Yatsı namazını diğer camilerde kılan cemaat de Lala Paşa Camii'ne akın etmiş ve cami hıncahınç dolmuştu. Mevlidi imam hatip okulu öğrencileri okudu. Hafız Nihat Temel de bir aşr-ı şerif okudu. Erzurum'da öteden beri âdettir, mevlidin "Merhaba" bahrini ayakta okunur. Cemaat "Velâdet" bahrinin sonunda ayağa kalkınca oturmaz ve "Merhaba" bahrini ayakta dinlerlerdi. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) doğumunu ayakta karşılayan cemaat, doğumu ile dünyayı aydınlatacak olan

bu zata oturmadan, ayakta merhaba derdi. Hatırladığım kadarıyla o gece "Merhaba" bahrini okulun lise kısmı öğrencilerinden Yemliha Ceylan okumuş ve bütün cemaat hüngür hüngür ağlamıştı.

1966 yılında Erzurum'da tanıdığım Nihat Temel ile 1972 yılında İstanbul'da yollarımız kesişti. O, Erzurum İmam Hatip Okulunu; ben de Sakarya İmam Hatip Okulunu bitirmiş ve İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünün 1/A sınıfında bir araya gelmiştik. İkimiz de Erzurumlu olduğumuz ve önceden tanıştığımız için hemen kaynaştık ve çok samimi arkadaş olduk. Hafız Nihat Temel ile dört yıl aynı sınıfta birlikte okuduk, son iki sene de yurtdışı odada kaldık. Beraber çok güzel günlerimiz geçti. Bizim, İstanbul Yüksek İslam Enstitüsüne girdiğimiz sene Osman Öztürk hocamız da doktorasını bitirmiş ve İstanbul İmam Hatip Okulundan bizim okulumuza hoca olarak gelmişti. Osman hocamızın oluşturduğu ekipte Nihat Bey kardeşim ile dört yıl, yaz kış Arapça ve İslami ilimleri birlikte okuduk. Mustafa Kelebek, Nihat Temel, Yusuf Uslu, Halit Eren, Ömer Hate-mi Kömeç, Ali Süzen, Ahmet Soylu, İbrahim Örengül ve Orhan Parlak ile dört yıl çeşitli hocalardan ders okuduk. Hafta içinde okulumuzda rahmetli Mehmet Sofuoğlu hocamızdan, hafta sonu da İslami İlimler Araştırma Vakfının Laleli'deki merkezinde rahmetli Bedir Sadak, Abdülkadir Kabakçı, İbrahim Eken ve daha başka hocalar-

dan okuduk. Osman hocamız bize şubatta ve yaz tatillerinde uygun gördüğü kadar izin verirdi. Biz de uygun görülen günlerde memleketimize gider dönerdik. Mustafa Kelebek ağabeyimiz ekibimizin başkanıydı. Osman Bey hocamız, her sene yeni gruplar oluşturur ve halkayı genişletirdi. Bu halkalarda özel ders okuyan arkadaşların her biri bugün güzel yerlerde bulunmakta ve çok iyi hizmet etmektedirler. Osman hocamız bizi rahmetli Mahir İz hoca ile de tanıştırdı ve onun sohbetlerine devam etmemizi sağladı. Biz, İstanbul Yüksek İslam Enstitüsüne başladığımızda Mahir hoca emekli olmuştu. Osman hocamızın yönlendirmesi ile Mahir

Erzurum İmam Hatip Okulu, o günlerden birinde yatsı namazından sonra Lala Paşa Camii'nde şehitlerin ruhunun şad olması için bir mevlit merasimi tertip etmişti. Hafız Nihat Temel'i bir yatsı namazından sonra okunan bu mevlitte tanıdım.

hocamızın, yazın Beşiktaş Yahya Efendi Dergâhındaki sohbetlerine, kışın da Erenköy'deki sohbetlerine devam edip bazen bir yanardağ gibi kükreyen, bazen bir çağlayan gibi akan ve canlı bir tarih olan bu zatın sohbetlerinden istifade ettik. Bu sohbetlere de ismini saydığım arkadaşlarla beraber gider gelirdik. Nihat Bey kardeşim, içimizde en şen ve şakrak olanımızdı. Sınıfımızın bülbülü, odamızın gülüydü. Bizi canlı ve diri tutardı. İkimiz, çok samimi arkadaştık. Ömer Hatemi'yi de alır Fıstıkağacı'ndaki dershaneye gider gelirdik. Millî Türk Talebe Birliğindeki konferanslara katılır, meydanlarda "Zincirler kırılacak Ayasofya açılacak!" diye avaz avaz haykırırdık. O tarihlerde İstanbul müftü muavini olan ve Üsküdar'da oturan Yemliha Ceylan'ın evine çay içmeye ve sohbet etmeye giderdik. Yemliha ağabey ile rahmetli Nihat, Erzurum hatıralarını anlatırlar ben de dinlerdim. Erzurum İmam Hatip Okulundaki hocalarından, Erzurum'daki meşhur hocalardan ve Erzurum ahvalinden ko-

nuşurlardı. Ben de o sohbetleri zevkle dinlerdim.

1976 yılında İstanbul İslam Yüksek İslam Enstitüsünden mezun olunca hocalarımızla ve arkadaşlarımızla yollarımız ayrıldı. Vücutlarımız ayrıldı ama ruhlarımız beraberdi. Ben mezun olduktan sonra iki sene Samsun ilinde Alaçam İmam Hatip Lisesinde görev yaptım. Nihat Bey'in tayini Erzurum İmam Hatip Lisesine çıktı. Ömer Hatemi Bey ile Nihat Bey dört sene önce mezun oldukları okula öğretmen olarak döndüler. Ben, 1978 yılı Ağustos ayında askere gittim. 1980 yılının Şubat ayında teskere aldıktan sonra Sivrihisar İmam Hatip Lisesinde bir yıl öğretmenlik yaptım. 1982 yılının Şubat ayında da Erzurum Yüksek İslam Enstitüsünde asistan oldum.

Nihat Bey ile mezun olduktan beş sene sonra 1981 yılında Erzurum Yüksek İslam Enstitüsünde yollarımız bir daha kesişti. O, Kur'an-ı Kerim asistanı olarak, ben de İslam tarihi asistanı olarak aynı çatı altında bir araya geldik. İstanbul'daki oda arkadaşımız Muhammet Şevki Aydın ve okul arkadaşımız Fatih Çollak da asistan olmuştu. On sekiz kişi olarak göreve başladığımız arkadaşlarımızın her biri ayrı bir değer ve cevherdi. Bu arkadaşlarla iki yıl birlikte kaldık. Ömrümün ilkbaharını Alaçam ve Sivrihisar'da geçirmiştım, baharın son demlerini de bu iki yıl içinde yaşadım. Okul müdürümüz Raşit Küçük Bey ve onun İstanbul'a gitmesinden sonra

göreve gelen Dr. Fahrettin Atar Bey ve diğer arkadaşlarla bir aile gibiydik. Hele öğrencilerimiz, onların her biri altın gibiydi.

Erzurum'da asistan olduğumuz sene ramazan ayı temmuz ayına, ertesi sene de haziranın son on günü ile temmuzun ilk yirmi gününe denk gelmişti. Çiçeği burnunda genç asistanlarımızdan Nihat Temel, Ömer Özyılmaz, Fatih Çollak, Ömer Dumlu ve Halis Albayrak, ikindi namazından sonra okulumuzun yanındaki Başak Camii'nde mukabele okudular. Beş arkadaş, her gün dörder sayfa paylaştıkları bir cüzü bir buçuk saatte okur bitirirlerdi. Yaz mevsiminin en uzun ve en sıcak günleri olan bu ramazan ayında, ikindi ezanı saat 17.00'de okunur, namaz kılındıktan sonra mukabele saat 17.30'da başlar, 19.00'da biterdi. Resmî dairelerden çıkan memurlar da mukabele dinlemeye gelince kalabalık bir cemaat toplanırdı. Yaz tatili olduğu için öğretmen arkadaşlar ve üniversite hocaları da gelir bu mukabeleyi dinlerlerdi. Mukabele bittikten sonra da caminin içinde ve dışında sohbet halkaları oluşur, camidekiler oturdukları yerde, dışardakiler de ayakta kendi aralarında bir müddet sohbet ettikten sonra evlerine giderlerdi. Arkadaşlarımızın beşi de Kur'an-ı Kerim'i çok güzel okurlardı. Her birinin kendine has eda ve tavrı vardı. Rahmetli Nihat Bey, hüzzam makamından okur ve dinleyiciyi mest ederdi. Yıllarca Erzurum camilerinde mukabele

okuyan bu arkadaşların her biri bugün değişik ilahiyat fakültelerinde hizmetlerine devam etmektedirler. Rab-bim yardımcıları olsun. Âmin! 1966 yılında Lala Paşa Camii'nde okunan mevlidin ve 1981-1982 yıllarında Başak Camii'nde okunan mukabelelerin kayda alınamadığına çok yanarım.

1982 yılında çıkan YÖK (Yüksek Öğretim Kanunu) ile Erzurum Yüksek İslam Enstitüsü, Erzurum Atatürk Üniversitesi bünyesindeki İslami İlimler Fakültesi ile birleştirilerek İlahiyat Fakültesi adını aldı. YÖK, Erzurum Yüksek İslam Enstitüsü öğrencilerinin istedikleri ilahiyat fakültelerine gidebileceğine dair bir karar aldı. Öğretim kadrosunu da dağıttı. Nihat Bey ve Fatih Çollak, İstanbul'a gittiler. İzmir'e, Bursa'ya ve Kayseri'ye giden arkadaşlarımız da oldu. Biz bir grup arkadaşla Erzurum'da kaldık. 1982-1983 eğitim öğretim yılında Nihat Bey kardeşim ile yine bedenlen birbirimizden ayrıldık. Nihat Bey bir zaman Erzurum'dan kopmadı; yaz tatillerinde gider gelirdi. Bu gidiş gelişlerinde devamlı görüşürdük. İstanbul'a gidince her şeyden önce Osman Bey hocamıza ve Nihat Bey kardeşimize uğrardım. Üzerinde çok emeği olan ve aynı zamanda hem hocası hem de kayınpederi olan amcası Zeki Temel Hoca Efendi, 1987 yılında emekli olup İstanbul'a yerleşince Nihat Bey artık eskisi gibi Erzurum'a sık sık gelemedi. Rahmetli babasının vefatından önce gelmişti, oturup uzun uzadıya konuşmuş-

tuk. Yakınlarının cenazesine gelirdi, o zamanlar görüşürdük. En son ağabeyinin cenazesine gelmişti. "Hemen gitme, biraz kal da hasret giderelim." demiştim. "Çok önemli işlerim var, gitmem lazım." demişti. Gittikten kısa bir müddet sonra vefatını duyunca şok geçirdim.

Nihat Bey, Bingöl İlahiyat Fakültesinin kiraat bölümünün bir toplantısı için Diyanet İşleri Başkanı Profesör Dr. Ali Erbaş ve diğer akademisyenlerle Bingöl'e gitmiş. 18 Kasım 2021 Perşembe günü yatsıdan sonra yapılan toplantı Nihat Bey'in okuduğu Asr suresi ile sona ermiş. Toplantıdan sonra odasına geçmiş ve yatmış. 19 Kasım Cuma günü sabah namazına kalkmış; ezan vakti geçirdiği kalp krizi ile bu dünyadan ayrılmış. Naaşı, cuma günü Bingöl'den İstanbul'a gönderildi. 20 Kasım Cumartesi günü de yıllardan beri hizmet ettiği İlahiyat Fakültesi Camii'nde eda edilen ikinci namazından sonra kılınan cenaze namazı ile Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi. Cenaze namazını çok yakın arkadaşı Dr. Fatih Çollak Bey kardeşimiz kıldırdı. Namazdan sonra da Diyanet İşleri Başkanı Profesör Dr. Ali Erbaş kısa bir konuşma yaptı. Nihat Bey, 17 Ağustos 2018 Cuma günü namazdan önce İstanbul'un Ümraniye ilçesinde Medine Camii'nde kürsüde vaaz ederken rahmetli olan arkadaşımız Ömer Hatemi Kömeç'in cenaze namazını kıldırması ve namazdan sonra çok veciz bir konuşma yapmıştı. Üç sene sonra ken-

disinin vefat edeceği kimin aklına gelirdi?

Nihat Bey kardeşime Yüce Allah'tan rahmet diliyor, ailesine de taziye dileklerimi iletiyorum. ■

”

**18 Kasım 2021
Perşembe günü
yatsıdan sonra yapılan
toplantı Nihat Bey'in
okuduğu Asr suresi ile
sona ermiş. Toplantıdan
sonra odasına geçmiş
ve yatmış. 19 Kasım
Cuma günü sabah
namazına kalkmış; ezan
vakti geçirdiği kalp
krizi ile bu dünyadan
ayrılmış.**

PEYGAMBER EMANETİ MESCİD-İ NEBEVİ

Büşra Nur GÜLER

İstanbul Üsküdar Kur'an Kursu Öğreticisi

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Mekke'den Medine'ye hicreti yalnızca İslam tarihi için değil insanlık tarihi için de bir dönüm noktasıdır. Bir mekân değişikliğinden çok daha öte anlamları olan hicret, dünyevi hiçbir çıkar gözetmeksizin sırf Allah rızası şuuruyla fedakârlık ve gayretten kaçınmayan muhacir ve ensarın simasında, İslam'ın bireysel boyuttan toplumsal boyuta geçmesi bakımından varoluş mücadelesinin simgesi, Müslüman kimliğinin miladıdır. İslam'ın evrensel değerlerinin, tevhidin, hukuk ve adaletin, Hz. Peygamber örneğinde güzel ahlak ilkelerinin hicret yurdundan bütün dünyaya hâkim olmasının zeminidir. Müslümanların hak, hakikat ve medeniyet yolculuğu Medine'de, şehrin kimliğini inşa eden Mescid-i Nebevi'nin gölgesinde başlamıştır. Zira Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa Kur'an'ın teyit ettiği kadim mekânlarken Mescid-i Nebevi, Hatemü'l-enbiya'nın emanet ettiği mukaddes mekândır.

Hz. Peygamber (s.a.s.) şehre ulaştığında, kendisini evlerine davet eden ensarı kırmamak için devesi Kasvâ'nın çöktüğü yeri konaklama ve mescit mahalli olarak belirleyeceğini ilan ederken, Kasvâ Neccaroğullarından Sehl ve Süheyl adlı iki yetime ait hurma kurutulan arsaya çöküp de Hz. Peygamber bu arsayı satın alırken, dilinde Hz. Nuh'un "Rabbim beni bereketli bir yere kondur." (Müminun, 23/29.) duası vardır. Hz. Peygamber (s.a.s.) için bu yapı sadece bir mabet değil dinin yayılması ve güçlenmesi için bir mekteptir, toplumun bütün ihtiyaçlarına cevap verecek bir mekân olarak imar edilmiştir. Temel taşı bizzat Hz. Peygamber'in koyduğu, "Ahiret hayrından başka hayır yoktur, Allah'ım ensar ve muhacirlere rahmet et." (Buhari, Menâkibu'l-Ensâr, 46; Müslim, Mesâcid, 9.) duası eşliğinde ensar ve muhacirlerin inşa ettiği mescit, nebevi hayatın ve tecrübenin mekân kalıbında müstesna bir ifadesi olacaktır.

Genel kabule göre yaklaşık bir dönümlük bir alanda, yedi arşın yüksekliğinde ihata duvarıyla inşa edilen ilk mescidin doğu (Babücibril), batı (Babürrahme) ve kuzeyde (Babüsselam) olmak üzere üç kapısı varken kıblenin tahvilinden sonra kuzey kapısı güneye alınmıştır. Kible duvarına paralel çift sıra hurma tomrukları üzerindeki kirişler hurma lifleriyle örtülmüş,

üzerleri killi çamurla kaplanmış, ışıklandırma, hava tahliye ve temizliği için arka kısmın üstü açık bırakılmıştır. Doğu duvarının güneyine yapılan iki oda ise mesken olarak kullanılmıştır. Bu iki odadan Hz. Âişe'ye ait olanı, Hz. Peygamber'in metfun olması sebebiyle sonraları Hücre-i Saadet olarak anılacaktır. Kimsesiz ve ihtiyaç sahibi muhacirlerin barınması için yapılan, zamanla Hz. Peygamber'in himaye ve rehberliğinde bir eğitim merkezine dönüşmesi üzerine burada kalanlara imrenen ensardan gençlerin ve heyetlerin de ağırlandığı Suffe, kiblenin tahvilinden önce mescidin güneyinde iken sonra kuzeye alınmıştır. (Mustafa Baktır, DİA, Suffe mad.)

Mescid-i Nebevi, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) devlet başkanlığı, ordu komutanlığı, kadılık ve muallimlik vasıflarının yansıması olarak idari, askerî, adli,

ilmî merkez olmanın yanında, tebliğ, irşat ve istişarelerin gerçekleştirildiği, yaralıların tedavi, suçluların ıslah edildiği bir sosyal yardım merkezi vasıfıyla hayatın bütün detaylarına cevap vermiştir. Hz. Peygamber döneminde sadeliği ve bu fonksiyonelliği ile öne çıkan ilk yapı, fetihlerle artan nüfusun mekân ihtiyacı doğrultusunda genişletilmiş, Müslümanlar Hz. Peygamber'in emanetini ve hatıralarını bu mübarek beldenin hürmetiyle mütenasip ayakta tutmayı mazhariyet telakki etmiştir. Bilal-i Habeşî'nin ezan okumak için ipe tırmanarak çıktığı sütunun yerini bugün farklı mimari detayların görüldüğü on minare almıştır. Hurma kütüğüne dayanarak ashaba hitap eden Hz. Peygamber'e Temim ed-Dârî'nin teklifiyle iki basamak ve bir oturma yerinden müteşekkil mescide yerleştirilen ilk minber, bugün yerini III.

Murad'ın hediyesi olan yedi metre yüksekliğindeki muhteşem minbere bırakmıştır. Hurma dalları yakılarak sağlanan aydınlatma, yine Temim ed-Dârî'nin kandil teminiyle sürdürülmüş, fener, mum ve meşaleleri İslam dünyasının mahir ustalarınca imal edilen altın, gümüş ve elmas gibi değerli mücevherle süslenmiş kandil, şamdan ve avizeler takip etmiştir. Toprak zemin zaman içerisinde küçük taşlarla, hasırla, keçeyle, mermerle, Hint seccadeleri ve Uşak, Gordes, Hereke halılarıyla döşenmiştir. (Nebi Bozkurt & Mustafa Sabri Küçükbaşçı, DİA, Mescid-i Nebevi mad.)

İlk yapıda kibleyi kible duvarındaki bir kazık belirlerken Ömer b. Abdülaziz döneminde niş tarzında bir mihrap yapılmış, sonraki dönemlerde ise süslemelerle öne çıkarılmıştır. 1483'te Memlük sultanı Kayıtbay'ın geometrik motifli siyah beyaz renkli mermerlerle yaptırıp celi sülüs hatla süslettiği abidevi mihrap yüzyıllarca kullanılmış, 1984'te ise yenilenmiştir. Bugün mescidin Memlük ve Osmanlı dönemlerinin hatırası olan birden fazla mihrabı, taşıdığı hatıralar, tezyin ve üsluplarıyla öne çıkar. Düz bir dam şeklinde olan tavanda tedricî olarak yuvarlak, yarım yuvarlak ve oval şekilli kubbe sistemine geçilmiş, bir kısmı hareketli olan ve sayısı iki yüz kırk ikiyi bulan bu kubbeler ahşap kabartma üzerine altınla tezyin edilmiştir. Memlükler döneminde inşa edilen ve mübarek kabrin üzerini örten ahşap kubbe, II. Mahmud tarafından taş malzeme ile yeniden yaptırılmış, üzeri kurşunla

kaplanarak yeşile boyanmıştır. Mescidin simgesi hâline gelen bu kubbe Kubbetü'l-Hadra adıyla anılır. İlk inşasında hurma tomruklarının sağladığı destek sistemi teknik imkânlar ölçüsünde yenilenerek sütunlarla değiştirilmiştir. Ancak Ravza-i Mutahhara'nın beyaz sütunlarında Hz. Âişe'nin teheccüdünün, Ebu Lübâbe'nin bağışlanma müjdesinin, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ziyaretine gelen yabancı heyetlerin hatıraları vardır.

1517'de Haremeyn-i Şerife'nin hizmetini deruhte eden Osmanlı sultanları Hadimu'l-Haremeyn sıfatıyla mescidin tamiri ve tezyiniyle doğrudan ilgilenmiştir. Evkaf-ı Hümayun hazinesinden, kimi zaman da teberrüken sultanın özel hazinesinden sağlanan tahsisatın surre eminleri nezaretinde Surre-i Hümayun ile bu mukaddes topraklara gönderilmesinden başlayarak mescidin tamirâtı öncesi çalışanların maddi manevi temizliklerine riayet etmelerini, seslerini yükseltmemelerini, Ruh-i şerifi rahatsız edecek adaba aykırı davranışlardan kaçınmalarını ısrarla vurgulayan nizamnamelere; tamirat, tadilat ve tanzim faaliyetlerini yürütecek mimar, mühendis ve sanatkârların liyakatlerine; kullanılan malzemelerin kıymet ve niteliğine, mescidin her bir köşesine serilecek halıların işçiliğine gösterilen hususi ihtimam Hz. Peygamber'in aziz hatırasına gösterilen hassasiyet ve hürmetin birer nişanesi olmuştur. Osmanlı döneminde en büyük imar faaliyetini (1849-1860) gerçekleştiren Sultan Abdül-

mecid'in görevlendirdiği hattat Abdullah Zühdi Efendi, mescidin duvar ve kubbe kasnaklarında uzunluğu yüzlerce metreyi bulan ayet, hadis, kasideler ve Hz. Peygamber'in isimlerini içeren kuşak biçimindeki celi sülüs ile en uzun yazıyı nakşetmiştir.

Yaklaşık 1050 metrekare olarak inşa edilen mescit, ilk olarak Hayber dönüşü Hz. Peygamber tarafından genişletilmiştir. Hz. Ömer, Hz. Osman, Emeviler, Abbasiler, Memlükler ve Osmanlılar döneminde de çevredeki yapıların istimlakı ve yeni düzenlemelerle genişletilmesi sürdürülen kapıların sayısı seksene ulaşan mescit bugün yaklaşık 100.000 metrekare kapalı alanı, 67.000 metrekare üst katı, 235.000 metrekare şemsiyelerle kapatılan alanı olmak üzere 435.000 metrekarelik genişliğe sahiptir, bir milyona yakın insan aynı anda namaz kılabilmektedir.

Hz. Peygamber'in başlattığı eğitim faaliyetleriyle mescidin harim, avlu ve revakları bir mektep olarak yüzyıllar boyunca, özellikle hac mevsiminde canlanan ilmî müzakerelere ve ders halkalarına şahitlik etmiştir. Hz. Osman (r.a.) kapısı yanındaki Mescid-i Nebevi Kütüphanesi, sayısı binleri bulan yazma eserleriyle öne çıkar. Saf nizamına uygun mekân anlayışı, unsurları, şehir nezdindeki konumu ve planıyla İslam dünyasının dört bir tarafında yüzyıllardır yapılagelen mescitlerin ilk örneği Mescid-i Nebevi'ye yüklenen her bir misyon İslam

medeniyetinde karşılığını bulmuş, mektep, medrese, imarethane, kütüphane, çeşme, hamam gibi kurumlar mescitlerin merkezini oluşturduğu külliyelerin birer unsuru hâline gelmiştir.

Vahyin nüzulüne en çok şahit olan, İslam kardeşliğinin tesis edildiği, Peygamber emaneti şehre ve mescide salatü selam ile giren, bütün varlığıyla kendisini Hz. Peygamber'in huzurunda hisseden Müslümanlar, "Benim şu mescidimde kılınan bir vakit namaz Mescid-i Haram dışındaki diğer mescitlerde kılınacak bin vakit namazdan hayırlıdır."

(Buhari, Fazlû's-salât fî mescidi Mekke ve'l-Medîne", 1.) ve Ravza-i Mutahhara'yı işaret eden "Evimle minberimin arası, cennet bahçelerinden bir bahçedir ve minberim havzımın üzerindedir." (Buhari, Fazlû's-salât fî mescidi Mekke ve'l-Medîne", 5.) müjdesi sebebiyle huşu ile ibadet etmekte, Hz. Peygamber'i hicrete götüren tevhid mücadelesinden, üsve-i hasene (Ahzab, 33/21.) olarak mescitte bıraktığı izlerden ibret almaktadır. Şairin "Ey bu topraklarda yatanların en hayırlısı! Senin varlığının güzel kokusundan ovalar ve tepeler şeref kazandı. Senin bulunduğun bir kabre canım feda olsun ki orada iffet, alicenaplık ve kerem vardır." (Nevevî, Mecmû, VIII, 255-256.) dediği Hz. Peygamber'in kabri şerifini bağrında taşıyan, ziyaret edilmeye değer üç mescitten biri olan Mescid-i Nebevi'de "Ahiret hayrından başka hayır yoktur." diyen Hz. Peygamber'in ve ona "âmin" diyen ashab-ı kiramin bereket duaları vardır. ■

VAKTİ GELMEDİ Mİ?

| Güllü AKSA

Gayemizi, istikametimizi, dünyaya niçin gönderildiğimizi ve dünya hayatımızın ansızın sona erecek olduğunu aklımızda tutmak, daima hatırlamak ve hatırlatmak durumundayız. Allah'ın rızasını kazanmak için insana verilmiş olan vakit azalmakta, her geçen gün hesap günü dünden daha fazla yaklaşmaktadır. "Çok gençti...", "Vakitsiz öldü.", "Hiç beklemiyorduk ölümünü." sözleri sıkça çalınır kulağa. Hâlbuki ölüm beklenmeden gelendir, yaşamak yolunun sonu ölmekten başkasına çıkmayacak ve yaratılmış olan her can, ettiğinden hesaba tutulacaktır.

Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Dr. Burhan İşliyen tarafından kaleme alınan "Vakti Gelmedi Mi?" adlı eser hayata, kulluğa, insanlığa ve hedeflerine dair yazılmış metinlerden oluşmakta ve adını Hadid suresinin 16. ayetinde geçen "...vakti gelmedi mi?" ifadesinden almaktadır.

Bahsi geçen ifadede hareketle müellif, her hâlimizden ve kalbimizden geçen tüm şeylerden haberdar olan bir Yaradan'ın varlığını biliyor ve iman ediyorken bu bilme davranışlarımıza yansımayıp hesap günü yokmuşçasına yaşama kapıldığımız zamanları hatırlatmaktadır bize. Unutanlardan olmamamız için unutmış olanların hâllerinden örnekler vermektedir. Allah'ın yarattığı ve vadettiği ebedî yaşamın yanında dünya hayatının kısacık kaldığını, Müslümanlara düşenin yalnız bu kısacık zaman için çabalamaktan ziyade, muhayyilemizin ötesinde bir zaman diliminde yaşanacak olan ahiret hayatına hazırlanmak ve Allah rızasını kazanmaya çalışmak olduğunu ifade etmektedir.

Cenneti ve Rabbin rızasını kazanmak için bir geri sayım, zamana karşı yarış olan ve tekrarı yahut telafisi bulunmayan bu sınavda, tek sermayemiz olan ömrün hızla tükendiğini hatırlatmaktadır okura. Bize verilmiş olan her anı bir fırsat olarak görüp daha iyiyi, daha güzeli hedeflememiz, "Bizi bir daha dünyaya gönder..." diyeceklerden olmamak için bugünün değerini bilenlerden olmamız gerektiği dile getirilmektedir.

Kur'an-ı Kerim, insana akıbetinden haber veren örneklerle, daha önce yaşamış olanların tecrübeleriyle mesajlar vermekte, uyarmakta, tekrar tekrar ikaz etmektedir. Tam da bu durumdan hareketle yazar zaman çarkına kapılıp Allah'ın nimetini unutan, kalpleri katılaştıran insanların hâlini hatırlatarak keşke demenin fayda vermeyeceği gün gelmeden evvel, keşke dememek için hazırlık yapmanın, her daim teyakkuz hâlinde olmanın öneminin altını çizmektedir.

Sık sık ayetlerin uyarıcı ifadelerine yer veren müellif, meramını anlatırken hadislerden, sahabe hayatlarından, menkıbelerden alıntılar yapmakta; şiirlerden parçalara yer vermekte, kişisel anı ve tecrübelerinden, şahit olduğu hadiselerden örülmüş bir metin ile hatırlamayı ve hatırlatıcı olmayı gaye edinmektedir.

Eser, ihmal ettiğimiz unsurların altını çizerek zaman zaman gözden kaçan istikamet için bir fener görevi üstlenmektedir. Günbegün, anbean mutlak sona yaklaşan insana kurulmuş ve vakti gelmiş bir saat misalinde hatırlatma yapmaktadır. Anlamak, hayata geçirmek ve sürdürmek temennisiyle, iyi okumalar... ■

Ahmet Yenilmez'in sunumu ile
**Milli Mücadele
Kahramanları**

frekanslar

4A (HD)

FREKANS: 12.380
POL: DİKEY (V)
SEMBOL: 27.500
FEC: 3/4

JHD YAYIN

4A (SD)

FREKANS: 12.422
POL: YATAY (H)
SEMBOL: 30.000
FEC: 3/4

JSD YAYIN

yeni bölüm

Perşembe

19.45

DIYANET TV

diyanettv
diyanettv

diyanettv
diyanettv

Digitürk - 68. kanal

Tv8 - 49. kanal

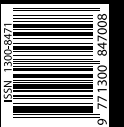
Onur - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

TV - 133. kanal

“Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma! Bilakis onlar diridirler; Allah’ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleriyle sevinçli bir hâlde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadır. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar.”

(Âl-i İmran, 3/169-170.)

FİYATI: 10 TL